



AKCIJA **HIPOKRAT JE PRISEGEL, MEHANIKI PA NE**
TT:



TEMPERATURNI LISTI

Mlad in v bistvu zdrav organizem reagira na bolezenske klice z burnim zvišanjem telesne toplote. Včasih se mu jih posreči v kali zatreti že brez pomoči zdravil, drugič spet mu je treba pomagati in mu jih pravi čas predpisati.

Naši skupnosti ni treba dokazovati, da je mlada in navsezadnje tudi tega ne, da je v bistvu zdrava. Dostikrat je že bila — in ne zaman — v vročici. Nekaj nevarnih okužb je že prebolela in vablivo je domnevati, da je zanje vsaj za rod ali dva imuna.

Na nečem pa boleha že kar kronično. Bolezen bi lahko imenovali z eno samo klasično besedo: privilegij. Pa te besede namenoma nečemo uporabiti. Premladi smo še kot zavesten narod in socialno zavestno uravnavana družba, da bi našemu pojavu ustrezal pojem, katerega vsebina je izpodkopavala in razjedala dosedanje družbenozgodovinske formacije — od sužnjeposestniške pa do klasične kapitalistične.

Upamo, skratka, da se trudoma ločujemo od meščanske civilizacije, da smo torej na nekem začetku, in zavračamo v sebi strah, da z njo kot eni izmed njenih zadnjih drsimo v prepad. Prikazen privilegiranosti pa je zelo zgovorna značilnost na tej ločnici. Če je zabe-tonirana, izpričuje prestrašenost in trdovratno vztrajanje na pozicijah starega. Če je odpravljava in ozdravljiva, je obet iskanja novih medčloveških odnosov in oblik. Da bi nam bila pri presoji razumljivejša in razvidnejša, jo skušajmo opisati.

Brez posebnega sociološkega znanja in drugih podkovanosti jo bo lahko odkril vsako, če rečemo, da nastopa vedno, kadar možnosti kakega človeka presegajo njegove zmožnosti. Ob vsem načelnem podpiranju strokovnosti je pri nas pogosto še zmeraj tako, da strokovnjaki delajo za vodilne nestrokovnjake — v podjetjih, ustanovah, organizacijah. Možnosti te vrste šefov so tedaj večje od njihovih zmožnosti. Celo tako velike so navadno, da delo drugih glav ne le povzemajo in prevzemajo, temveč ga hote ali po nerodnosti celo ovirajo.

Tu in tam se družbena temperatura dvigne ob vzgledu kakega zase še posebno iznajdljivega direktorja. Ampak to ni tista prava, zdrava vročica, prej suh, papirnat temperaturni diagram privilegijev kake skrivnostne vodilne eksistence. Pokaže nam, nepoučenim, kako so se neke določene možnosti širile, bohotile, utrjevale in vzpenjale, dokler ni nekega lepega dne počilo in rdeča linija določene kariere in blaginje se je nenadoma ustavila.

Čemu ravno ta ob celem gozdu drugih? Čemu ravno zdaj in ne že kdaj prej, ko da je res šele zdaj prišlo na beli dan, kako je kdo izrabljaj svoje možnosti na račun zasluženih možnosti svojih bližnjih?

Taka in podobna vprašanja so domala vse, kar vzbudi med nami tak temperaturni list. Nobene zares povišane toplote po vsem družbenem organizmu. In tudi zdravila največkrat neso drugega kot blaginja pomirjevala. Kot da jih predpisuje kdo, ki se sam boji njihovega učinkovanja. Kot začarani krog. In moralne anemičnosti ni ne konca ne kraja, čeprav se ji na vse pretege zoperstavljajo tudi polnokrvni, zdravi ljudje.

Vrh vsega si išče še podmladka. Mladino — kot je bilo pred dnevi poročano v osrednjem časopisu — vabijo v zvezno delovno akcijo z bonitetami: s šoferskimi izpiti in »drugimi ugodnostmi«. Ali bodo možnosti, ki presegajo zmožnosti, dedne, kot so bili v izginulih družbenih redih privilegiji?

Jože Snoj

PRIHODNJIČ V



ČRNE GRADNJE
NA KATARINI

ČRNE HIŠE (2)

ČRNE GRADNJE PRED NOSOM OBLASTI

Milana Jerana, glavnega republiškega urbanističnega inšpektorja in njegova sodelavca, republiškega inšpektorja Jurija Premelca in Marijana Cerarja smo prosili za pogovor o nedovoljenih gradnjah, oziroma o »črni gradnjah«, kot jih popularno imenujemo. V pogovoru smo se skušali pritiptati do vzrokov za tolikšen porast črnih gradenj pri nas, skušali smo ugotoviti, ali črne gradnje trenutno nazadujejo ali naraščajo, dotaknili pa smo se tudi nekaterih drugih pomembnih vprašanj, ki zadevajo nedovoljeno gradnjo na Slovenskem. Upamo, da smo v pogovoru vsaj nekoliko osvetlili vprašanja, ki že dalj časa ne izginajo z dnevnega reda, tudi vprašanja, ki povzročajo obilo nepotrebnega vznemirjanja in jeze občanov.

TT: V devetih letih se je na Slovenskem lotilo nedovoljene gradnje kar sedem tisoč ljudi. Ali se vam ne zdi, da ne gre samo za sedem tisoč grešnikov, temveč tudi za anarhijo, ki ji oblasti vse do danes niso bile kos?

INŠPEKTORJI: Sedem tisoč nedovoljenih gradenj je bilo začelih, nimamo pa podatkov, koliko jih je še ostalo nedovoljenih. Morda kakih tri tisoč. A še to niso samo stanovanjske hiše, temveč tudi garaže, prizidki, ograje. V teh letih se je zakonodaja bistveno spremenila. Še pred petimi leti ljudje v več kot pet tisoč naseljih niso smeli graditi, naselij z zazidljivimi področji je bilo le šeststo štirideset. Do takrat so lahko ljudje po vaseh gradili le z izjemnimi dovoljenji, ki so bila zares izjemna. Zadeva z zemljišči pa se je polagoma le sproščala. Komur so leta 1965 še zavrnilo prošnjo za gradnjo, je dve leti pozneje lokacijsko dovoljenje večidel brez ovir dobil. Medtem so bili sprejeti urbanistični programi, urbanistični načrti in zazidalni načrti ter urbanistični redi. Ponekod je šlo tako daleč, da niso zahtevali lokacijskega dovoljenja, ampak samo gradbeno dovoljenje. Nekateri občine so se odločile za nižji urbanistični standard, nekatere so vztrajale pri visokem urbanističnem standardu. Red je načeloma isti. A pri gostoti štiristo ljudi na hektar je treba prostor ure-

ditu mnogo bolj smotrno kot pa pri desetih ljudeh na hektar.

Treba je bilo tudi uskladiti urbanistične programe različnih občin, sicer bi se zgodilo, da bi se ljudje iz občin s strožjim urbanističnim režimom preseljevali v občine z milejšim režimom.

Vzroki tolikšne nedovoljene gradnje pa so še drugi. Na primer: Pri nas ni mogoče dobiti najemniškega stanovanja. Posojila za gradnjo so nizka. Ljudje iščejo vse mogoče načine, da rešijo svoja stanovanjska vprašanja.

Občine tudi premalo dajejo za pripravo gradbenih zemljišč. Opravičujejo se s pomanjkanjem denarja.

Da je zemljišč za zasebno gradnjo tako primanjkovalo, je vzrok tudi v tem, da je bilo še pred petimi leti osemdeset odstotkov gradnje blokovnega značaja, le dvajset odstotkov pa zasebne gradnje. V sorazmerno kratkem procesu se je položaj obrnil. Na občinah sedaj dokaj natanko predvidevajo, koliko prošenj za lokacijsko dovoljenje bodo dobili na leto.

S sprejetjem urbanističnih dokumentov pa stvar ni dokončna. Urbanistične načrte, zazidalne načrte in urbanistične programe je treba vsaj vsakih pet let pregledati in izpopolniti. Generalni urbanistični načrt Ljubljane, na primer, je star pet let, pa je v njem že marsikaj zastarelega. Toliko nedovoljenih gradenj je v Ljubljani tudi zato, ker so površine, ki jih je generalni urbanistični načrt predvideval za zasebno gradnjo, že zdavnaj razprodane. Ta načrt bi morali prenoviti.

TT: Pred tremi leti ste reporterju TT dejali, da ste kar zadovoljni. Število ustavitvenih odločb se je tedaj zmanjševalo. Tri leta pozneje pa ugotovljamo, da je šte-

vilo nedovoljenih gradenj poraslo za dvajset odstotkov. Zakaj?

VEČ INŠPEKTORJEV, VEČ ČRNOGRADITELJEV

INŠPEKTORJI: Najprej: Obstaja razmerje med številom dovoljenih in črnih gradenj. Sedaj je pač več zasebne gradnje, zato je tudi število nedovoljenih gradenj višje.

Druga resnica je, da je več ustavitvenih odločb, če je na delu več inšpektorjev. Lahko rečemo, da so sedaj inšpektorji dejavnejši, kot so bili pred leti.

Res pa je tudi, da ni vsa resnica v številkah. V seštevku nedovoljenih gradenj se skrivajo stavbe, ki so vredne trideset milijonov, in kolibe, ki niso vredne niti trideset jurjev. S sprostivijo zakonodaje je število nedovoljenih gradenj zares upadlo.

TT: Lani je bilo samo v ljubljanskih občinah izdanih 37 odstotkov vseh ustavitvenih odločb na Slovenskem. Več kot tretjino kršiteljev zakona najdemo v Ljubljani. Ali ni paradokso, da je največ črnograditeljev tam, kjer je največ oblasti, da grade ljudje na črno tako rekoč tik pred nosom oblasti?

INŠPEKTORJI: Tik pred očmi ravno ne. Saj je, na primer, Rakična, eno izmed področij ljubljanske črne gradnje, že kar dosti daleč. V ožjem mestnem področju skoraj ni nedovoljenih gradenj. Ljubljana pa je velika, občina Vič sega do Velikih Lašč. Nedovoljene gradnje nastajajo predvsem zunaj ožjega mestnega področja. V mestu samem si ljudje ne upajo. Za ljubljansko okolico pa še manjkajo nekateri urbanistični dokumenti ali pa so še v izdelavi.

Črnograditeljem gre za dobiček, ki si ga pridobijo s tem, da se izognijo komunalnim prispevkom. Zato grade vedno zunaj zazidljivih področij. V Ljubljani pa so še druge težave. Še vedno ne vemo, kod bo potekala avtocesta Vrhnika—Ljub-



ROMEO IN JULIJA

Nekaj časa že letijo hude besede na prijateljstvo in sodelovanje med Romunijo in Kitajsko. Hajka se je začela v Moskvi z obtoževanjem maoizma kot buržoazne romantičnosti, razpletla pa se je v čeških, madžarskih, vzhodnonemških in bolgarskih časnikih. Hkrati z Romunijo so se to pot v istem loncu znašli tudi drugi, na primer Jugoslavija in Albanija, ki naj bi skupaj ustvarjali nekako os, naperjeno proti vzhodnim državam. Kaj se je torej spremenilo v dozdaj dobro znani simpatiji kitajskega Romea do romunske Julije, da so se Capuleti zganili in uprizorili vojaške manevre tako blizu Julijinih vrat?

Logična ocena dogodkov v avgustu 1968 je potegnila črto med »češkoslovaško« in med »romunsko« nevarnostjo. Prva je bila s svojim poskusom prirediti socializem potrebam razmeroma razvite industrijske države v resnici nevarna dogmatičnemu pojmovanju socializma, še bolj pa tezi o njeni poti vanj. Romunija v te zadeve ni drezala: njeni notranji družbeni odnosi so ostali taki, kot so bili, njeno odstopanje od linije je bilo izključno v obliki poudarjanja nacionalne neodvisnosti in spoštovanja načel mednarodnega prava.

Zelo verjetno je, da je tudi taka Romunija nekoliko vznemirjala idilično družinsko življenje preostalih, toda hkrati ji je bilo težko pripisati buržoazne težnje, kontrarevolucionarnost in podobno, kar naj bi opravičilo bratsko vojaško intervencijo v notranje zadeve. Ostalo je torej pri tem, da je Romunija nekoliko svojeglava, da pač ne želi sodelovati na strani bloka proti Kitajski, da se ne želi povezati v nadnacionalne ustanove, da ima torej nekoliko večji manevrski prostor kot ga želijo imeti drugi.

Vse to pa je veljalo samo za čas, ko se v bistvu ni nič spremenilo za drugega partnerja, za Kitajsko. Ko so se razmere spremenile, ko se je Kitajska navsezadnje brez varuštva pojavila na mednarodnem prizorišču in še več, najprej dokazala svojo emancipacijo z napovedjo obiska ameriškega predsednika, je tudi romantična zveza z Romunijo dobila mnogo resnejše temelje. Če temu prištejemo še zelo uspešno potovanje sekretarja Ceausesca po Aziji, zlasti na Kitajskem, potem so približno že jasni razlogi za obtožbe, da se pripravlja »os Peking-Bukarešta«.

Če smo natančni, interesi Romunije za Kitajsko niso povsem iz trte izviti. Če bi se Romunija počutila varno in nedotakljivo, potem ne bi ob vsaki priložnosti poudarjala, da namerava braniti svojo neodvisnost. Kitajska je pri tem zelo dobra moralna opora, v resnici neke vrste zaveznik. Do tukaj imajo tožilci prav. Narobe je le to, da sta vzrok in posledica postavljena na glavo. Romunija ne išče somišljenikov zunaj vzhodnega tabora zato, ker bi hotela koga ogroziti, ampak zato, ker je sama ogrožena. Pomembno je, da tudi v kritičnem trenutku pritiska na romunsko vodstvo, le-to ni dopustilo nobenega dvoma o odločenosti braniti svojo neodvisno politiko in svojo neodvisnost. Mislim seveda na nedavno manifestacijo odgovorne narodne politike, za zasedanje najvišjih organov oblasti, ki so javno izpovedali privrženost prav tej politiki in se niso obotavljali dati osebno priznanje Ceausescu za akcijo na Kitajskem.

Romunija se je torej odločila za edino pot, ki nekaj velja, za javno razgrnitev spornih točk v času hudih posrednih, najbrž pa tudi neposrednih pritiskov. Za odprto zbiranje narodove enotnosti v akciji, ne pa v obrambi pred napadi. Tako tudi teze o vodstvu, ki je izdalo narod, očitno ne padajo na plodna tla.

Še vedno zato ostaja javnost najboljša orožje v boju z močnejšim, posebno če uporablja tudi prepovedane udarce. V resnici imamo z Romunijo marsikaj skupnega, da bi se lahko učili drug od drugega.



Izdaja in tiska CGP »DELO« v Ljubljani — direktor publikacij Mitja Gorjup — urejuje uredniški odbor — glavni urednik Dušan Benko — odgovorni urednik Zoran Jerin — uredništvo: 61000 Ljubljana, Tomšičeva 3/II, p. p. 150-III, tel. 23-522, kolportža za zunanje prodajalce Ljubljana, Titova cesta 57, telefon: 323-879; naročniški oddelek: Ljubljana, Titova 57, telefon: 311-897. Naročnina: celoletna 48 din, polletna 24, četrtletna 12, mesečna 4 din. Oglasiški oddelek: Ljubljana, Subičeva ulica 1, telefon 21-896, številka žiro računa SDK 501-1-157/2 — Telefon 23-522 do 23-526. Kolportža za Ljubljano: Ljubljana, Subičeva ulica 1 — tel. 22-575. Rokopisov ne vračamo.



RUŠENJE ZASEBNE »ČRNE« HIŠE V GODEŠICU PRI SKOFJI LOKI: Pred časom je vznemirilo vso slovensko javnost. Rušenja so sedaj pogostejša, obetajo pa se tudi precej hujše kazni. Bodo črne gradnje kmalu samo še bele vrane?

ljana. Generalni urbanistični načrt predvideva vse ceste skozi središče — najbrž pa se to ne bo zgodilo. Mesto v primerjavi s podeželjem povzroča kopico prometnih vprašanj, njegovo načrtovanje je zato veliko bolj zapleteno. Generalni urbanistični načrt daje premalo. Obdelan bi moral biti veliko večji prostor. Za primer: Nova 380/220 KV razdelilna trafo-postaja bo z daljnovodi zavzela nekaj hektarov. To ni majhna stvar. Podobnih vprašanj je v Ljubljani veliko, ni jih mogoče rešiti čez noč. Medobčinski urbanistični programi so zato v zaostanku, čeprav se z njimi ukvarja več institucij.

Načrt za omrežje nitrih cest na ljubljanskem območju bi moral biti izdelan še ta mesec. Vse to pa je drago. Idejni projekt za en kilometer avtoceste stane dva stari milijona. Varianta za 600 kilometrov ceste stane torej tisoč dvesto milijonov. A navadno se izdela po več variant. Načrtovanje razvoja mesta je dolg proces. Leto je hitro naokrog.

DISCIPLINIRANA PRIMORSKA

TT: Zakaj pa so v nekaterih občinah skoraj brez črnih gradenj, na primer v koprski?

INSPEKTORJI: Zdi se, da so Primorci bolj disciplinirani. Res pa je tudi, da je tam manj zasebne gradnje, saj v mnogih naseljih prebivalstvo celo stagnira. Posamezne občine so se odločile, da za vsako ceno napravijo red. Od občinskih ljudi, od odbornikov in občanov je odvisno, ali jim je kaj do tega, da imajo svoj prostor zares urejen. Gorenjci hočejo imeti lepo Gorenjsko. Ne marajo, da bi jim je kdo uničil. Zato se drže zakona in zato imajo sorazmerno malo nedovoljenih gradenj. Seveda pa mora obstajati med potrebo po prostoru in razpoložljivim prostorom neko razmerje. Če imaš eno parcelo in sto šestdeset interesentov, je težko načrtovati red.

V Ljubljani in Mariboru je toliko črnih gradenj prav zato, ker

prostor še ni urejen. A tudi zato, ker zazidalni načrti sosesk predvidevajo navadno en sam tip stanovanjske hiše. Dva človeka pa nimata enakih potreb. Dogaja se, da graditelji v organiziranih soseskah hiše večajo in jih spreminjajo. V Kosezah se je zgodilo, da je graditelj naredil iz načrtovane pritlične hiše enonadstropno hišo. V gneči hiš nove soseske bo to vse prej kot lepo. Projektantske organizacije bi se morale otresti togosti, graditeljem bi morali ponuditi več tipov hiš.

Cimbolj strogi so lokacijski in gradbeni načrti, več je prekrškov. V občinah z bolj liberalnim urbanističnim režimom je prekrškov manj.

RADOVLJICA ZA ZGLED, LJUBLJANA BREZ MOČI

TT: Lani je bilo uresničenih le štirinajst odstranitvenih odločb za stanovanjske stavbe. Zakaj se občine ne ravna po odločbah, ki jih same sprejmejo?

INSPEKTORJI: Poglejte, občina Radovljica je pritegnila politične organizacije v občini, časopise, vse občane, da bodo pregledali vse nedovoljene gradnje in napravili red. Kar se je dalo, so legalizirali. Na novo začete nedovoljene gradnje odkrivajo v najkrajšem času. V začetku je še mogoče brez velikih stroškov ukrepati hitro. Najlaže je pač zasuti gradbeno jamo. A se je v Radovljici kljub temu zgodilo, da je nekdo postavil hišo tako rekoč čez noč in se vanjo vselil. Menil je, da mu ne morejo do živga. Občina pa mu je priskrbela nadomestno stanovanje in ga preselila. Če se občina do konca drži tega, kar je sklenila, potem se ni več bati, da bi rasle nove črne gradnje. Po drugi strani pa so številne črne hiše v ljubljanskih občinah že zdavnaj naseljene z ljudmi. Zanje so bile napisane in izdane odločbe o rušenju. Kako pa naj občine rušijo te hiše, ko ne morejo priskrbeti njihovim stanovalcem nadomestnih stanovanj!

A tudi krog ni sklenjen. Ena sama inšpekcija ne more vsemu kaj. Vsi bi morali sodelovati: urbanistič-

ni inšpektorji, gradbeni inženirji, davčni uradi. Zakaj pred vojno ni bilo nedovoljene gradnje? Kdor se je odločil postaviti hišo brez dokumentov, je ni mogel vpisati v zemljiško knjigo, ni mogel dobiti na tako hišo posojila, nedovoljena gradnja je bila brez vrednosti. Dandanes pa se nedovoljena gradnja nekaterim še splača. Garaža, na primer, je postavljena v treh dneh, na lokacijsko dovoljenje zanjo pa je treba čakati morda pol leta. Tveganje je manjše od koristi. S stanovanjskimi stavbami je že drugače. Tudi dandanes ni mogoče dobiti posojila za nedovoljeno gradnjo. Zgodilo pa se je, da so podjetja in ustanove odobrvali posojila celo za črne gradnje.

In še nekaj je res. Urbanistično politiko dandanes občanom razlagamo na številnih sestankih. Tam, kjer se takšnega sestanka udeleži en sam občan, slede pritožbe, pritiski in negotovanja. Tam, kjer se udeleži sestanka sto ljudi, ni nobenih poznejših vznemirjanj.

A KJE VZETI DENAR

TT: Pot od prve prošnje za lokacijsko dovoljenje pa do gradbenega dovoljenja je neskončno dolga. Čakalne dobe zares ni mogoče skrajšati?

INSPEKTORJI: Nekaj je opravičenega, nekaj je monopolizma. Včasih je graditelju težko določiti mikrolokacijo za njegovo hišo, če ne vemo, kod bo tam tekla cesta. To gre na račun nepopolne urbanistične dokumentacije, ki je draga, saj stane, če je kompletna, pet odstotkov vrednosti zemljišča. Ljubljana meri približno 20.000 hektarov. Potrebovali bi ogromne denarje, da bi lahko do podrobnosti izdelali vse. A kje vzeti denar?

Za dolgo čakanje pa je včasih kriva tudi slaba organizacija v upravnih službah, slabo zasedena delovna mesta in premalo učinkovito delo.

JANEZ KAJZER

»Lepo vas prosim, mojster, pomagajte mi! Nekaj je z motorjem narobe, pa ne morem ugotoviti, kaj bi bilo. Ne spoznam se toliko. Skoraj prepričan sem, da je le manjša okvara, ki jo boste takoj našli. Morda samo pet minut.«

»Ob zelo nerodnem času ste prišli, človek božji! Tako popravilo bi morali prijaviti vsaj nekaj dni prej. To ni štacuna, da bi kar prišli, uredili in plačali,« pravi mojster, ki mu moje ganjlive besede nikakor ne sežejo do srca.

»Ampak poslušajte me! Katrca ne gre več kot šestdeset na uro, ne potegne in ne potegne. Nevarno se je voziti z njo, saj začne sredi prehitevanja kar cukati. Na poti sem. Na sestanku me že čakajo, sklepčni ne bodo, če ne bom prišel. Lepo vas prosim, vsaj malo pogledajte motor. Jaz bom odprl pokrov, vi boste pa gotovo takoj vedeli, kako se tej stvari streže.«

Moje tožbe sem morda izgovoril v nekoliko krajši obliki, zato pa je bil mojster zgovornejši in mi je na dolgo dopovedoval, da v avtomobilskem servisu vendar ne morem zahtevati, naj se takoj lotijo mojega avtomobila. Tukaj je vrsta, delo pa je razdeljeno že zjutraj. Četudi sem na poti, me to še ne povzdigne tako, da bi moral priti takoj na vrsto. Veliko ljudi potuje, vsem se mudi. Če se avto pokvari, se je potrebno pač sprijazniti, da človek kje ostane kak dan.

Zares se zgodi, da mora človek včasih zaradi manjše okvare ostati nekaj dni od doma, posebno še, če je to v krajih, kjer je do servisov daleč. Pomóci pa sem iskal v srednji Evropi, od Ljubljane do Poreča, kjer se v teh dneh pretaka pločevinasti turistični veletok najrazličnejših registracij.

In kaj potem, če se jim pokvari avto? Podaljšati bodo morali bivanje pri nas, ker se pač v servisu niso prej najavili. Tujci najbrž včasih kar posumijo, da so servisi tesno povezani s turističnimi agencijami, ker jih hočejo čim dlje zadržati pri nas.

PONOVITEV PO ENEM LETU

Tisto v uvodu je bila le akcija. Na katrci sem snel kabel s svečke, potem pa pred servisi moledoval, naj vendarle za lepo nagrado storijo dobro delo zame. Samo kabel je bilo potrebno nataktniti, mnogim pa se ni ljubilo, da bi mi pomagali. Vsak šofer se vendar ne more spoznati na avtomobilski motor, pripravljen pa je plačati strokovnjaku, ki mu pomaga. Seveda, če mu je pripravljen pomagati...

Popravilo katrce, ki je komaj lezla na prejšnji, cukala in kihala, bi bilo trajalo največ eno minuto. Mojster, ki vozila nikakor ni hotel sprejeti, je govoril dobrih deset minut, morda bi si bil za prijateljsko prepričevanje vzel še več časa, če ne bi bil jaz živčno pogledoval na uro in mu zatrjeval, da se bo pomemben sestanek vsak čas začel.

Natančno pred letom dni sem se prav s tako katrcio odpeljal na glavne servise ob turistični cesti in prosil za enako pomoč. Članek v reviji Avto ni nikogar presenetil, kajti vozniki vedo, da se veselje za volanom neha takrat, ko se vozilo pokvari. V sili bi jim morda pomagal kak kavalir s ceste, mehanik jim zlepa ne bo, ker ima dovolj dela z drugimi avtomobili. Se je po enem letu kaj spremenilo?

Kabla nisem snel s svečke zato, da bi zamujal že tako preveč zaposlene mehanike, temveč bi le rad poskusil, ali imajo tako mehko srce, da vsaj pogledajo pokvarjen motor. Lahko bi vsaj svetovali, ali se splača nadaljevati vožnjo s takim vozilom, ali pa je boljše prestopiti na avtobus. Ponemog mi niso mogli postreči niti z nasvetom, čeprav to ne sodi več v prometni bonton, ampak se spodobi za lepo vedenje.

Torej na pot! Ljubljanske servise sem pustil za začetek na miru, kajti katrce ne bi sprejeli nikjer, razen pri Litostroju in Ljubiču, ki sta specializirana na Renaultova vozila. Povosd drugje pa se otepajo »tujih« vozil — »Pojdite na vaš servis, tam vam morajo takoj pomagati. Mi popravljamo fiate.«

Tako je bilo že na Vrhniki. Ko je katrca prikihala pred delavnice Zastavinega servisa, je še kar dobro kazalo. V sprejemni pisarni so celo povedali, da potniku v sili vedno pomagajo, na dvorišču pa se je sukalo več mehanikov, ki bi lahko takoj popravili napako. Mojster pa je bil neizprosno.

»Zdaj nikakor ne moremo pregledati vašega avtomobila. Po opisanem sodim, da je hujša napaka, to bi pa predolgo trajalo. V Koprju imajo Renaultov servis, tam se ustavite.«

REMONT SREDI SEZONE

Moledovanje ni nič pomagalo. Kaj pa, če v Koper sploh ne bom prišel? Moram reči, da je bil na lantski akciji mojster Poljanšek bolj ljubezniv. Povedal je vsaj, da pri njih tega ne bodo popravljali, zato ni



AKCIJA V SERVISIH: »Mojster, vsaj v motor pogledjte!«

AKCIJA TT: KDO NAJ POMAGA KATRCI, ČE NOČE VEČ NAPREJ?

HIPOKRAT JE PRISEGEL, MEHANIKI PA NE

hotel pogledati v motor, da pa je le petdeset metrov vstran zasebni mehanik, ki bo katrco takoj popravil. Dober nasvet, hkrati pa dobro znamenje, da družbeni servis ne zapostavlja zasebnega.

Pri izhodu iz vrhniškega servisa sem dal kabel na svečko in se odpeljal na »nujni« sestanek v Postojno.

Delavnica Transavto Postojna. Pri vходу ni bilo vratarja, pač pa je bilo v vratarnici precej mehanikov. Skozi okno so mi kazali, naj ne peljem na dvorišče.

»Zaradi manjše okvare bi rad v sprejemo pisarno!«

»Nič ne bo! V remontu smo!«

Turistična sezona je na vrhuncu, servis pa so zaprli. Prav ta servis se je na lantski akciji zelo izkazal. Mojster Krapež je brž pristopil h katrci, pomilovalno dejal, da je šla le po treh, in že je povedal, da stane popravilo deset novih dinarjev. Za eno minuto je bil to kar dober zaslužek, toda za potnika je veliko boljše tako, kot pa da bi ostal brez pomoči na cesti.

V Koprju ima katrca svoj servis, kjer popravljajo le renaulte. Kako bo v domači hiši, če se dela in denarja drugje branijo? Poleg tega se je akcija pri tem servisu tako rekoč nehala, kajti ni šlo več za preizkušanje mehanikov, temveč kar za pravo pomoč. Katrco je namreč nemadoma začelo med vožnjo nekaj cukati, z vžigom je

bilo očitno nekaj zelo narobe. Mojster v sprejemni pisarni ni bil ravno dobre volje, ko sem mu pojasnil svoje težave.

»To bo že kaj hujšega, zato bo danes težko. Zelo težko!«

»Bi lahko vsaj pogledali, ali ni nevarno nadaljevati poti?«

»To pa vsekakor!«

Kot da bi se bil mojster spomnil lantske akcije, je najprej pogledal, ali so na svečkah nataktnjeni vsi kabli. Menil je, da je potrebno zamenjati svečke. Potem je pogledal še zračni filter in ugotovil, da ga bo potrebno prav tako zamenjati. Brez filtra katrca namreč ni več cukala, zato je bila napaka očitno tam.

Zamudil se je dobrih pet minut. V servisu bi svečke in filter takoj zamenjali, dejal pa je, da voznja tudi tako ne bo tvegana.

»Koliko bom plačal za ta pregled?«

Pet minut se je zamudil, da je snel in pregledal filter, zato sem upravičeno pričakoval, da bo povedal račun.

»Za vsako stvar pa res ne moremo računati!«

Za čudo se je branil celo takrat, ko sem mu hotel stlačiti denar v žep.

ZAČETNIK NE ZARDEVA

Na drugih koprskih servisih je bilo precej hujše. Pri Citroënu in Slovenija avtu sem se zlagal, da Renaultov servis noče sprejeti katrce v popravilo, in mi sem prosil, naj mi vsaj oni pomagajo. Prošnjo jim niso segle do srca. Pri Citroënu so kar odločno povedali, da drugih avtomobilov ne sprejemajo, pri Slovenija avtu pa:

»Tam čez cesto je vaš servis, tja pojdite!«

V Portorožu je obrat Trgoavta, servis za opsl. BMW, zastavo in VW. Tik pred vhomom sem snel kabel s svečke in prosil kar prvega mehanika, ali bi lahko pogledal, za kakšno okvaro gre. Prijetno presenečenje: ni zahteval delovnega naloga, ni se prej posvetoval z mojstrom, temveč se je takoj sklonil nad motor in dejal:

»Vi ste pa menda začetnik, ker si sami niste mogli nataktniti kabla na svečko.«

Prav nič nisem zardel. Nagrade ni maral, temveč se je zadovoljil z zahvalo.

Turistična reka vodi domače in tujce čez Istro, zato sem si zaželel pomoči tudi na tamkajšnjih servisih. V Poreču je Renaultov servis, in upal sem, da bodo pod domačo streho prizanesljivi. Lani so me odločno odslovili in niti niso hoteli pogledati avtomobila, ker se je ravno bližal konec delavnika. Zdaj je bilo v delavnicah malo avtomobilov in precej mehanikov, mojster pa me je presenetil:

»Počakajte malo, bomo že pogledali!«

Potem je z dvema strankama odšel nekam in ga ni bilo nazaj. Mehaniki so stali v delavnicah brez dela, zato sem jih prosil, naj pogledajo motor, ker se mi mudi proti Ljubljani. Brez mojstrovega aka za tega niso mogli narediti, čez nekaj časa sem sam odprl pokrov in dal kabel na svečko.

REZULTAT ENAK LANSKEMU

Izid akcije je torej znan. Ne hodite s pokvarjenim avtom na Vrhniko, v Postojno, Poreč in dva koprška servisa, če okvare prej ne prijavite. Kaj je potemtakem pomoč v sili? V hribih pomagamo planincem, zdravnik mora pomagati bolniku, žejnemu sredi puščave moramo naliti kozarec vode, voznik pa je prepričan mehaniku. Dobri stari Grk Hipokrat je nekoč, ko so ljudje še peš potovali iz kraja v kraj, zapisal:

»Stopil bom v sleherno hišo, kamor me bodo klicali...« Hipokratova prisega velja še danes vsaj za zdravnike. Morda pa med zdravniki in mehaniki niti ni preveč velike razlike, ko gre za pomoč v sili.

S katrco pa se je ob povratku v Ljubljani še vedno nekaj čudnega dogajalo, zato sem klical Litostroja:

»Ali bi prevzeli manjšo popravilo takoj? Samo svečke in filter bi zamenjali.«

»Danes je petek, jutri ne bo nič, ker je sobota, v ponedeljek zjutraj bomo naredili.«

Prav, kajti tokrat nisem povedal, da se strahansko mudi, in nisem jim tožil o nujnem potovanju.

Ob letošnji ponovitvi akcije torej ni bilo nič boljše. Prav nič presenetljivo tudi ni, da so servisi, ki lani niso hoteli pomagati potniku na nujni vožnji, enako ravna-li tudi letos. Zanimivo: prav isti servisi!

Ravnatelj Primorskega dramskega gledališča v Novi Gorici Jože Babič je zelo samozavestno in odločno spregovoril o tamkajšnjem gledališču in kulturi vobče. V njegovem govorjenju smo spoznali, če ne že mojstrstvo, pa vsaj smisel za režijo. Tiskovne konference, kakor se podobni sestanki imenujejo, so si ponavadi zelo podobne: trije ali štirje možje iz ustanove modrujejo o svojih načrtih, rezultatih in težavah, navzoči pa jih pametno poslušajo in potem vse zapišejo po črki in besedi, tu pa tam postavijo kakšno vprašanje in si zapišejo še moder odgovor nanje. O Primorskem dramskem gledališču v Novi Gorici pa smo zvedeli vendarle več. Predvsem je za nas zanimivo najbrž že vprašanje, kako da lahko zunaj Ljubljane, pa morebiti še Maribora in — bogpomagaj — Celja deluje v Sloveniji še kakšno poklicno dramsko gledališče? Kako zadovoljuje slovenska gledališka (beri igravska) produkcija svoje poklicne hiše? Kako se odločajo in pozneje počutijo igralci, ki se odvedo Ljubljani pa odidejo na delo drugam?

Ravnatelj Jože Babič nam je povedal najprej, da bo Primorsko dramsko gledališče v novo sezono (začela se bo 4. septembra v Anhovem s predstavo Goldonijevih »Primorskih zdrah« na prostem) uvrstilo domače avtorje: Toneta Partljiča (»Naj poje čuka«, Antona Leskoveca (»Dva bregova«) in Bratka Kretta (»Krvava rihta«), poleg tega pa še vrsto tuje dramatike, od katere omenimo samo Lorcovo »Dom Bernarde Albe«, ki bo pomenila za novgoriško gledališče težko nalogo, saj zahteva veliko število ženskih vlog. Obetajo si pridobiti iz vseh slovenskih gledališč vrsto najuglednejših igralcev in tako združiti pri delu vse ustvarjalne gledališke rodove. Da pa ne bi bili na škodi moški, bodo uprizorili tudi Genetov »Poostreni nadzor« na malem ali eksperimentalnem odru. Dodati moramo takoj, da bodo goriška srečanja malih odrov prvi domači festival skupin, ki se ukvarjajo z eksperimentalnimi avantgardnimi gledališkimi teksti.

Za uvod bodi toliko dovolj. V goriškem gledališču, pravi ravnatelj Babič, bodo storili vse, da bi si zagotovili udeležbo vseh gledaliških delavcev. »To je poskus, da bi goste seznanili s tem primorskim prostorom, ki še ni prišel v zavest slovenskega prebivalstva. Obalni pas si je že pridobil enakovredno prednost, sicer pa zvečine mislimo, da je konec slovenskega prostora tam nekje pri Logatcu, tam, kjer je Martin Krpan nosil brusne kamne.«

Naša vprašanja so se začela šele ob resnici, da Primorsko dramsko gledališče v minuli sezoni ni zmoglo realizirati nekaterih del. Odštejmo, da jim je še posebej žal za Brechtovo »Sveto Ivanovo z bencinske črpalke«, saj niso dobili avtorjevega pristanka, ker niso mogli ugoditi visokim zahtevkom njegove avtorske agencije. Težave se slej ko prej skrivajo v igravskih zmogljivostih, v zasedenosti. Kako je s to rečjo?

»Primorsko dramsko gledališče skuša z internimi in javnimi razpisi okrepiti kadrovske strukture in tu se srečuje z enakimi težavami kot druga slovenska gledališča. Naš prostor se namreč deli na središče in to, kar je od središča bolj ali manj oddaljeno. Vprašanje kadrov je tako za nas skoraj nerešljivo na sedanji stopnji ponudbe in povpraševanja. Nove kadre že sama doba usmerja v paralelne medije (v TV na primer), velike so potrebe ljubljanskih gledališč, ki so se zavoljo čudnih problemov v preteklosti znašla v praznem prostoru, ker so cele generacije odšle prezgodaj ali v pokoj ali v grob. Znano je, da je med prvimi in zadnjimi angažmajem v ljubljanski Drami preteklo petnajst let... Ta gledališča črpajo vse kar jim daje šola. Vse, kar diplomira, ostaja v Ljubljani ali v bližini — v Celju zavoljo bližine, v Trstu zavoljo naše potrošniške miselnosti. Drugi, z Mariborom vred, pa ne moremo zbuditi dovolj zanimanja. Takšno stanje bo obveljalo tako dolgo, dokler ne bodo nastopile normalne razmere v ekonomski in kulturni politiki. Ker nikogar ne moremo prisiliti, da bi šel za dve leti iz Ljubljane, ker ne moremo uveljaviti dveletnega mojstrovanja z našim središčem, ker ljubljanska Drama ne sprejeti delitve dela, je vprašanje o igravskih kadrih tako hudo. Zanašamo se na to da bo tržišče postopoma nasičeno in da bo ostalo moči tudi za druga gledališča. To bo mogoče ali pa bomo morali opustiti gledališča zunaj Ljubljane.«

Ponuja se seveda več rešitev: z bolj načrtnim študiranjem igralcev (se pravi s stipendiranjem, s pogodbnimi) bi si vsa slovenska poklicna gledališča lahko zagotovila zadosten in ustrezen kader. Potem se ponuja misel, da bi stajemo v gledališčih zunaj Ljubljane reševali z nadarjenimi amaterskimi igralci



JERICA MRZEL: Po premierah v dveh letih slovenska prvakinja.

UGASNILA SO SPODBUDNA MERILA

PRIMORSKO DRAMSKO GLEDALIŠČE V NOVI GORICI: IGRAVCEV NI, ZAKAJ NE IN KDAJ BI BILI?

(sam Branko Gombač, ravnatelj nari-borske Drame, je nedavno zatrdil, da bo raje sprejemal nadarjene amaterje kakor ljubljanski izbirek). Kaj meni o tem Jože Babič?

»Med sto amaterji se jih najde deset nadpoprečnih, med temi pa sta dva ali trije izredni. Ti imajo podporo v talentu in okolici. Ob tem seveda srečujemo miselnost, da je že vse, kar gre skozi štiriletno tečaje na šoli (mišljena

je akademija za gledališče, film, radio in televizijo, op. pisca), dobro. Upoštevati moramo prvo in drugo.«

V Novi Gorici si prizadevajo, da bi postopoma zaposlili petnajst poklicnih igralcev, zdaj jih imajo dvanajst (nobenega z diplomom na AGFRTV). Kadrovske omejitve vplivajo seveda tudi na izbor repertoarja. Ker gre v resnici za gmotno vprašanje in ker se je že zakoreninila miselnost, da so nove kultur-

ne skupnosti po Sloveniji uredile tudi to vprašanje, bi se nam na prvi pogled zdelo, da posebnih težav ne bi več smele biti. Toda...

»Vprašanje naše materialne baze,« pravi Jože Babič, »je vprašanje, ki je po ustanovitvi kulturnih skupnosti zašlo v najbolj nevarne vode. Ugasnila so merila, ki so doslej spodbujala, nadomestila jih je nova formula republiške kulturne skupnosti: del sredstev za ljubljanske kulturne zavode, drugi, skročni, del pa za ostale kulturne akcije po Sloveniji. Po občinah pa se je pokazala drugačna slika: pri nas so sredstva, ki jih daje občinska skupščina, in sredstva na podlagi republiškega zakona o kulturnih skupnostih (pol odstotka davka na mali blagovni promet), premajhna, da bi lahko pokrili v celoti vse kulturne ustanove v naši občini. Tako stojimo pred izbiro, da bomo ali vsi prikrajšani ali pa da nekatere dejavnosti opustimo.«

Rešitve pa so: Primorsko dramsko gledališče v Novi Gorici bo letos dobilo samo petdeset odstotkov denarja za pokrivanje stroškov, drugo si naj priskrbi samo; ravnatelj Babič napoveduje že zdaj, da bo njihova realizacija samo polovična. Njihov zavod ima za 45 odstotkov nižje plače, kot dovoljuje katalog oziroma družbeni dogovor. Posledicam so se ognili tako, da ima, na primer, snažilka sicer najnižjo dovoljeno plačo, zato pa prvi igravec Primorskega dramskega gledališča le 150 tisočakov. Pa vendar volje ne zmanjka.

»Kot vsak drug proizvajalec moramo tudi mi preštudirati tržišče, to se pravi, vpeljati moramo sodobnejše prijeme, pri tem pa upoštevati tradicionalne oblike. Nekdaj so vsi vedeli, kdaj je kje semenj, božja pot, danes nimamo niti za občinske praznike posebne pratike. Primorsko dramsko gledališče si bo pač sestavilo svojo gledališko pratiko.«

To so bolj ali manj načelne zadeve. Nas je ob vprašanju pomanjkanja igralcev za profesionalna gledališča zunaj Ljubljane zanimalo zlasti vprašanje, kako da se nekateri poklicni igralci pa vendarle odločajo za odhod iz središča. Vprašali smo Jerico Mrzel, ki je tudi po najstrožjih merilih končala akademijo dobro in že vseskozi nastopala v ljubljanski Drami.

»Sem človek, ki hoče resno delati, ne pa po barih iskati režiserje. Prišel je Babič in me povabil v Novo Gorico. Bila sem vesela povabila in sem šla. Vesela sem vsakega povabila, ki ga dobim na naslov Jerica Mrzel — igravka, ne pa barska znanka. Enako sem se razveselila povabila za sodelovanje pri »Dekameronu« ali zdaj, ko me je povabila Marija Semetova. Sploh se me pozna, režiserka ve samo za igravko Jerico Mrzel.«

»Od ravnatelja Jožeta Babiča smo slišali, kako pomanjkljivo je zaseden vaš gledališki ansambel v Novi Gorici. Namesto petnajstih poklicnih igralcev jih imate samo dvanajst, nobenega z diplomom gledališke akademije. V čem je težava?«

»Igravci bi že šli iz Ljubljane, samo potrebno jih je povabiti, jim izpolniti pogoje. Sama sem tu dve leti, imela sem petnajst premier, veste, kaj pomeni to za mlado igravko, to je slovenski rekord, pa pogledajte na plačilne liste...«

Nisem si mogel kaj, da ne bi pri-sluhnil njeni zgodbi:

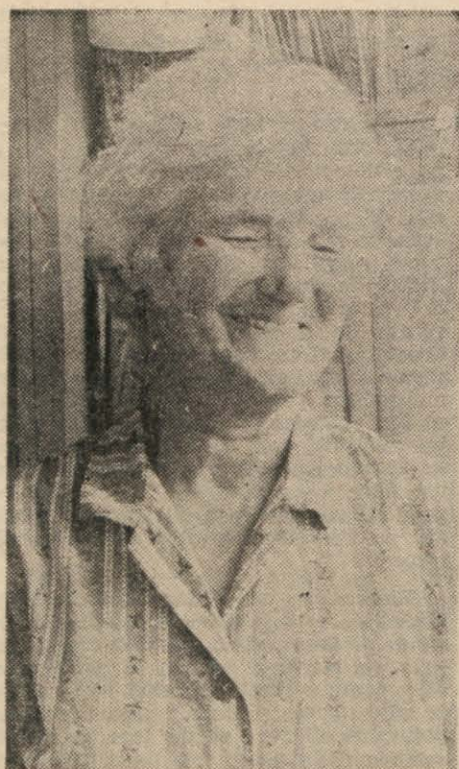
»Izhajam iz zemlje, tudi priznam, da sem pomanjkljivo izobrazena, toda izhajam iz naravnih zakonov. Ko sem prišla na akademijo, je bilo čudno stanje: nekateri so veljali za genialne, na primer Inkret ali Jovanovič, drugi so jili. Kaj pa naj jaz delam, sem se vprašala. Začela sem študirati, vaditi balet pri genialnem Pinu Mlakarju... potem greš kot idealist ven, misliš, da boš delal, pa naletiš na take stvari.«

»Na kakšne stvari?«

»Ne o tem. Zanimivo je živeti že samo zato, da pri šestdesetih vidiš, kam se je življenje prevesilo. Moje življenjsko vodilo se namreč glasi ljubezen plus delo, jaz to istovetim. Če koga zares ljubiš, je to delo, če zares rad delaš, je to ljubezen. Igravec ljubi svoj glas in nekaj, kar ne vem, kaj je. To, kar nas razneži, pa nas je tega sram.«

Slišali smo težave, dejanje in nehanje, ki tare kulturno ustanovo v Novi Gorici. Slišali smo intimen glas člana te ustanove in sklep je povsem na dani: igravcem ne gre toliko za to, da bi delali v slovenskem središču, gre jim bolj za to, da bi sploh lahko delali, delali pošteno in dobili za delo tudi pošteno nagrado.

HERMAN VOGEL



Vsakič, ko je zaškrtnilo v fotoaparatu, se je zdrznila in zamižala. In tako miži. Najstarejša je med žensko stotnijo, ki bo v nedeljo jurišala na naš najvišji vrh. Piše se za Frančiško Kajič in v žep je spravila že sedemdeset pomladi.

„DA BI LE ŽE BILA NEDELJA!“

Ena tistih reči, za katere najbrž ne bo nikoli zmanjkalo veselja in poskušanj, so igre na srečo. Biti izžreban je prav poseben mik, pa četudi gre za najbolj navadno gasilsko veselico in čeprav ti je žreb naklonil malenkost, ki je precej manj vredna kot denar, odštet za srečke. Srečni izžrebanec si, pa pika. In pravzaprav je nekakšna igra na srečo tudi naš vsakoletni pohod stotih žensk na Triglav. Prijavljenk je vsakič nekoliko več, kot jih lahko gre na odpravo, zato pač ne gre drugače, kot da iz gore prijav vsakokratno stotnijo izžrebamo. Tudi letos smo jo. Večina prijavljenk je pri tem seveda razočarana, vsaka šestna, ki jo je žreb določil v odpravo, pa žari od veselja.

Sto srečnih izžrebank. Potem smo žrebali še enkrat, tokrat seveda za šalo. Iz vesele stotnije smo izvele imena petih triglavank, jih obiskali, povprašali po tem in onem, potem pa srečanja na kratko zapisali.

Za »štimgungo« pred odhodom.

NAJSTAREJŠA JE FRANČIŠKA

»Nak, je ni doma,« je odločno odkimal svetlolasa pobič pri štirih, ko smo pozvonili v pritličnem stanovanju v Črtomirjevi ulici 13. Že smo odprli usta, da bi se pozanimali, kdaj se bo gospa kuhinjska Kajič vrnila, tedaj pa so se odprla kuhinjska vrata in veseli glas je zavpil: »Kako da me ni doma? Kdo pravi, da me ni doma?«

In tu je bila naša najstarejša udeleženka, 70-letna še vsa vitka in mladostna, nasmejana. Seveda, reči bi bili morali: »Je stara mama doma?« Sami smo krivi, da so nas skoraj odslovili.

Potem nas popelje Frančiška v kuhinjo in mi čisto pozabimo vprašati, ali je Frančiška ali Francka. Naj se pač ženske v petek same odločijo.

Tristo hudarjev, saj jih nima sedemdeset! Ne more jih imeti. Navlekla nas je! In se v zadregi nasmehe in pove, da nas je pravzaprav res navlekla, kajti sedemdeset jih bo šele 20. septembra, štirinajst dni potem, ko bo na vrhu, če bo.

— Kako, če bo?

»Čujte, saj ne bodo tako letele, ne?« se obrne k nam s skrbjo, ki pa najbrž ni tako huda, kot je videti: »Hčerka je rekla: Kako se ti le upaš? Tiste mlade bodo letele naprej, da bo groza! Sem rekla: bom šla na sredi, da jih bom malo nazaj držala...«

— Pa vas zdaj, ko ste zvedeli, da pojde te, ja ni groza?

Smeje se. Dolgo, od srca: »Veseli me, ja, veseli! Tako bi rada šla! Saj sem že bila, leta 1952, pa je od tega že dvajset let. Od tistikart pa sem le po manjših vrhovih letala...«

Frančiškina prva pot na Triglav je bila nekaj prav posebnega. Čisto sama se je pri petdesetih odpravila na pot iz Ljubljane: »Le to sem vedela, da moram z vlakom do Mojstrane, tam pa dol. Mi bodo že ljudje povedali, kod se gre gor, sem si mislila. In so me napotili najprej do Triglavskega doma pa do Staničeve kočice in potem sem še sama na vrh prilezla. Dve skupini študentov sem srečala spotoma, pa sem jih le pozdravila in naprej spustila. Saj bi jim bilo nerodno, takole staro babnico s seboj vlačiti. Saj je pot, in človek ne more zgrešiti.«

Trideset let je garala po tujih stanovanjih, zdaj čuva hčerki štiri svetlolase vnukice. Pa je še tako polna življenja in moči, tako poskočna, živahna in kar naprej vesela, da smo prepričani, da bo kvečjemu

Frančiška druge za seboj gor vlekla, ne drugi njo.

»Ja, pa me res veseli,« je ob slovesu še enkrat zamrmrala, in dokler smo še videli, se je držala na smeh. Pa potem najbrž tudi. Takšne sorte je.

PRI FRIZERKI MARICI

K Marici Hauptman smo šli trikrat zapovrstjo. V službo. V frizerskem salonu v Gradišču 10 streže moški nečimrnosti. V salonu je prebrala Tetejev razpis, v salonu je napisala prijavo in zvedela, da je med izžrebanimi, in v salonu nam je dala svoj prvi intervju.

Prvič smo prišli le pogledat, kdaj je v službi in katera je in se dogovoril za drugič. Drugič nam je vsa v zadregi in rdeča povedala, da je pisala možu, da je izžrebana (»Čisto sem mu pozabila povedati, da sem se prijavila, zdaj pa je z otrokom, ki je nekaj bolehen, pri starših na deželi...«) in zdaj še čaka, da ji bo odgovoril. Tretjič, ko smo prišli, je bila končno nared za pogovor, le toliko je bilo treba počakati, da je spravila v red mladega, precej plešastega gospoda na frizerskem stolu.

»Da se res dobijo že tu?« je navdušeno spraševal gospod.

»Res, res,« je vneto zatrjevala Marica 27 pomladi, visoka, temnolasa, z modrimi očmi, fejest punca) in drsela s škarjami med zadnjimi sršečimi vršički preostankov las »Ta prave in umetne. Jaz mislim, da so umetne boljše. Lahko vas dež nape, pa se le posušite, in spet je frizura v redu!«

»Poglej, no, tole moram pa še premisliti,« je rekel mladi, že precej plešasti gospod, ko se je odpravil iz lokala, in videti je bil kar nekako pomlačen in upa poln. Govorila sta o moških lasuljah.

— Vi pa na Triglav, pravite?

»Ja... Prvič sem se prijavila, zato je bilo še tem več navdušenja, ko so mi sporočili, da sem med izžrebanimi. Skrbi me nič, veste, sem hoje vajena. Pa tudi tu v službi kar naprej stojim.«

— Kaže, da imate hudega moža?

»Ne, ne,« hiti v zadregi, »saj ne gre za to. Hčerka ima vnete sinuse zato sem morala pisati. Če bi se ji zdravje medtem poslabšalo, bi ne bilo prav, ko bi me tri dni ne bilo. Za vsak primer...«

— Med samimi moškimi ste tu v službi. Kako boste zdaj dva dni in pol prenašali okoli sebe sto žensk skupaj? Bo hudo? Saj jih niste nič več vajeni?

»Oh, nič ne bo hudo,« se zasmeje. »V taki službi sem, da moram že po sili razmer kar naprej vrteti jezik. Če že ne govorim z ženskami, moram pa o ženskah z moškimi. Kar naprej jih je treba nekaj zagovarjati.«

— Kaj pa imajo spet moški zoper ženske?

»Oh, zmeraj je kaj. Zadnje čase z modo niso zadovoljni. Saj je čudno, ampak rečem vam, da so bili z mihi krili moški dosti bolj zadovoljni kot zdaj, z vročimi hlačkami. Vročih hlačk ne marajo kaj dosti, sam bog ve, zakaj ne.«

Kdo ve, ali bo potem, ko bo Marica prišla s Triglava, ženske še vedno tako v obrambo jemala pred moškimi kot zdaj? Lepo bi bilo, če bi jih še naprej.

ANČKA PO TELEFONU

Prisežemo, smo mislili iti sami tja. Toda tisto jutro se je razbesnela nad Ljubljano takšna nevihta, da je bilo groza (saj veste, prejšnji teden v petek je bilo), iz tiskarne pa so že vpili, kje imamo članek,

Torej ni kazalo drugega, kot da smo zavrteli telefon v Kranj. Iskali smo upravnico Vzgojno varstvenega zavoda Ančko Gašperšič, katere pisarna deluje v zgradbi kranjske občinske skupščine.

— Halo, lepo prosim Vzgojno varstveni zavod, tovarišico Gašperšičevo.

»Bom pogledal, ali je še kdo gor.«

— Halo, tovarišica Gašperšičeva? Uredništvo TT. Kako se kaj počutite med izžrebanimi?

Smeh. Sepet onkraj žice. »Vesela sem. Veste, pravzaprav grem po krivici. Prijavila me je kolegica, kot vsako leto. Sebe in mene. Potem so mene letos izžrebali, nje pa ne. Rekla sem ji, naj gre rajši ona namesto mene, pa noče.«

— In prav je tako. Nobenih zamenjav, nobenih izlivov poštenosti! Mi nismo sentimentalni. Vas smo izžrebali in vi greste z nami, pa konec. Sicer pa, kakšni sploh ste?

»Kako, kakšna?«

— No, opisali bi vas radi. Pri drugih smo bili in smo jih videli, k vam pa zaradi tele preklemanske plohe res ne moremo. Saj bi nas najpozneje pri Jeprci zalilo. Kakšni ste torej?

»Kakšna?... No, temne lase imam. Kratke. Rjave.« Potihoma, stran od nas: »Ti, ali imam rjave lase? Saj je to rjavo, ne?« »Ja, rjave lase imam. Postave sem bolj srednje.« Spet nekam stran od nas: »Ti, saj se temu reče srednja postava? Saj sem res bolj švohotna kot debela...« Smeh. Nato: »Ja, takole srednje postave sem...«

»Končati bo treba,« pravi nena doma kar počez moški glas v telefonu. Centrala, kati. »Pri nas bomo zaprli.«

— Še tole: So bile z možem težave, preden je dovolil?

Smeh. »Hja, veste, teh težav jaz nimam. Namreč nisem poroče...«

Tedaj pa je v slušalki reklo rsk in vse je utihnilo.

Kot bi ji bil kdo nevoščljiv, da je tako. Saj morda ji je...

MARINKINA ZANKA

Marinka, ki se piše Božič in ki stanuje v Vipavski ulici in ki je ena najmlajših udeleženek letošnjega pohoda (17 let in nič več), nam je nastavila zvito zanko. Poslala je deset prijav, vsako na poseben dopisnici. Eno smo kmalu izžrebali, pa še nič vedeli o zanki. Ko smo potem izžrebali še drugo dopisnico, smo pomislili sprva, da imamo dve, ki se enako pišeta in jima je enako ime, potem smo pa le ugotovili, da gre za nekakšno goljufijo. Tehtali smo in tehtali in grbančili čelo. Sprva smo mislili vseh deset dopisnic vreči v koš, potem pa nas je obšlo usmiljenje: »Reva je bila izžrebana,« smo si rekli, »in morda smo izžrebali prav prvo, negoljufivo dopisnico in morda bi jo izžrebali tudi, ko bi drugih devetih ne bilo? Naj bo, to pot!«

Res smo dobrega srca, ni kaj.

In potem smo Marinko še obiskali.

Videti je starejša, kot je v resnici. Svetli kratki lasje, modre, pronicljive oči, postava zrele ženske. Govori počasi, vsako besedo pretehta, da dobi zven nekakšne dokončnosti.

Za fotografko se uči, pove. Eno leto že dela pri »foto Hollnsky.«

— Konkurenca našim fotoreporterjem?

»Kje pa,« pravi smeje se. »Saj še ne znam kaj dosti. Povečini sem še v temnici. Pa po birmah hodimo in podobno. Fotoaparati bom sicer vzela s seboj, kaj pa bo iz slik, bomo šele videli.«

Priden deključ je. Dopoldne in popoldne v službi, vmes pa opoldne steče domov, pospravi in skuha kosilo. Zvečer se ji samini ne da nikamor, pa gre spet domov in sedi pred televizorjem, ali pa kaj bere.

— Kondicija?

»Dokler je bil brat doma, sva skupaj hohla okoli. Zdaj brata ni več, pa nimam prave družbe. In tudi časa ni. Veselim se pa grozno!«

— Kaj boste, ko boste končali uk? Kaj vas najbolj veseli?

»Rada bi bila fotoreporterka,« pravi. »Ampak mislim, da ne bom. Malo prepočas si se obračam, veste...«

— Pa boste zlezli gor?

»Potrudila se bom. Trmasta sem, veste. In vtepla sem si v glavo, da bom zlezla na vrh Triglava. To je doslej moja največja trma. Hočem gor priti!«

Seveda bo prišla!

IVICA IN POLJE

»Materi pomaga, najbrž bo na njivi,« je rekel mož, in odpeljala sva se še nekaj kilometrov iz Dragomerja. Doma so kukali skozi okno trije lepo zaliti otročički, in ne vem zakaj sem si začela predstavljati 27-letno Ivico Jesenovec kot krepko, zajetno žensko.

Pa jo je mahnila čez njivo sem drobna svetlolasa stvarca z obrazkom srednjeveške Madone in s postavo sedemnajstletnice. Vsa potna, zardela od sonca in od dela, si je zatikala za ušesa neubogljive svetle lase in venomer tožila, da ni čisto nič urejena.

Prav po nepotrebnem.

Zadnja se je prijavila. V soboto jutraj, ko je potekal zadnji dan za prijave, se je nena doma spomnila, da še vedno ni oddala dopisnice. Popadel jo je strah. Brž se je praznje oblekla, zaupala otroke stari materi in jo s prvim avtobusom mahnila v Ljubljano, da sama odda prijavo v uredništvu. Za pošto ni bilo več časa.

In imela je srečo. Z nami pojde.

— Ste vsak dan na njivi?

»Lani sva z možem zidala. Prej sva se z dvema otrokoma stiskala v majhni sobi. Grozno je bilo. Ko je bil že tretji otrok na poti, sva ugotovila, da tako naprej ne gre več. Zavihali smo si rokave. Pri gradnji sta oče in mama pomagala nama, zdaj pa jaz njima pomagam...«

Edina od otrok je, ki še vedno rada poprime za takšno delo. Drugi so se, kot mi, di ljudje dandanes nasploh, polju že čisto odtujili. Njo zemlja in živina še vedno nekako privlačita. Nič ne bo imela proti, če bo vse življenje tako.

»Ne veste, kako sem bila srečna, ko sem izvedela, da pojdem tudi jaz,« pravi in zažari. »Če bi se dala pot na Triglav izprostiti, bi ne verj kako prosila, samo da bi šla. Kar naprej sem doma zaprta, z otroki. Pravzaprav mi je v razvedrilo. Čegrem za kakšno uro mami pomagat na polje ali v hlev. Pa sem po svoje še mlada... Rada bi kam šla. Takole na izletu nisem bila že, odkar pomnim!«

— Mož?

»Z možem ni bilo nobenih težav. Še rad bi videl, da bi šla. Bil je prvi, ki je predlagal, naj se prijavim. Potem je šel pred tremi dnevi s prijateljem sam gor, v izvidnico. Grozno lepo je, je rekel, ko se je vrnil. Pa saj boš sama videla! Res bom videla. Kmalu. V nedeljo. Da bi le že bila nedelja!«

V soboto gremo. Pravzaprav se dobimo že v petek, ko se bomo zbrali v Bohinju. Potem pa dolga pot od Rudnega polja do Vodnikovega doma in naprej do Planike, ki je skoraj že čisto na cilju.

To je šesti pohod na našega najvišjega očaka. V šestih letih je šesto žensk — 2863 metrov visoko. S takim seštevanjem se ne bahamo, temveč smo le zadovoljni, kajti to je akcija, ki jo z zanimanjem spremljajo po vsej Sloveniji in tudi v drugih republikah.

Kako se je že vse to začelo? Ko se je v Bohinju prvič zbiralo sto žensk, smo bili v precejšnjih skrbih. Kako se bo končal tako tvegan pohod, bo ženska stotinja sploh zmogla tak napor, ali naj jih zavarujemo vsaj za primer nezgod? Zdaj se lahko pohvalimo: na dosedanjih pohodih ni bilo niti najmanjših poškodb, seveda če odštejemo vse žulje in pa »muskelfiber«, ki so ga ženske preganjale nekaj dni po pohodu.

Bilo je nekje v reformnih dneh, torej 1965. leta, ko se je na uredniških mizah valjala tuja ilustrirana revija. Doberšen del revije je zavzemala fotoreportaža o pohodu stotih žensk na Monte Rosa (okrog 4.000 metrov). Takrat se je porodila zamisel: Triglav imamo, Slovenke bi ga gotovo rade videle. Jeseni 1966. se je v Bohinju že zbrala prva stotinja.

1

Prvič bi skorajda spodrsnilo. Kako slovesno je bilo v Bohinju, ko so ženske z vseh strani kar drle skupaj! Zvečer je bilo še bolj slovesno, kajti Bohinjci so celo raztegnili meh, da bi se ženske lahko zavrtele. Zjutraj pa se je vse skisalo. Lilo je kot iz škefa, zato so organizatorji hoteli pohod preložiti, ali pa bi avtobusi zavili nekam, kjer je sijalo sonce. Da ne bi ravno vedrili in čakali na milost oblakov. Pogum je zmagal. Ženske se niso dale prepričati, da bi lahko bil tak »dežek«, ko niti pelerina nič ne zaleže, ovira za tako slovesno trenutke. V nedeljo zjutraj jim je na vrhu Triglava že spregovoril predsednik planinske zveze Slovenije Miha Potočnik: »Želim, da bi jih prihodnje leto vsaka pripeljala še stola!«

Ze teden dni pred pohodom so na vrhu Triglava govorili o odpravi TT. Nekdo je svoje želje celo zaupal knjigi na vrhu:

PETKRAT STO NA TRIGLAVU

NEKAJ KRATKIH Z DOSEDANJH POHODOV ŽENSKE STOTNIJE

»O, Triglav kako si lep! Le na tebi malo je deklet. Oj, kako pa takrat bo, ko jih bo na tebi sto.«
Mlada Izraelka, ki je po vojaškem roku v vojni mornarici prišla na študij v Zagreb, je pojasnila, zakaj se je odločila za ta pohod:

»Ker v Jugoslaviji nimate višje gore!«

Se nekaj tednov so prihajala v uredništvo pisma udeleženk, polna zahval in pohval (za gorske vodnike), neka Ptujčanka pa se je takoj prijavila za prihodnjo odpravo.

2

V nedeljo ob osmih zjutraj (4. septembra 1967. leta) je na teme Triglava stopila prva skupina žensk. Sonce je sijalo, ženske solze so tekale od ginjenosti, razgled je bil enkratni. Zraven Aljaževega stolpa se je tokrat zbrala tudi skupina mož, ki je navdušeno ploskala ženskemu pogumu. V navzočnosti stotih žensk je naš tedenik prvič odprl na vrhu knjigo: TT vsem, ki so prvič na Triglavu.

Nekaj čez sto smo jih izbrali, nekaj jih je bilo za rezervo, toda nobena ni izostala. Spet smo jih vprašali: zakaj ste se odločili za pohod?

Pletilja iz Spodnjih Gamelj je odgovorila čisto politično:

»Sla sem gor zato, ker se mi zdi tole naša največja aktivna ženska množična organizacija.«

Gostilničarka iz Hrušovja je bila tako navdušena, da je hotela v Planiki gostiti celo odpravo: »Po dvajsetih letih sem le prišla na svoj račun. Za tri dni sem pustila lonce in kuhalnice, hahaha! In živijo naši vodniki!«

Nekje sredi poti: pastirji so gnali krave v dolino, ena izmed udeleženk jih je prešela in dejala:

»Sto žensk gor, sto krav dol!«

3

V tretje gre rado in spet smo šli. V našem tedeniku smo prvič zapisali: tradicionalni pohod. Spet smo držali pesti za lepo vreme, nekaj čez tisoč žensk pa je čakalo sporočilo našega tedenika, da so izbrane med izbranimi. Angela Čretnikova je prišla

celo iz Avstralije, da bi lahko prvič stopila na glavo našega očaka.

Nekje na Velem polju je začelo rositi, toja ni jih motilo. Zjutraj, pred odločilnim naskokom, je okrog Panike razsajala burja, vrhovi so bili v megli, deževati pa je nehalo. Tudi tokrat je uspelo.

Ob slovesu smo jih povprašali, kakšne akcije bi si želele v prihodnje. Takrat je bila moška voda na vrhuncu slave, zato je neka udeleženka predlagala: 100 žensk in 100 moških v Kladanju. Druge so predlagale, naj bi naš tedenik organiziral deset pohodov na Triglav, potem pa bi povabili tisoč žensk vsaj do Bohinja. Veliko si jih je želelo pohod stotih žensk in stotih moških na Triglav. Priznamo, da si takega pohoda nismo upali organizirati.

4

Tistega leta je naš šef odšel na Himalajo, mi pa brž na Triglav. Za popotnico nam je ljubljanski hotel Slon podaril še pečenega voila, tako da ni nihče trpel lakote. Kot se za vesel pohod spodobi, so ženske tudi tokrat jokale. Socialna delavka je pohod primerjala kar z dogodkom tistega leta:

»Občutila sem osebno zmago kot Armstrong, ko je stopil na Luno. Pohod na Triglav mi je odkril nov svet, ki pomirja in sprošča.«

Tokrat smo storili napako, ki je ne bomo več ponovili. Helikopter je krožil nad žensko stotnjo in prevažal v dolino onemogle. Kar osem jih je moral prepeljati na Rudno polje. Psihologija napora.

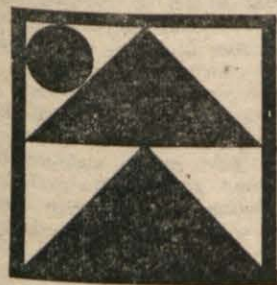
5

To je bil jubilej. Petsto smo jih spravili pod streho oziroma na streho države. Najstarejša udeleženka je hodila tako, da je še mlajše niso mogle dohajati. Naš tedenik je poročal, da je bilo na vrhu sto čistilk. Ženske so namreč očistile vrh, ki je bil že precej nastlan.

Pa spet potoki solza na vrhu in spet želje, da bi še stopile na naš najvišji vrh.

6

Dobimo se v petek ob Bohinjskem jezeru.

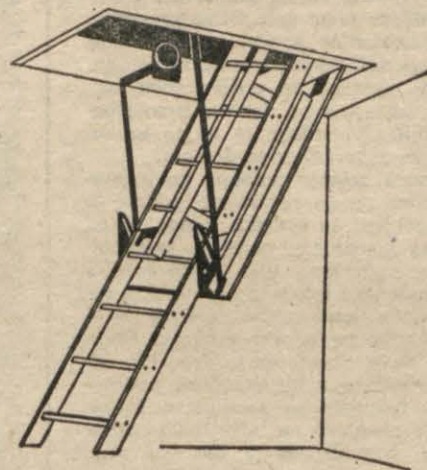


GLIN

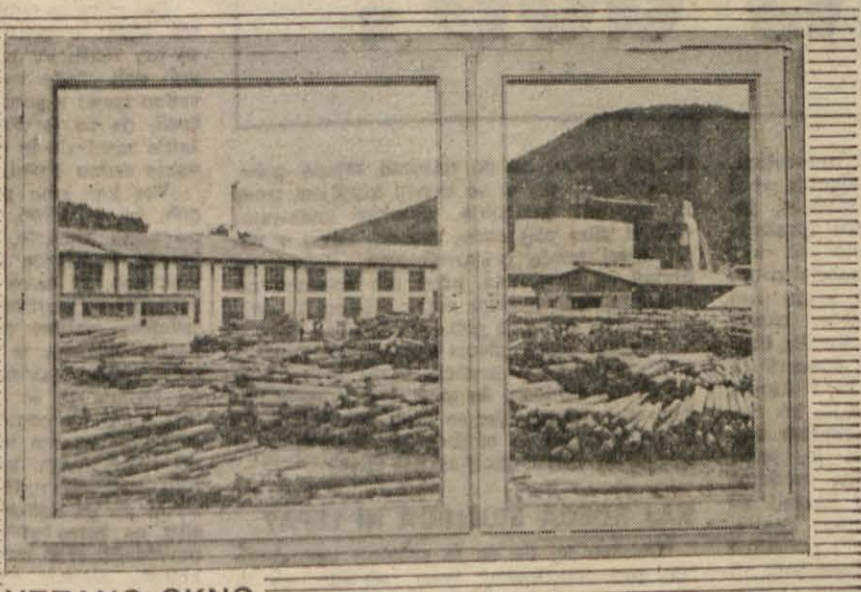
NAZARJE

GOR. SAVINJSKA DOLINA

JE SAMO EDEN



LADIJSKI POD-OPAŽI



NOVO

VEZANO OKNO

STAVBNO POHIŠTVO

- * OKNA
- * VRATA
- * ROLETE
- * ZLOŽLJIVE STOPNICE **GLIN**

les za



STREŠNE KONSTRUKCIJE

VISOKO KVALITETEN ŽAGAN LES

Človek s svojimi stroji čedalje hitreje vdira v naravo, si jo podreja in jo pri tem krči in onečaja. Na mnogih mestih, kjer so nekoč šumeli gozdovi in se širili travniki, danes rastejo kakor gobe po dežju nove hiše, nova gospodarska poslopja, tovarne, ceste. Tempo zavzemanja narave in z njim onesnaženja narave se zdi strahovit in ekologi ne opozarjajo tjavdan na kvarne posledice vsesplošnega onesnaženja narave. V industrijsko razvitih državah so ta opozorila že podobna napovedim sodnega dne. Fauna in flora se umikata dimu, smradu in ropotu, a temu se umika tudi človek sam. Izrabljuje lep del svojega prostega časa, da se vrača v naravo. Na žalost pa mnogi, ko se spet umikajo iz nje v mesta, puščajo za seboj neverjetno grda smetišča, pogorišča, poteptano travo, polomljeno drevje, tako da si to naravo spet sami sebi izpripijo in jo nadalje brez potrebe krčijo. V to skupino sodijo tudi množice brezvestnih gobarjev posebne vrste. V tem članku naj spregovorimo prav o tej vrsti gobarjev, o onesnaženju narave in o izumiranju gob. Kako torej vpliva onesnaženje narave na rast gob? Odgovor na to vprašanje smo skušali najti v pogovoru z izvedencem botanikom in mikologom prof. Viktorjem Petkovškom in pri prebiranju njegovih knjig in prispevkov o gobah.

Neposredne zveze med obema procesoma bržkoneni, vemo pa za skrito posredno zvezo. Gobe, ali strokovno rečeno mikoflora, so vsekakor odvisne od življenja višje razvitih rastlin, tako imenovanih cvetnic. Če te hirajo ali izginjajo pod vplivom onesnaženega ozračja, potem mora pri tem trpeti tudi mikoflora. Gobe ali glive, kakor jih tudi imenujejo, so namreč veliko bolj preprosto zgrajene rastline kot na primer cvetnice, ki imajo že visoko razvite vegetativne organe: korenine, stebila in liste. Glive nimajo lastnega zelenila ali klorofila, zato morajo za svojo prehrano uporabljati že pripravljeno organsko hrano na račun drugih rastlin ali živali. Če živijo na račun živih rastlin ali živali, jim pravimo zajedalci, če pa izrabljajo ostanke odmrlih organizmov, jih imenujemo gniloživke ali saprofiti. Gnuloživke imajo v zemlji podgobje ali micelij, ki prerašča humozno zemljo, oziroma podiogo, na kateri uspeva in črpa iz nje organsko hrano. Zajedalske gobe kot na primer prava štorovka, pa žive na živih rastlinah in izsesavajo gostitelja. Toda ostanimo samo pri gnuloživkah. Strokovnjaki menijo, da je vsaj petdeset vrst višjih gob, tesno povezanih s sistemom cvetnic, gozdnega drevja, grmovja, zelišč. Ta povezava se imenuje mikoriza. Če v gozdu izkopljemo korenine bukve, bora ali kakšnega drugega drevesa, vidimo, da je na koncu njihovo površje obraslo z gostim micelijem gob. Stevilne vrste drevja namreč žive v sožitju z gobami. Zato pod določenimi vrstami drevja po navadi rastejo prav določene vrste gob. Gliva preskrbuje drevesne korenine z vodo, rudninskimi snovmi, zlasti dušikovimi spojinami; in drugimi snovmi, medtem ko dobiva goba, oziroma njeno podgobje od drevesa precej ogljikovih spojin. To sožitje je nujno, in koristno tako za gobe kakor za drevesa.

Če se mora zelenje umikati gradbenim strojem, potem je na napadenih področjih tudi s podgobjem in gobami konec. A ne gre samo za mehanično uničenje rastlinja. Rastlinje je podvrženo tudi uničevanju s strani onesnaženega zraka in onesnažene vode. Taka čedalje manj zelena, še hudo ogrožena področja so na primer v okolici Celja in v dolini Save, zlasti okrog Trbovelj. So seveda tudi mnoga manj ogrožena področja, kjer se trenutno na rastišču še ne pozna, da je obsojeno na hitrejši ali počasnejši pogin, poznalo pa se bo čez leta. Za zdaj vemo samo to, da je na teh deloma ogroženih področjih, čedalje manj žuželk, ki prenašajo cvetni prah. A ker jih je čedalje manj, je ogrožena nadaljnja normalna rast in razmnoževanje rastlin.

Nekatere vrste gob so izrazito vezane na prav določene cvetnice. Tako na primer macenov goban raste samo v simbiozi z maceni, turki rastejo pod brezami, jurčki pod hrasti in v mešanih gozdovih. Majniška kolobarnica raste v sožitju s travo. In kjer rastejo majniške kolobarnice, tudi trava bolje raste. O tem govori celo veliki dramatik Shakespeare v eni svojih dram.

Če torej upoštevamo mikorizo, torej sožitje gob z višjimi rastlinami, si lahko hitro odgovorimo, zakaj je na nekaterih področjih čedalje manj gob.

Vedeti je treba nadalje, da tudi gobe sprejemajo kisik in oddajajo ogljikov dioksid. Torej če je zrak slab, če v njem ni dovolj kisika, tudi gobe ne morejo v njem uspevati. Zrak pa je, vsaj v okolici mest čedalje slabši.

GOBARJI — NAJHUŠJI UNIČEVALCI

Vendar pa je treba povedati, da to ni edini razlog godrnjanja med gobarji, zakaj je gob čedalje manj. Pustimo ob strani letnico, da poznamo tako imenovano gobja leta, ko je gliv sorazmerno v izobilju, in leta, ko gob ni kaj prida. Veliki krivci, da je gob čedalje manj, so pravzaprav gobarji sami. Kot pa vemo, je gobarstvo postal v zadnjih letih zelo popularen šport, v katerem se izživlja sto in sto tisoč ljudi.

Kje je njihova krivda? Predvsem večina gobarjev ravna z mikofloro zelo surovo.



MACESNOVA POLZEVKA: Zakaj je ne pustimo pri miru, če je ne maramo ali če je ne poznamo?

ONESNAŽENJE NARAVE IN OGROŽENA MIKOFLORA

ZAKAJ JE ČEDALJE MANJ GOB?

Marsikateri tak gobar sploh ni zadovoljen, če ne izruva gobo z delom podgobja vred iz zemlje in tako poškoduje rastišče, potem pa se čez kako leto ali dve vprašuje, kako da na tistem mestu nočejo več rasti gobe. Drugi se neusmiljeno specializirajo samo na nabiranje mladih gob, ki še niso mogle razviti trosnjaka in odmetati trosov za svoje razmnoževanje. V prvi številki Proteusa letnik 33 je nekdo jezno opozoril tiste gobarje, ki trgajo karželj še v lupini, ovojnicah, torej v razvojnem stadiju, ko razplodni organi še niso mogli opravljati svoje reproduktivne funkcije. Res je, pravi člankar, da je podgobje karžlja bržkone med najtrajnejšimi in se zato karželj ali blagva tako krčevito drži svojega mesta, res pa je tudi, nadaljuje, da tudi podgobje karžlja ne more biti večno in mora prej ali slej umreti, če se ne bo obnovljalo. Obnavljajo pa ga lahko samo trosi.

Resnica je, da je bil karželj še pred petdesetimi leti zelo razširjena goba tudi na Stajerskem, medtem ko danes malodane ne naletiš več nanjo. Krivda, bržkone samo

ta, da ljudje, ko so nabirali mlade gobe, niso pustili, da bi se razvili karžljevi trosi in obnovili podgobje. Člankar nadaljuje: »Ribiči ribe pod mejo mečejo nazaj v vodo, lovci imajo prepoved lova, dokler je divjad še mladovna, kdor teh zakonov ne spoštuje, mu pravijo ropar. Samo gobarji smejo biti grobarji gob.«

Člankar sicer govori samo o karžlju, ki v Sloveniji hitro izumira in ki bi ga bilo res treba zaščititi, že zato, ker je naša dežela ena redkih, kjer se je še ohranil. Toda njegovo opozorilo bi moralo veljati tudi za druge, ali vsaj najbolj iskane glive.

KAJ RDEČA MUŠNICA NI LEPA?

Dejstvo je, da se je splošno ugonabljanje gob dandanašnji tako razširilo, da to ni več ničemer podobno. Gobarji ne grabijo samo mladih gob, marveč uničujejo vse tiste, ki jim niso znane, pa najsi bodo strupene ali užitne. Zakaj na primer vidimo po travnikih pravo grobišče orjaških dežnikaric, ki sodijo med najokusnejše gobe? Lju-

dje jih brcajo, ker jih ne poznajo, ali pa so »trdno prepričani«, da so strupene. Oglejmo si za hip še neko zares strupeno gobo, ki jo mnogi »gobarji« tako neznansko »ovražijo«. Rdeča mušnica je res strupena goba, vendar je hkrati ena najlepših gob naših gozdov in se skoraj nujno pojavlja na slikah gozdov, v ilustracijah k pravilnicam in na novoletni telki. Zakaj je treba gobe teptati in brcati? Pustimo jih, da bodo lahko odmetale svoje trosne in se razmnoževale, pa čeprav so še tako strupene!

Drugo težavo predstavljajo gobarji, ki so pravi roparji v gozdovih. Če se le da, naberejo več gob, kakor pa jih potrebujejo, trgajo tudi take, ki jih sploh ne poznajo, samo da bo bera polna in da se bodo lahko pohvalili znanec in sosedom.

Podoba je torej, da grozi mikoflora poguba. Kaj storiti, da bi to vendarle preprečili? Možno je več ukrepov, izmed katerih nekatere že izvajajo. Tu govorimo predvsem o potrebi po ustanavljanju naravnih rezervatov, kjer bi bilo nabiranje gob popolnoma prepovedano. Zakaj le tako se bodo lahko nekatere vrste še ohranile. Takih rezervatov pri nas še ni, bi pa bilo nujno čimprej premišljevat o njih. Nekateri predlagajo kot nujen zaščitni ukrep prepoved nabiranja in uničevanja redkejših gob, podobno kot so že zaščitene nekatere cvetne rastline. Drugi menijo, da bi taka prepoved ne zalegla kaj dosti. V Kranju so nekoč predlagali uvedbo nekakšnih gobarskih dovoljenj, ki bi, podobno kot imajo to ribiči in lovci, omejilo vsesplošno uničevanje gob in dajalo možnost gobarjenja samo tistim, ki gobe poznajo in ki bi z dovoljenjem prevzeli nase tudi neko odgovornost. Eden izmed ukrepov zatega namen pa ni zaščita gob, marveč večja eksploatacija gob, je umetna gojitev določenih vrst gob. Na žalost je število takih vrst gob zelo omejeno in mnogih vrst zlasti najširših gob sploh ni mogoče umetno gojiti, tako kakor lahko na primer umetno gojimo kukmace ali šampinjone, ostrigarje in še nekatere druge. Nekateri glive iz rodov boletus, amanita, lactarius in drugih obrodijo samo, če je njihovo podgobje v zvezi s koreninami drugih rastlin cvetnic, torej če gre za mikorizo.

UMETNA GOJITEV GOB

Toda tudi tu že poskušajo nekako na pol umetno gojiti gobe. V Franciji vltzu Perigorda delajo poskuse z umetnimi nasadi gomoljk. V hrastove gozdičke posadijo hrastove sadike s področij, ki so bogata z gomoljkami (mednje prištevamo tudi znamenite tartufe) tako da prenesejo na novo rastišče tudi podgobja gomoljk. Tudi postopek je zamuden. Prve gomoljke zrastejo šele po šestih do osmih letih. Morja je to eden izmed načinov kako »umetno saditi« dragocenejše vrste gob v prihodnosti, da bi jih rešili pred iztrebljenjem, toda za sedaj bi bil še predrag. Medtem ko je stvar z gobami zajedalkami kakršna sta na primer štorovka in ostrigar dovolj preprosta. Najbolj preprosto je umetno gojiti tiste vrste gob, ki rastejo saprofitsko na lesenih panjih in deblih. Japonci tako umetno gojijo lističarko šitake že več kot 2000 let. Kaže, da bo moč kmalu zelo uspešno umetno gojiti tudi ostrigarje, ki rastejo na deblih na topolovem lesu. Na Madžarskem so menda v tem dosegli že velike uspehe.

Med temi načini »umetne gojitve« gob kaže omeniti tudi poskuse, ko nekateri nosijo na svoj vrh mavrahe, kjer se potem zaredi mavrahovo podgobje in čez čas na vrtu zares zrastejo mavrahi. Mnogi se vvalijo, da tako pridelajo na svojem vrtu kar precej te okusne omladanske gobe.

Jurčki niso čisti saprofiti, ker se ne hranijo samo z organskimi odpadki, temveč tudi s koreninami višjih rastlin. Prav zato so se izjalovili vsi poskusi da bi jih umetno gojili, medtem ko so šampinjoni in mavrahi čisti saprofiti. In vendar še vedno razmišljajo, da bi poskusili jurčke umetno gojiti podobno kot gomoljke — se pravi na naravnih rastiščih.

Zanimiva je trditev, ki jo je prof. Petkovšek slišal v neki vasi Tamkajšnji ljudje so mu rekli: »V našem gozdu je vedno dovolj gob. Toda vse gobe odpadke nosimo vedno nazaj v gozd. Zdi se, da so s tem dosegli, da se je podgobje gobanov v gozdu bolje zasidrilo in da je trossov za razmnoževanje vedno dovolj.«

Vse kar smo povedali o umetni gojitvi gob, ki je edino zanesljivo zagotovilo, da ne bodo izumrle, velja v čistem pomenu besede »umetno« samo za gojenje čistih vrst gob, ki tako ali tako niso ogrožene, še pravi za gojitev kukmakov in lesenih zajedalcev, gojitev drugih vrst gob, dragocenejših vrst, pa je le na pol umetna, če neke vrste presajanje. In še ta na pol umetna gojitev je še vedno v eksperimentalni fazi. Zato ne pomeni nobene prave zaščite. Potemtakem vse tako kaže, da bi bilo treba v teh časih, ko ljudje s tako pospešenim tempom uničujemo naravo bodisi s stroji ali pa kakor gobarji ali izletniki, misliti na hitre in nuje ukrepe za zaščito ogroženih vrst mikoflore. Zakaj samo mikološke sekcije ali društva v posameznih krajih, v katerih se zbirajo in izobražujejo gobarji, so veliko preslabotno zagotovilo, da gob človek ne bo uničeval, tako nora nagel in neodgovornostjo, kakor to počneja danes.

V Washingtonu se začena takoj za pročelji snažnih, širokih in zračnih avenij, ki se zvezdasto raztekajo od Bele hiše navzven.

Cuden občutek je to. Docela nevede se znajdeš na Štirinajsti ali Šestnajsti cesti. Videz hiš je na vsem lepem popolnoma drugačen.

Stoje sicer v sklenjenih vrstah, kot se za urejeno mesto spodobi, a strehe so ta višja in ona nižja, kakor bi jih bil kdo nametal ob ceso. Napisi nad vrati trgovin, reklamni lepaki, oglasi na stojnicah — vse se na lepem zvira, spakljivo reži in spreminja v opolzko grotesko. Ob zlikano hladni izložbi modne trgovine čepe brezupno topi in grobi eksponati pornografske štacune. Od povsod butajo ritmi, ki jih pošiljajo med ljudi tranzistorji, gramofoni, radijski magnetofoni in sploh vsa mogoča elektronska trobila.

Prevladujejo črni obrazi. V oblačilih se razcapana beda izmenjuje s kričavim šopiranjem in narobe.

Kakor bi se za hip znašli v bazarski četrti kje na Eližnjem vzhodu ali v južni Aziji.

Bilo bi res skoraj tako, če ne bi vedeli, da sta bili Štirinajsta in Šestnajsta cesta več let zapored prizorišči dogodkov, ki jim pravijo »dolgo, vroče poletje«.

Rasni izgredi: množica, ki se razdivja v tolpo ter razbija, pleni, požiga; policija, ki pod čeladami in kamenjem težko brzda bes ter ga potlej sprosti v pretepanju in streljanju; marice, sirene, gasilske brizgalne, zapori, identifikacije v ledenih dvoranah mrtvašnic. Povsod in nad vsem pa težak občutek brezupa, ko veš, da ni nič zaleglo in se ni nič spremenilo.

Resničnost je takšna, da se spremeni ne more na hitro. V New Yorku je Harlem, v Clevelandu Houge, v Bostonu Roxbury, v Newarku Central Warr, v Pittsburgu Hill in v San Franciscu. Najlepšem med vsemi, kužni Filmore.

Danes bi se nemara lahko že po pravici vprašali, ali geto še pomeni to, kar je v srednjem veku pomenil za Zide — zaprt mestni predel z nezdravimi življenjskimi razmerami, podvržen posebno trdemu prijemu drugorodnih obla-

stev. Zdaj opredeljujeta geto dve poglaviti določili: revščina in rasa.

Vse pogosteje ga imenujejo »črno notranje mesto«.

CHICAGO: ZAPRTI MILIJON

O Chicagu trdijo, da so belci in črnci v njem med vsemi velikimi mesti najbolj ločeni drugi od drugih. Približno milijon in sto tisoč črncev, skoraj tretjina meščanov, je skoraj docela stlačeni na območja črne revščine. V šestdesetih letih so takšna območja zrasla za celo četrtino. Tu imajo danes 220.000 stanovanj, ki ne ustrezajo niti osnovnim zahtevam. V njih se kopičijo gniloba, bolezen in bes.

Navzlic vsemu temu se črnci še dalje priseljujejo v mesto povečini z agrarnega Juga. Družbena konfiguracija se spreminja. Beli delavci beže. Industrijska podjetja ne morejo zaposlovati največjih črnih prišlekov in se prav tako vse pogosteje umikajo v predmestja. Črnci nimajo toliko denarja kot belci — zato se zapirajo tudi trgovine. Za njihovimi vrati pogosto nastajajo cerkve. Delovnih mest, kjer bi priseljenci lahko zaslužili, je čedalje manj. Ali bolje, delovna mesta se odmikajo od črnih četrti. Zato se morajo chicaški črnci voziti na delo v povprečju osem milj daleč, belci pa šest milj. Samo petnajst odstotkov črncev med tistimi, ki so sposobni za delo, ima avtomobile.

Mehanizem teče dalje. Zene ga selitev z vasi v mesto, ki je med ameriškimi belci večidel že končana, črnci pa so prav sredi nje. New York, Chicago in Los Angeles so si v šestdesetih letih povečali črno prebivalstvo za več kot 100.000 ljudi, New York skoraj za pol milijona.

V primerjavi s tem, kar doseljence čaka v črnih getih, sta moč in vztrajnost njihovega navala v mesta bolj kot presenetljiva. Primerjava med Chicagom kot celoto in njegovimi črnimi geti pove naslednje. V getu je desetkrat toliko brezposelnih kakor v mestu na sploh. Prejemnikov socialne podpore je sedemkrat toliko. Družin z enim samim staršem je štirikrat toliko. Povprečni dohodek družine v črnem getu je za polovico nižji od povprečnega dohodka chicaške družine na sploh. Za gripo in pljučnico pomre v getih 9,8 od 100.000 obolelih otrok; med revnimi belci jih pomre 4,1; in med vsemi chicaškimi belci 2,6.

Direktor raziskav pri mestnem svetu za načrtovanje bolnišnic Pierre de Vise pravi naslednje. Pet odstotkov vseh otrok v chicaških črnih getih umre pred prvim rojstnim dnevom. »To je najvišja

GNILOBA, BOLEZEN IN BES

OBISK V „ČRNEM NOTRANJEM MESTU“ AMERIKE



PREVLADUJEJO ČRNI OBRAZI — V oblačilih se razcapana beda izmenjuje s kričavim šopiranjem

otročka umrljivost med vsemi državami ZDA; tako visoke umrljivosti nimajo v nobeni civilizirani državi na svetu. Sicer pa se ujema. V črnem getu ima enega zdravnika povprečno 10.000 prebivalcev. Med belci ima enega zdravnika v povprečju 700 ljudi.

Chicago je res skrajšen primer. Da ne bi sodili po skrajnostih, je bolj zanesljivo ogledati si Združene države v celoti.

ČLOVEŠKI EKSPLOZIV

Za enaka stanovanja plačujejo črni Američani višjo najemnino kakor beli.

V bivališčih, ki ne ustrezajo sodobnim ameriškim merilom in predpisom, stanuje sorazmerno štirikrat več črncev kakor belcev. V črnih getih so ljudje naseljeni skoraj dvakrat bolj na gosto kakor povprečno v belskih mestnih četrtih — in stokrat gosteje kakor njihovi srečnejši sojudje v zelenih predmestjih.

Med vsemi črnimi Američani — všteti so torej tudi tisti, ki ne prebivajo v getih — je 25 odstotkov takšnih, ki jim curi skozi strop. 26 odstotkov jih živi preveč na tesnem. 29 odstotkov jih pravi, da imajo v stanovanjih podgane. 32 odstotkov se jih pritožuje čez pokvarjene vodovodne napeljave. In 38 odstot-

kov jih zatrjuje, da se po njihovih bivališčih sprehajajo šurki.

Obstajajo še druge, manj opazne razgledne točke. Združene države imajo v celem 11 odstotkov črnega prebivalstva. Toda med stanovalci javnih zgradb, ki so vpisane na seznamu razpadajočega inventarja, je črncev 51 odstotkov.

Zvezna uprava, ki že dolgo obnavlja propadle mestne četrti in gradi del avtomobilskih cest, je med letoma 1949 in 1967 dala podreti približno 800.000 mestnih stanovanj. Iz večine so se morali umakniti črnci. To bi bilo samo po sebi razumljivo in prav, če bi prešli ustrezno nadomestilo. Toda Washington je od konca druge svetovne vojne dalje financiral graditev enakega števila mestnih stanovanj — 800.000; hkrati pa je denarno zavarovalno gradnjo desetih milijonov enodružinskih hiš v predmestjih, ki so v veliki večini bela.

Zvezna uprava za graditev stanovanj je v zadnjih letih pomaknila težišče svoje pomoči h gradnji mestnih stanovanj. Leta 1968 je kongres izglasoval program, po katerem naj bi do 1978 zgradili šestindvajset milijonov stanovanj. »Sleheri ameriški družini je treba zagotoviti spodoben dom.« Cilj bo morda dosežen, a pomanjkanje proračunskega denarja in inflacija rišeta za zdaj čeznej velik vprašaj.

Naposled je tudi udeležba črncev pri vseh teh programih odvisna pretežno od drugih. Zveza ameriških arhitektov šteje približno 24.000 članov. Črncev je med njimi nekako 450. Poleg tega je v Združenih državah registriranih 8500 urbanistov. Črncev je med njimi približno 80.

Pri getih gre predvsem zanje.

REŠITVE, KI JIH ŠE NI

Nobena od mestnih napetosti se ni razvnela hitro.

Nobena od možnih rešitev se ne more uveljaviti hitro.

Najhuje je to, da sta se gospodarska in rasna razplastitev neločljivo sprijeli. Znani strokovnjak za poslovno upravljanje Peter Drucker pravi v knjigi *Delavec in delo v metropoli* takole. Tudi če bi po čudežu v hipu raztrgali vse rasne razločke, bi ostal položaj črncev v sodobnem megalopolisu tragičen in bi se slabšal še dalje. Še pred nekaj desetletji je bilo namreč mogoče razloček med kulturno ravnijo črnega priseljence v mestu in povprečnega meščana izmeriti z nekaj tedni osnovnega uka, zdaj pa ga lahko merimo le še z 12 do 16 leti rednega šolanja. Tolikšnega prepada očitno ni mogoče premostiti v dobi enega samega pokolenja.

Kaj torej storiti s Harlemom? S Houghom, Roxburyjem, Central Wodom, Hillom in Filmoreom?

Odgovore išče armada strokovnjakov. Od njih jih terjajo tudi politiki, ki vedo, da so geti postali velike temperane bombe, pri katerih nihče ne ve, kdaj jim bo dogorelo netivo in bodo vnovič eksplodirale.

Nekaj odgovorov so zapisali sociologi, ko so predlagali, naj bi skušali gete postopno spreminjati v »dohodkovno in rasno mešane skupnosti«. Kako to storiti, ne vedo. Praktičnih izkušenj in napotkov za sedaj ni.

Druge odgovore so iskali urbanisti in arhitekti. Ugotovili so: »Za geto je značilno, da nima življejskega žarišča. Ulice geta vodijo iz niča v nič.«

Opustelim predelom naj bi torej arhitektonsko in urbanistično vcepili središča. Spremenili naj bi jih v organizme, zmogljive samostojnega, obnavljajočega se življenja. Injekcije bi bilo treba seveda obogatiti s socialnimi, zdravstvenimi in gospodarskimi preusmeritvami. Preizkusa, ki bi obsegel vse to, še ni bilo.

Nihče med tistimi, ki iščejo rešitev — in iščejo jo zavzeto, z mujo in naglico — ni zmogel predlagati ničesar, kar bi ustavilo socialni mehanizem, ki ustvarja ukleti krog selitev in razkrajja mestna središča. Še manj pa se je komu posrečilo izslediti družbene prijeme, s kakršnimi bi lahko nevarne stranske učinke selitev z dežele v mesto in od tam spet k deželi spremenili v kaj koristnejšega ali vsaj manj pogubnega.

Nekaj pred tistimi, ko sem maja z visokega nebotalčnika v New Yorku s pogledom iskal Harlem, so na štiriindvajseti policijski postaji dali natisniti lepak. Prebivalcem svojega območja so z njim svetovali takole:

»Hodite z glavo pokonci in z odprtimi očmi! Če se boste vedli kot žrtev, utegneta to res postati!«

»Hodite po razsvetljenih območjih! Ogibajte se temnih vrat!«

»Če vas kdo napade, se ne upirajte! Ne izgublajte razsodnosti!«

DUŠAN DOLINAR

NERAZGLEDANI DR. MOSADEK

Na večer pred prvo svetovno vojno je Clemenceau dejal, da bo v »prihodnjih bitkah nafta prav toliko pomembna kot kri«. In res se v zdajšnjem času vprašanje črnega zlata zaradi čedalje večjih energetskih potreb vsega sveta zmeraj bolj zaostruje. Poraba nafte pospešeno raste: leta 1950 je svet porabil 550 milijonov ton nafte, danes je porabi že več kot 2.000 milijonov ton na leto. Poleg tega so se v zadnjem času pokazale precejšnje razlike v stališčih držav, ki pridobivajo nafto: na eni strani so umirjene države z Iranom na čelu, na drugi naprednejše, ki si prizadevajo otrestiti se dediščine kolonialnega obdobja. Vendar pa je šah Reza Pahlevi s svojo previdno politiko dosegel v Iranu marsikaj. Kako mu je to uspelo, potem ko se je doma spopadel s premierom Mosadekom, pripoveduje sam v svojih »Spominih«, ki so nedavno izšli pri pariški založbi »Gallimard«.

Edini Perzijec, o katerem je z velikimi naslovi poročal evropski in ameriški tisk, je bil doktor Mohamed Mosadek. To sicer lahko skušamo razumeti, vendarle moramo obžalovati, da so mnogi tujci sodili Perzijo in Perzije le po Mosadeku. Prizadeval si bom prebrati bralce, da Mosadek nikakor ne uštešča duha moje dežele in njenih prebivalcev.

Moj oče je Mosadeka spravil v ječo, jaz pa sem posredoval v njegov prid. To se je zgodilo leta 1940. Leta 1953 so Mosadeka obsodili zaradi izdajstva. Pisal sem sodišču, da obsojencu oproščam vse, kar mi je bil storil. Zaradi tega pisma in zaradi svoje visoke starosti se je Mosadek rešil smrtne kazni, ki je pri nas, tako kot v drugih državah, predvidena za izdajalce. Obsodili so ga na tri leta ječe.

Bil sem prisiljen, večkrat celo proti lastni volji, da sem natanko proučeval Mosadekovo osebnost.

Kaj mu je pravzaprav manjkalo, da bi bil postal pravi državnik?

Najpoprej, splošna kultura. Navkljub temu, da je študiral v tujini, ni vedel ničesar o drugih deželah. Očitno mu je delala preglavice predvsem politična ekonomija.

Kot šah sem imel opraviti s številnimi postavljenimi ali izvoljenimi funkcionarji, ki so se razlikovali tako po izobrazbi kot po svojem izvoru in stališčih, vendar pa nisem nikoli srečal koga ki bi bil v opravljanju uradnih dolžnosti tako malo poznal osnovna načela proizvodnje, trgovine, in tako dalje, kot jih je poznal Mosadek.

Bilo pa je še hušje. Na primer njegov »negativizem«, če naj se tako izrazim.

Hitler je napadal versajski sporazum, toda Hitler je imel svoj program, in sicer povsem izdelan program, pa naj je bil še tako slabo zamišljen. Mosadek pa, naj se zdi še tako zelo čudno, je bil v svojih političnih idejah in ciljih, ki naj bi združili javno mnenje, skoraj popolnoma negativen.

Sicer pa je sam Mosadek imenoval svojo »doktrino« negativno ravnotežje.

Izhajal je iz zelo ohlapne ideje, da je Iran trpel zaradi vpliva in prevlade tujih sil. Od tod je preskočil k naslednjemu zaključku: ne dati nobene koncesije ali ugodnosti nobeni tuji državi in ne sprejeti od nobene države kakršnokoli usluge. Ta radikalni negativizem je v nekaterih pogledih spominjal na izolacionistično politiko, ki je vladala v Združenih državah pred drugo svetovno vojno.

Mosadek je šel še dlje tako v svoji notranji kot tudi zunanji politiki. Trdil je, na primer, da Iran sploh ne potrebuje železnice.

Ko je postal ministrski predsednik, je zaustavil moj načrt razdeljevanja cesarjeve zemlje revnim kmetom.

To je bil načrt, s katerim bi konkretno pomagali perzijskim množicam in jim dvignili življenjsko raven. Toda Mosadek ni mogel prenesti tako neposredne in tako pozitivne akcije. Socialna reforma, ki jo je vseboval moj načrt,

ga očitno ni niti malo zanimala. Mislim, da je bil tudi ljubosumen zaradi priljubljenosti tega načrta med množicami.

In ker je bil sam bogat zemljiški posestnik, se je čutil tudi osebno prizadetega, ker sem razdeljeval posesti, ki so mi pripadale. Na srečo je padel prej, preden se mu je posrečilo doseči, da bi bil jaz izgubil vso svojo zemljo, tako, da sem po njegovem padcu spet lahko razdeljeval cesarjeve posesti.

Podobno negativno stališče je zavzel tudi do obrambe narodnega ozemlja. Nenehoma mi je ponavljal, da se Iran zaradi tega, ker so ga bile preplavile tuje sile, v prihodnosti ne sme več poskušati upreti. Tega tujina ni smela zvedeti, to naj bi vedeli samo Perzijci.

Podobno je bilo z nemiri. Ko so med njegomo oblastjo začeli stranka Tudeh in razni drugi elementi čedalje bolj ogrožati red in varnost v prestolnici in drugih pomembnih mestih, ni Mosadek storil ničesar, da bi jih bil aretirjal.

Najbolj zvesti privrženci Mosadeka se nazadnje niso več strinjali z njegovim ravnanjem. Začeli so spoznavati, da je, namenoma ali ne, utiral pot komunizmu.

Tisto leto, ko naj bi bilo prišlo do nacionalizacije nafte, je Angloiranska družba pokazala neverjetno brezbriznost do iranskega javnega mnenja. Kasnejši dogodki so pokazali, da je Angleška družba s tem storila zelo hudo napako in da je ravnala proti lastnim interesom, tako kot je kasneje Mosadek, ko je postal ministrski predsednik, ravnal proti lastnim interesom in proti interesom naroda.

Prejšnja leta so dohodki vlade naraščali vsako leto v sorazmerju s proizvodnjo nafte, ki se je nenehno povečevala. Angleška družba je mislila, da nas lahko uspava, mene in moje ljudstvo, s tem naraščanjem dohodkov. Toda vojaška zasedba v času sovražnosti in pa ravnanje Rusov takoj po vojni — če naj naštejemo le to dvoje — sta nam dala nov smisel narodne enotnosti.

Bili smo že utrujeni zaradi izkoriščanja tujcev in nepopustljivo stališče angleške družbe nas je poniževalo. Tuje naftne družbe so vlagale le drobec svojega deleža za izkoriščanje naravnih bogastev, ki nam jih je podaril Bog.

Mislim, da je bila tista kaplja vode, zaradi katere je v Iranu prekipelo čez rob, uspeh Saudove Arabije, ki je z Arabsko-ameriško naftno družbo (ameriški trust, bolj znan pod imenom Aramco) dosegla tako ugodno pogodbo, kot je dotlej ni še nobena vlada na Blžnjem vzhodu. To pogodbo, po kateri so si dobičke delili pol na pol, so objavili leta 1950, torej leto dni pred nacionalizacijo naftne industrije pri nas.

Angleška družba je prav tako vedela, da smo bili besni zaradi tega, ker je britanska vlada dobivala od izkoriščanja nafte več dobička kot Iran. Razumeli so tudi, da se ne moremo strinjati s tem, da so v druge dele sveta vlagali tisti denar, ki so ga prislužili pri nas.

Britanska vlada je bila lahko s svoje strani pritisnila na Angleško družbo, da bi začela voditi pametnejšo politiko. Vendar ni storila ničesar. Angleška družba in londonska vlada sta še prillji olja na plamen perzijskega nacionalizma in s tem napeljali vodo na Mosadekov mlin. Ta je na čelu svoje nacionalne fronte začel zahtevati nacionalizacijo nafte.

Ministrski predsednik Razmara je temu nasprotoval v upanju, da bo vse skupaj rešil zlepa. Mosadek in njegovi privrženci so zatem priredili divjaške demonstracije proti ministrskemu predsedniku in tujcem. Neki član islamskih križarjev (ena izmed tujcem sovražnih skupin, ki so podpirale Mosadeka) je 7. marca 1951 strahopetno umoril ministrskega predsednika v mošaji, med verskim obredom.

Nekaj dni za tem je parlament z velikansko večino izglasoval zakon o nacionalizaciji nafte, ukrep, ki sem ga v celem podpiral.

KATASTROFA SLEDI KATASTROFI

Za naslednika generala Razmare sem imenoval Huseina Alo, ki je hotel kompromisno rešitev. Naftna industrija naj bi, četudi nacionalizirana, ostala še naprej v rokah tujih tehnikov.

Toda skrajneži tega niso hoteli. Stranka Tudeh, ki je bila toretično nezakonita, je sprožila nasilje. Mnogo ljudi je bilo ubitih, med njimi trije Angleži. Družba je zaprla svoja vrata in opustila vso dejavnost. Izplačevanje dohodkov naši vladi je s tem usahnilo.

Mosadek je že obljubljal obdobje blaginje in napredka, ob dohodkih, ki bi jih prinašala nafta. Vpil je, da bo vsak dan iztrgal družbi 300.000 funtov. Kdo bi se bil lahko postavil Mosadeku po robu? Nihče. Študentje, intelektuali, ljudje najrazličnejših slojev so se zgrnili pod njegov prapor. Po dveh mesecih je Ala padel. Imenoval sem Mosadeka.

In kaj je potem sledilo? Same katastrofe.

Mosadek je v svojih ocenah zagrešil dve veliki napaki.

Prvič, bil je prepričan, da svet ne bo mogel brez iranske nafte.

In drugič, Mosadek ni mogel prodajati naše nafte brez pomoči tistih tujcev, za katere je trdil, da bomo lahko živeli tudi brez njih.

Imeli nismo, niti enega tankerja niti sledi o kakšnem prodajnem omrežju.

Angleži so uradno priznali nacionalizacijo perzijske nafte. Nekaj dni za tem je britanska vlada poslala v Teheran tako imenovano Stokesovo poslanstvo: privolili bi v delitev naftnih dobičkov, na dva enaka dela — eden nam, drugi njim.

Ko je Mosadek zavrnil predloge Stokesovega poslanstva, sta Anglo-iranska družba in angleška vlada vsaka zase vložili pritožbo pri mednarodnem sodišču v Haagu. Sklicevali sta se na sporazum, ki sta ga leta 1933 sklenila Iran in družba.

Toda Mosadek ni maral priznati pristojnosti mednarodnega sodišča. Zato je britanska vlada potem ves spor predložila Združenim narodom. Oktobra 1951 se je v varnostni svet po dolgih, neskončnih razpravah odločil, da ne bo zavzel stališča vse do razsodbe mednarodnega sodišča.

Ob koncu leta 1951 in v začetku leta 1952 se je mednarodna banka za obnovo in razvoj ponudila za posredovalko v sporu. Toda Mosadek je popustil pod pritiskom svojih svetovalcev in ukazal zapreti vse angleške konzulate v Iranu.

MOSADEK HOČE VSO OBLAST

Ko se je parlament znova sestel, je bil Mosadek, ki ga je javno mnenje še vedno podpiralo, ponovno imenovan za ministrskega predsednika. Nato je 13. julija 1952 izjavil, da ne more več ostati na tem položaju, če ne dobi tudi izrednih pooblastil in vojno ministrstvo, s čimer je nameraval zamajati mojo oblast vrhovnega poveljnika oboroženih sil.

To sem zavrnil.

Nato sem, 17. julija sprejel Mosadekov odstop. Za ministrskega predsednika sem imenoval Ahmeda Kavama. Stranka Tudeh je v povezavi z Mosadekovimi privrženci takoj sprožila nemire in manifestacije. Na moj nasvet je Kavam odstopil, samo štiri dni potem, ko je bil imenovan.

Očitno ni bilo nikogar, ki bi se bil laeko meril z Mosadekom. Ker nam je grozila državljanska vojna, sem bil prisiljen, da sem 22. julija 1952 sprejel njegove zahteve in mu ponudil sestavo nove vlade.

Istega dne je mednarodno sodišče sporočilo svojo odločitev: da ni pristojno v perzijskem naftnem sporu. Britanski član sodišča je glasoval v prid Iranu. Ruski član pa v času razsojanju ni bil navzoč.

Bili smo zelo srečni zaradi te odločitve sodišča. Sama po sebi ni rešila

ničesar, toda množico je preplavilo navdušenje.

Medtem pa je ameriška vlada uradno izrazila zaskrbljenost zaradi nenehne slabšanja političnega položaja v Iranu. Predsednik Truman in premier Churchill sta 30. avgusta poslala skupno poslanico Mosadeku, v kateri sta nakazala možnost za sporazum.

Mosadek je te predloge zavrnil in 22. oktobra je prekinil diplomatske stike z Anglijo. Churchill in predsednik Eisenhower, ki je tedaj ravno prišel na oblast, sta dala nove predloge. Tudi te je Mosadek zavrnil. Posebna pooblastila, ki sem mu jih bil dal, je začel čedalje bolj izrabljati za svoje osebne ambicije. V nekaj mesecih je odpravil senat, razpustil vrhovno sodišče, zahteval, da ljudska skupščina preneha sedati, zavezal je jezik tisku, ukinil svobodne volitve, uvedel izredno stanje in mi skušal odvzeti vso mojo zakonito oblast.

Februarja 1953 mi je predlagal, naj takoj zapustim deželo. Da bi mu pustil proste roke pri vodenju njegove politike in da bi se malo odpočil od njegovih intrig, sem to sprejel.

Mosadek je predlagal, naj ta načrt ohranimo v največji tajnosti. Hotel me je poslati inkognito do meje, od tam pa naj bi bil prek Iraka odšel v Bejrut. Toda ljudstvo je, kdo ve kako, zvedelo za moje nameravane potovanje. Demonstracije v mojo podporo so me spodbudile, da sem odložil svoj odhod.

Združene države so bile čedalje bolj vznemirjene zaradi našega notranjega položaja. Za leto 1953 je predsednik Eisenhower sporočil Mosadeku, da ZDA ne morejo več povečati svoje pomoči Iranu, ker še vedno ni dosegel naftnega sporazuma.

Očitno niso hoteli več podpirati Mosadeka, niti niso hoteli, da bi se Iran znašel v ruskem objemu.

Nedvomno so si Američani mislili, da morajo Perzijci sami zavzeti Perzijo.

In prav to smo se tudi odločili storiti.

Tako sem 13. avgusta 1953 podpisal sklep o Mosadekovem odstopu in na njegovo mesto imenoval generala Fazlollaha Zahediho. Polkovniku Nematollahu Nasiriju, poveljniku cesarske garde, sem poveril izvršitev mojih sklepov.

Po načrtu, ki smo ga sprejeli že prej, naj bi bila skupaj s cesarico zapustila deželo in ostala zunaj, dokler ne bi zvedela, da je revolucija uspela. Če bi Mosadek uporabil silo, sva sklenila ostati na tujem.

Še preden se je zdanilo, je spregovoril Mosadekov radio in sporočil, da so moji načrti spodleteli. Poročilo polkovnika Nasirija je prispelo nekaj minut kasneje.

S cesarico sva sedla v lahko letalo in poletela proti Ramsarju, na obali Kaspijskega morja, tam pa sva vzela moj osebni dvomotorni. Z njim sva odletela v Bagdad. Iraške oblasti, ki so bile presenečene, ker sva prispela tako nenapovedano, so naju lepo sprejele.

In nato vrnitev. Tri dni potem, ko je general Zahedi prevzel nadzorstvo nad položajem, sem se, 22. avgusta 1953, vrnil v Teheran, kjer sem doživel viharen sprejem, ki mi je vzradostil srce.

Ko je ministrski predsednik Zahedi zavzel svoje mesto, je takoj začel urejati domače zadeve. Navezal je diplomatske stike z Veliko Britanijo.

Nato so se začela pogajanja o ustanovitvi mednarodnega konzorcija, ki bi zamenjal Anglo-iransko družbo. Končno so se v tem konzorciju združile ameriške, angleške, francoske in nizozemske družbe in septembra 1954 sklenile dokončen sporazum.

Parlament je naslednji mesec sprejel ta sporazum in jaz sem ga odobrila. Tankerji so začeli prihajati v pristanišča, ki so povezana z veliko naftno rafinerijo v Abadanu. Z dohodkom od prodaje nafte in z velikodušno ameriško pomočjo smo spet začeli izvajati načrt narodnega razvoja.

Natanko trideset let je preteklo od dne, ko se je začela največja morija vseh časov. 1. septembra 1939 je nemška vojska vdrla na Poljsko. Istega dne ob 10. uri dopoldne je Hitler Poljake obtožil agresije! Toda firer se je lagal. »Poljski« napad je v resnici pripravila nemška S. D. (Sicherheitsdienst — varnostna služba, poleg gestapa in abwehra, vojaške vohunske organizacije admirala Canarisa, najmračnejša policijska sila tretjega rajha). V poljske uniforme preoblečene nemške agente je vodil Alfred Naujocks, mož, ki je sprožil drugo svetovno vojno!

»Prav vas potrebujem!« je z nasmeškom rekel Reinhard Heydrich, oče S. D., svojemu agentu Naujocksu »Alfred, tule imam nekaj, kar je kot naš lašč za vas.«

Naujocks je svojemu šefu sicer vrnil nasmešek, a bil je močno nezaupljivo obarvan. Kajti ni bila Heydrichova navada, da bi bil s svojimi podrejenimi prisrčen. Toda Heydrich je še vedno veselo nadaljeval:

»Ceprav vas tokrat ne bi hotela zavarovati nobena zavarovalnica, dobro vem, da ste mož, ki bo to nalogo uspešno opravil. Zadeva se imenuje...« — iz predala je vzel dosje — »operacija Himmler«. Ne sprašujte me, čemu to ime. Zamisel ni njegova, ukaz je prišel naravnost z vrha.«

Heydrich se je nenadoma zresnil in njegov pogled je postal trši:

»Ta naloga je važnejša od vseh, kar se jih je naš oddelek doslej lotil, čeprav gre v bistvu za navadno akcijo komandosov. Od nje je odvisno toliko političnih in vojaških načrtov, da na neuspeh niti pomisliti ne smemo.«

Naujocks se je usedel. Vedel je, da bo pogovor dolg

ULTRASKRIVNOSTNA AKCIJA

Heydrich je vstal in stopil k velikemu stenskem zemljevidu.

»Tule ob meji leži zaselek Gleiwitz. Še vedno v Nemčiji, a čisto na meji s Poljsko. Dobro! Predstavljam si, da bi ga napadle poljske čete in ga zasedle. To bi bila hudo resna provokacija, tako huda, da bi Hitler Poljski lahko napovedal vojno, kajne? Seveda bi morali Poljaki zasedeno vasico nekaj časa držati v svojih rokah, pozneje bi tam našli truplo ali dva, skratka, svet bi zvedel, da Poljska išče zdravo...«

Heydrich je pomolčal, nato pa s podarkom vprašal:

»Ali mislite, da bi lahko organizirali tak incident?«

Naujocks je ostal brez besed.

»No?« je vprašal njegov šef. »Zdi se mi, da nimate moralnih predsodkov?«

»Seveda ne!« je brž odgovoril Naujocks.

Bilo je 5. avgusta 1939.

Svetu je bilo usojeno samo še šestindvajset dni miru.

NAUJOCKS SI OGLEDUJE TEREN

V naslednjem tednu je Naujocks sredi mrzličnih priprav za nenavadno akcijo pozabil na nemir, ki ga je bil spreletel v Heydrichovi pisarni. Proučeval je zemljevide in letalske posnetke obmejnega področja, prebiral poročila o zasedbi Gleiwitzu, si pretehtano izbral štiri pomočnike. Heydrich mu je poslal še dva izvedenca, ki naj bi ob napadu oddala lažno radijsko sporočilo v poljski — nemško omrežje bi ga »po naključju« prestreglo in ga posredovalo javnosti. Naujocks je tudi zvedel, da bodo ob meji hkrati pripravili še nekaj podobnih incidentov vendar je bil njegov zdaleč najvažnejši, ker je bil kombiniran z radijsko oddajo. Če bi šlo vse v redu, bi vsak Nемец ki bi imel takrat odprt radio, na svoja ušesa slišal »dokaz« o poljskem napadu.

Canarisev urad je poslal ogromno poljskih uniform, poljskih cigaret, pišem in različnih dokumentov, napisanih v poljsčini. Može, ki naj bi se preoblekli v te uniforme, so razdelili v tri skupine, »sile K«; vsi so gladko govorili poljsko ali pa so bili celo dvojne narodnosti. Njihova naloga je bila da še pred rednimi četami vdoro čez mejo in zavzamejo važne vojaške objekte, preden bi jih Poljaki utegnili uničiti.

Desetega avgusta sta pozno popoldne pripeljala v Gleiwitz dva črna forda. Iz njiju je stopilo sedem mož s kovčki in brž izginilo v Oberschlesischer Hofu, novem belem poslopju. Naujocks je v recepciji gostišča razložil, da so njegovi tovariši rudarski inženirji in da so si bili že pred dvema dnevnoma rezervirali sobe. Potem so skrbno izpolnili vpisno knjigo z izmišljenimi podatki.

Inženirja so ostali v Gleiwitzu dva dneva, zbirali kamnine, vzorce prklijub temu zdelo čudno, zakaj se toliko smukajo okrog radijske postaje. In zakaj predvsem ponoči... Potem so se vrnili v Berlin.



HITLER JE NAPADEL POLJSKO: druga svetovna vojna se je začela 1. septembra 1939 ob 4.45.

SEDEM MOŽ V LAŽNIH UNIFORMAH

TE DNI PRED 30 LETI SE JE S POŠASTNO SLEPARIJO
ZAČELA DRUGA SVETOVNA VOJNA

V nemškem vrhovnem štabu so zdaj že resno računali z Naujocksovimi uspehom. Keitel in njegovi sodelavci so započeli prve zastave na velike zemljevide vojaških operacij. Dva inženirja wroclawskega radia sta prisegla, da bosta v noči z 31. avgusta na 1. september prestregla senzacionalno sporočilo in ga vključila v nemško nacionalno radijsko omrežje.

Naujocks pa se je 28. avgusta s svojo šesterico vrnil v Gleiwitz. Tokrat so imeli poleg kovčkov s seboj še velika zaboja z dvojno ključavnico. Nato se je Heydrichov agent spet vrnil v Berlin. Še enkrat si je natančno ogledal fotografije zaselka in radijske postaje. Heydrich mu je izročil kopijo sporočila, ki naj bi ga komandosi oddali po radiu, toda Naujocksa je bolj zanimalo nekaj drugega.

»Kako bo pa s trupli?« je vprašal. »Eno bo dovolj,« je rezko odvrnil Heydrich »Müller vam ga bo pravočasno preskrbel.«

Müller... najstrašnejši človek, kar jih je Naujocks poznal! Šef gestapa. Če bi odločitev prepustili njemu, bi preskrbel petdeset trupel, ne samo enega...

TRUPLO V ČRNEM OPLU

»Dragi Naujocks,« se je Müller zavalil v naslonjač, »zdajle vam bom povedal, kaj bom storil za vas! Dve minuti po začetku vaše operacije, to je ob 19.30 na večer 31. avgusta, se bom s črnim oplom pripeljal mimo radijske postaje in pred vhodom odvrget truplo pred kratkim ubitega človeka, oblečenega seveda v poljsko uniformo.«

Kolikor vem, boste čakali na radijski signal in šele tedaj začeli akcijo. Ta signal bo prišel takoj, ko bom jaz sporočil, da je s truplom vse urejeno. Mimogrede, ne delajte si skrbi zavoljo žrtve! Izbrali so jo v nekem židovskem taborišču.«

Naujocks je bil napet kot struna, ko je 31. avgusta ob štirih popoldne sklical svoje ljudi na zadnji posvet. Vedel je, kaj tvega. Kajti naslednjega dne

bo zaznamovan človek, hkrati igralec in priča ene največjih sleparij v zgodovini. Mu bo uspeh prav tako prinesel pogubo kot morebitni poraz?

»Tako!« je nagovoril tovariše. »Zaboja sta že v mojem avtomobilu. V enem je sedem poljskih uniform. Nocoj ob 19. uri si jih bomo oblekli v ratiborskem gozdu, nekaj kilometrov od našega cilja. Karl, »se je obrnil k radijskemu izvedencu,« vi boste vklopili radijsko sprejemno aparaturo, ki je v drugem zaboju. Malce pred 19.30 nam bodo dali signal, ki bo znak za začetek akcije. Natanko ob 19.30 bomo zavzeli radijsko postajo — v njej ne bo več kot pet, šest ljudi. Karl in Heinrich bosta potem ostala z mano Karl, vi boste vklopili zvezo z Wroclawom. Heinrich, vi pa boste v mikrofoni prebrali tole besedilo. Jaz bom hkrati ustrelil v zrak; pazite, da se ne boste prestrašili!

Nekaj minut za nami bodo pred postajo vrgli iz črnega oppla truplo. V to se ne vtikajte, to je zadeva drugega oddelka. Mi moramo ostati v postaji le kakih pet minut, in bržkone se nam ne bo nihče upiral. Če pa bi se prikazala policija, se niti za hip ne obotavljajte, temveč začnite streljati. In če bodo katerega izmed vas prijeli, naj se izdaja za Poljaka. Dogovorjeno je, da ga bodo potem predali glavnemu štabu v Berlinu. Ni se vam treba ničesar bati, bri č! če bi kateri izmed vas koga v boju ubil...«

V POLJSKIH UNIFORMAH

Nočilo se je že. Avtomobila sta zavrla pred radijsko postajo. Ko je hitel po šestih stopnicah pred glavnim vhodom, je Naujocks na desni opazil razsvetljeno okno. Odlično! Tako je vsaj vedel, kje se zadržuje osebje.

Odprl je zastekljena vrata. V veži je naletel na moškega v modri mornarski uniformi. Preden je le-ta sploh lahko odprl usta, ga je Naujocks pograbil in ga dvakrat z glavo treščil ob steno. Mornar se je zgrudil.

V razsvetljeni sobi se je nad kartotekami sklanjal drugi mož. Tudi ta se

ni utegnil obrniti, kajti Naujocks ga je pobil s kopitom. Z drugega konca vež so se zaslišali koraki in kriki.

Naujocks je odhitel iz sobe in se zaletel v Karla, ki je zavpil: »Hitro, za meno!« Oba sta planila skozi zelena vrata, na katerih je pisalo »Tišina«.

To je bil studio. Nobri je bil že Heinrich; sobica je bila opremljena s svetlo sivim pohištvom in na sredi je bila mizica z mikrofonom. Skozi pravokotni odprtini v zidu nasproti vrat, zastekljeni z debelimi šipami, se je videlo v še manjšo sobico, polno aparatatur, kakršnih se je Naujocks spominjal z berlinskega radia.

RADIO WROCLAW ZAMAN PRISLUŠKUJE

Heinrich je z zmečkanim besedilom v roki čakal pri mikrofonom... Čakal na ukaz.

Karl je zaklel in zdiral iz studia. Hip pozneje se je pojavil na drugi strani lin. Mrzlično je začel sukati gumbe aparatatur. Naujocks je stražil in nestrpno opazoval Karla, ki je očitno izgubljal glavo. Oba s Heinrichom sta videla, da nekaj vpije, toda skozi debele šipe ga ni bilo mogoče slišati. Nekaj je bilo narobe.

Naujocks je le za hip omahoval: čas je postal vprašanje življenja in smrti. Zdirjal je na hodnik in s hodnika v sobico z aparaturo. Karl je bil blede, čelo se mu je bilo orosilo s potom, ves je drhtel.

»Kaj pa je?« je besno vprašal Naujocks.

»Ne morem najti stikala...«

»Kakšnega stikala?«

»Stikala, ki bi nas moralo povezati z Wroclawom. Ne najdem ga pa ne najdem!«

»Moraš ga najti, kreten! Mislim sem, da se spoznaš na svoj posel!«

Karl je bil ves iz sebe in tudi Heinrich je v studiu že izgubljal živce. Kakšna polomija! In vendar je bilo treba sporočilo oddati...

»Napravite kaj! Pa oddajajte samo na lokalnem valu!« Naujocks je odhitel nazaj v studio in pustil Karla pri aparaturah.

»Na njegov znak začnite brati,« je rekel Heinrichu. »Glasno vpijete, jaz bom pa razbijal in streljal.« V tistih dveh, treh sekundah pred znakom je Naujocks še pomislil, kakšno srečo imajo navsezadnje, ker se ni še nihče vmešal!

Heinrich je nenadoma začel nitro brati. Naujocks ga ni niti poslušal, saj je besedilo že skoraj znal na pamet: nemški voditelji ženejo Evropo v vojno; miroljubna Poljska je nenehno v nevarnosti, kajti Hitler bi jo najraje strl; Gdansk je poljski... Naujocks je trikrat ustrelil v zrak in nato začel vpiti...

Čez nekaj sekund je vsa trojica že tekla iz zadimljenih prostorov; v veži sta se jim pridružila še dva tovariša, medtem ko sta dva čakala zunaj... Pravzaprav jih je bilo zdaj že osem: pred radijsko postajo je ležalo krvaveče truplo visokega, svetlolasega moškega v poljski uniformi... Najbrž ga je bil ubil sam Müller...

Ko se je Naujocks s tovariši na vrat na nos odpeljal nazaj proti jasi, se je spraševal, koliko ljudi je sploh slišalo oddajo, ki je ščuvala Nemce k vstaji. In kaj ga čaka pri Heydrichu... Kazen? Smrt?

HEYDRICHOVE ČESTITKE

Neobrit, umazan, prestrašen je Naujocks prvega septembra ob 7. uri zjutraj stopil pred Heydricha. Toda ta nacist, ki ni nikoli nikomur čestital, je bil zadovoljen! »Predvidel sem možnost, da se ne bi mogli povezati z Wroclawom! Ste že videli jutranjike! No, pogledajte si prvo stran Volkischer Beobachterja...« je žarel Heydrich.

Začuden Naujocks, ki je bil pričakoval grajo in eksekucijski vod, je prebral naslov: AGRESORJI NAPADLI RADIJSKO POSTAJO V GLEIWITZU. In v članku je natanko pisalo, kako je skupina poljskih vojakov zavzela studio, potolkla osebje in oddajala hujskajoče besedilo, v katerem je bilo polno namigov na »poljski Dantzig« in »poljski Breslau«. Tudi opis boja policije z napadalci je bil natančen: enega Poljaka so ubili, druge polovili...

»Hitler je zelo zadovoljen,« je rekel Heydrich svojemu agentu. »Ze ob petih zjutraj me je klical. Zdjaj se malo naspite, a ob desetih se zbudite in poslušajte radio, kajti slišali boste važno sporočilo!«

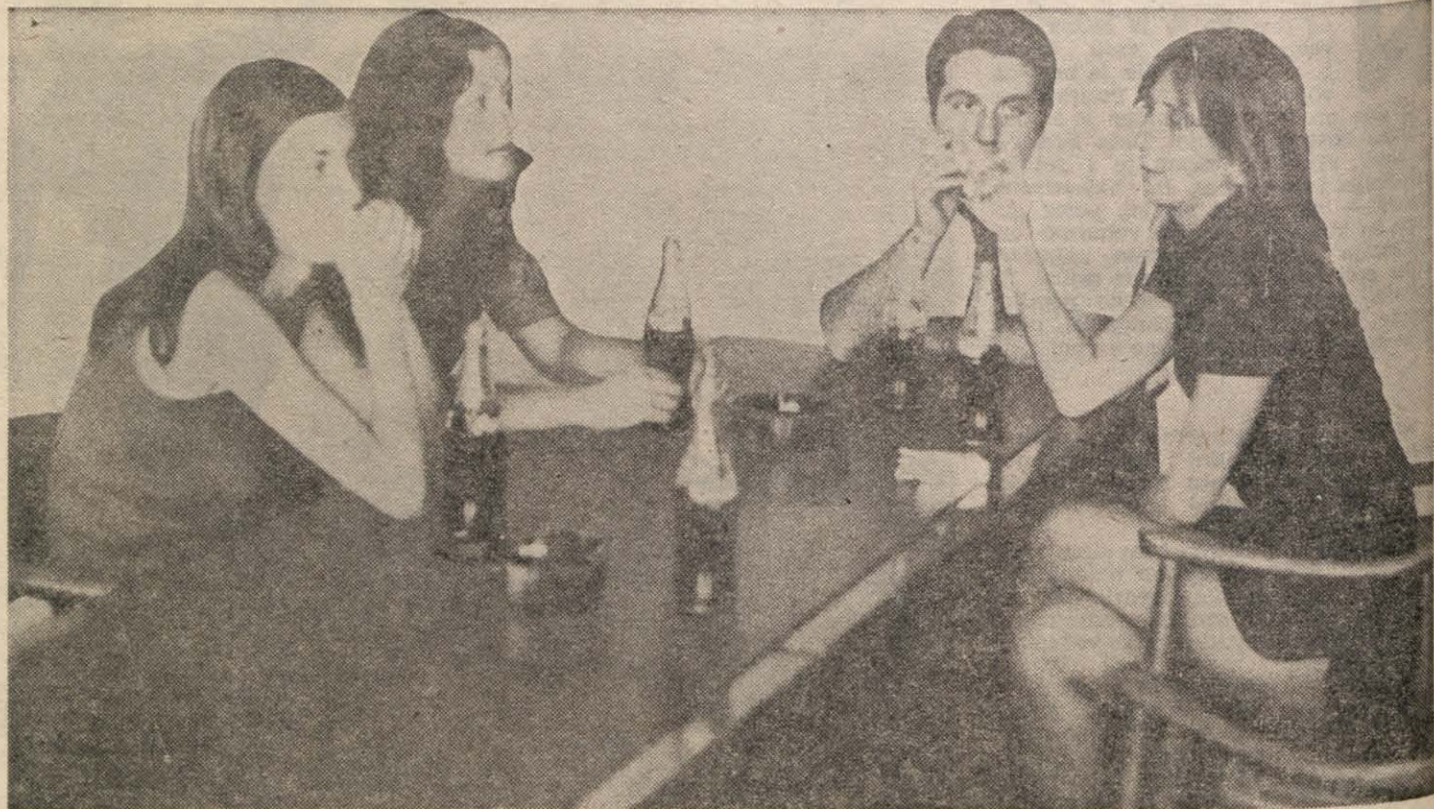
Ko je mož, ki je sprožil drugo svetovno vojno, še spal, so nemški tanki že z vsem plinom vozili čez poljsko mejo...

Naujocks se ob desetih ni zbudil. In tako je preslišal Hitlerjev govor, v katerem je nemško ljudstvo zvedelo, da je firerjeve potpuzljivosti konec in da je poljski napad na Gleiwitz kapljica vode, zaradi katere je mera polna.

V Sloveniji, kjer popevkarska histerija še ni zavzela histeričnega obsega (in manifestacij), se najbrž marsikomu niti ne sanja, kako je onkraj Kolpe in naprej na Jug. Zlasti na Hrvaškem in v Srbiji imajo namreč najbolj priljubljeni pevci že dolgo prave klube svojih oboževalcev. Eden teh klubov na Hrvaškem je začel izdajati celo že — svoj časopis!

Klube oboževalcev imajo med drugimi Mišo Kovač, Tereza Kesovija, Miro Ungar, Gabi Novak, Vice Vukov in zlasti in predvsem — Djordje Marjanović. Njegovi privrženci imenujejo same sebe »djokiste«.

Pred nedavnim so med nekaterimi klubi izbruhnele prve »ostre besede«. Bolj zmerni so se spravili nad »djokiste« in jim poočitili, da svojega idola obušujejo čisto nekritično, podolgem in počez, in da so do ostalih pevcev neobjektivni. Djokisti jim kajpada niso ostali dolžni. Zato, da bi stanje »razčistili« (in morda še zaradi nekaterih drugih, manj plemenitih namenov), je uredništvo zagrebskega »Plavega vjesnika« povabilo v goste za okroglo mizo nekaj »djokistov«. Stekel je pomenek, ki ga velja prenesti tudi slovenskim bralcem. Zakaj, bo kmalu več kot jasno...



Djordje Marjanović je nedvomno najbolj paradoksalna osebnost naše zabavne glasbe. Nekateri ga povzdigujejo do nebes, drugi mu odrekajo kakršno koli vrednost. To je normalno, tak je tudi način njegove interpretacije. Nekateri, kot pravijo, ne prenesejo njegove bedaste telovadbe pred mikrofonom, drugim je spet prav »telovadba« najbolj všeč... Pravijo, da izvira telovadba od tega, ker Djordje pač posreduje pesem z vso svojo osebnostjo. Izmed teh drugih so se izoblikovali navdušeni ljubitelji njegove pesmi, »djokisti«.

V redakcijo »Plavega vjesnika« so prišli na razgovor o svojem idolu VESNA PETKOVIĆ (18 let), bruculja na beograjski medicinski fakulteti, GORDANA JOVANOVIĆ (20 let), študentka angleškega jezika, tudi iz Beograda, beograjska študentka književnosti MARINA NIKOLIĆ (20 let) in 24-letni trgovski potnik iz Niša MIRKO NIKOLIĆ. Vsi štirje so že dolgo člani našega največjega jugoslovanskega kluba, kluba Djordja Marjanovića.

»DA, IN PONOSNI SMO NA TO«

— Vi ste torej »djokisti«?

»Da, in ponosni smo na to! Naš idol je človek, mi »djokisti« pa smo ljudje, ki jih je Bog dal, kot je dejala naša prijateljica AIDA iz Sarajeva. Ne more biti vsak »djokist«. Zato je treba imeti dušo.«

— Torej to pomeni, da mi, ki nismo »djokisti«, nimamo duš?

»Nismo, mislili tako. Naš »djokist« veže ljubezen do Djordja Marjanovića, do njegove pesmi, iskrenosti, nesebičnosti...«

— Marina, odkleje ste pripadnica »gibanja« Djordja Marjanovića?

»Rekla bi, odkar sem se rodila... Ko sem bila še majhno dekletce, me je mama nekoč peljala na neki njegov koncert. Tistega večera sem našla svojo resnico, spoznala, da me s tem človekom nekaj veže. Nisem le jaz takšna. Mi vsi smo nekako povezani z Djordjem Marjanovićem. On je v nas in nikogar ni, ki bi nam ga lahko vzela.«

»To je najplemenitejši človek, ki ga poznam.« jo je dopolnila Marina. »Vselej se za vse briga, vselej je do vseh pozoren. Včasih celo preveč. Poglejte: Ni dolgo tega, ko smo bili nekoč s človekom. Mimo je prišel neki mladenič. Bil je pijan, majal se je sem in tja po ulici. Ne rečem, da Djordje ni še nikoli pil, to ne. Toda pogled na tega izgubljenega mladega človeka ga je tako zelo prevzel! Stopil je iz svojega avtomobila in mu je hotel na vsak način pomagati.«

— Pa se vam ne zdi, da bi utegnila biti to poza?

»Ne! To ni bila poza! Pogosto smo ga ne skrivaj opazovali. Vselej je bil takšen. Djordje ljubi vse ljudi na svetu!«

»FANATIKI SMO«

— Pa ne boste menda trdili, da ljubi tudi Vice Vukova in Kiča Slabinca?...

»Poslušajte, saj ni on prvi začel! Vsi so se spravili nanj! Že od nekdaj ga napada-

ZVEZDE IN ZVEZDNIKI

„PRI DJORDJU MARJANOVIĆU, RES JE TAKO“

jo, očitajo mu, da sploh nima glasu, odrekajo mu, da je pevec! Povejte nam pevca, ki ima boljši glas kot Djordje! Res ni nekakšen Saljapin, toda to mu tudi ni treba. Vse kar poje, poje izvrstno, pesem nam daje iskreno in to je poglavitno!«

— Povejte zdaj: imate radi zabavno glasbo?

»Seveda jo imamo!«

— In spremljate vse, kar se pri tem dogaja, kajne? Veste, katera pesem je dobra in katera je slaba? Zato nas zanima, čemu vselej glasujete le za svojega ljubimca, čeprav dobro veste, da pri tem njegova pesem pogosto še zdavnaj ni najboljša?

»Za koga pa naj glasujemo? Za nas je samo po sebi umljivo, da vselej in ob vsaki priložnosti glasujemo le za svojega idola, za Človeka! Ne zdi se nam normalno, da bi glasovali še za koga drugega, čeprav nam iz drugih klubov to najbolj očitajo.«

— Toda če je nekatera druga pesem boljše, mnogo boljše?

»Tudi v tem primeru ne! Mi vemo, koliko truda je vložil naš ljubimec v vsako od svojih interpretacij in ni njegova krivda, če je pesem slaba. Mi glasujemo zanj, za njegov trud, za njegovo iskrenost. Naj bo že pesem kakršna je, tudi slaba, on jo interpretira z vsem srcem, iskreno, z ljubeznijo.«

— To torej pomeni, da mu vselej verjamete?

»Verjamemo. rBezmejno! Mi »djokisti« smo Djordju fanatično vdani. Vseeno nam je, če nas zmerjajo s fanatiki. Na nas deluje psihično. To je težko opisati. Naj vam navedemo le primer:«

Neka naša prijateljica je letovala v Makarski. Tistega dne si je silno želela prečitati poročilo s festivala »Pesem poletja«, kjer je nastopal tudi Djordje. Sedela je na plaži z materjo in strašno je želela zvedeti, kako se je odrezal Djordje na zadnjem koncertu. Nenadoma je veter natanko pred njo odložil v pesek list papirja. In pomislite! Prav na tem papirju, bil je list iz »Politike ekspres«, je bilo poročilo s koncerta! Pogleda na levo, na desno, nikjer

DJOKISTI ZA MIZO — »Človek, genij, idol...«

sledu o kakšnem časopisu. Njena mama, ki je bila priča dogodku, se je onesvestila. To je bilo enostavno nemogoče, toda mi to občutimo. Vemo, da je bilo tako...«

ODLIČNJAKI ...

— Imajo vaši starši z vami nasploh težave?

»Ne! Djordje Marjanović nas obvezuje, da smo odlični učenci in študentje! Pogoji, da si lahko »djokist«, je med drugim tudi, da si odličen ali vsaj prav dober učenec, dijak, študent, delavec...«

»Naša največja prisega, ki jo uporabljamo le izjemoma, je, da prisežemo pri Djordju Marjanoviću! Hudo nam je, da ga člani drugih klubov tako omalovažujejo. Ob prvi priložnosti jih bomo na lastne stroške povabili na njegov koncert. Sele potem se jim bodo odprle oči.«

— Vi obožujete Djordja. To je vaša pravica. Pravica drugih pa je, da obožujejo tistega, ki ga sami najbolj ljubijo. Mišo Kovača, Arseno Dedića, Vice Vukova. Kaj to ni v redu?

»V redu je. Toda ne vemo, čemu želijo z nami obračunavati le zato, ker smo »djokisti«? Mi nočemo obračunov, mi smo za prijateljstvo. Kadarkoli se srečata dva »djokista«, ju to takoj poveže v prijateljstvo. Djordje je nevidna vez med nami.«

»NIHČE DRUGI NI TAKO ISKREN ...«

— Djordju Marjanoviću pravite Človek. Je to potrebno? Mislite s tem, da za vas drugi niso ljudje?

»Za nas je Djordje »Človek«, kar pomeni nekaj takega, kot simbol dobrote in ljubezni. Uči nas, da se ljubimo, da spoštujemo druge, tudi starše, prijatelje... On je naš učitelj!«

— Pravite, da je Djordje genij. Čemu?

»Način, s katerim nas sprejema, je naš način genija. On je genij dobrote!«

— Dekleta, imate fante?

»Imamo, seveda!«

— So tudi vaši fantje »djokisti«?

»Ne, moj fant ni »djokist«, pravi Marina Nikolić. »Že nekajkrat sem ga peljala na koncerte, a še vedno ni pristopil k nam, ki mu sledimo.«

— Pa je ljubosumen?

»Kje neki? Djordja ljubim kot svojega idola, njega pa kot fantala!«

»In še nekaj,« je rekla na koncu pogovora Gordana Jovanović: »Nikar v časopisu ne objavite naših slik! Namesto nas rajši objavite Djordjevo fotografijo. Toliko jih bo, ki jih boste s tem nepopisno osredilil! Mi nismo pomembni. Mi smo le droben delček njegove velike družine, družine Djordja Marjanovića!«

(Po »Plavem Vjesniku«)

FILM

ANTONIONIJEVA AMERIKA

Antonioni je šel v Ameriko, si jo malce ogledal po dolgem in počez, potem pa je sklenil, da bo v svojem filmu držal Ameriki zrcalo, kot se reče. Da bo ameriški družbi pokazal njen pravi obraz.

Ameriška družba je bila seveda užaljena in je zagnala vik in krik. Kadar so jo doslej prišli filmati in so potem pokazali, kako Evropejec vidi Ameriko (po evropsko pač), se pravzaprav niso smeli kaj posebno razburjati, pa če je bila slika še tako porazna. Z Antonionijem je bilo drugače. Ta pritepenec, ta prepotentni Italijan ti pride za dva meseca čez lužo in si misli, da je dojel bistvo te velike dežele, da je spravil v mali prst vsa družbena navzkrižja, ki jo pretresajo, nasprotja, ki so pogojena z zgodovino, okoljem, mentaliteto, klimo in še z vrsto posebnih okoliščin, ki jih celo tamkajšnji sociologi pogosto ne razumejo popolnoma. To je pa že od sile!

Toda (ne da bi Amerikancev ne marali, le zavidamo jim včasih kaj malega) kljub temu bi se veselo namuznili in bi nam bilo kar zelo prav, ko bi bi Antonioni šel dvakrat po dolgem in počez in si resnično spravil Ameriko v mali prst. Prevzeti bi bili!

Pa si je na žalost ni. Njegovo ameriško iskanje smisla je v bistvu sprenevedanje, vseznalstvo sicer velikega človeka, ki je to pot nekatere svoje zmožnosti očitno precenil. Tudi upor po ameriško mora imeti svoje bistvo, svoj smisel, svojo notranjo logiko. Če pokažeš v nekaj kadrih na začetku filma uporne študente, za katere še zdaleč ni jasno, zakaj so sploh uporni, potem pa hude policaje mračnih obrazov v usodnih avtomobilih, policajev, ki teh študentov ne marajo in jim strežejo po dušah in telesih, in kopico nebotičnikov, potem to še ni nasilje in upor, za katerega se tudi sam opredeliš in ga razumeš, ali ga vsaj poskušaš razumeti.

No, kmalu po začetku »ta glavni« kar tako pok pok ustrelji enega od policajev (ta je poskušal ustreliti nekega črnca, ki je poskušal streljati na policaje) do mrtvega, potem pa ukrade letalo in zbeži. Brrrr, naravnost v VELIKO PUSCAVO. Smislu nasproti!

Ona pa pobegne možu, uh, kakšen zoprni ameriški biznismen, skratka, en sam posel ga je v superluksusnih pisarnah, nad katerimi se vije ameriška zastava, in se v sposojenem starem avtomobilu tudi odpravi v VELIKO PUSCAVO, svojemu smislu nasproti.

In tam, na Zabriske pointu, se srečata. On pristane z letalom, ona ustavi avto. Spoznata se, ljubita na puščavskem pesku, ah, kako je vse elementarno in osvobodeno in čisto in natančno tisto, kar sta iskala, in ker je to tudi smisel vseh drugih mladih, se tudi drugi mladi ljubijo ob nji in se grede tudi malce skupinskega seksa.

Potem pobravata ukradeno letalo v hipijevski metalček in on ga odpelje nazaj, kajti krasti je grdo, pri pristanku pa ga ti stokrat preketi policaji s hudobnimi obrazi do smrti ustrelijo. Ona to sliši po radiu v puščavi in pošlje ves ta grdi svet k hudiču. Raznese naj ga! In res ga raznese, lirčno in poetično, in potem je na koncu na ruševinah vse krvavo rdeče, tako da ga utegnejo kupiti celo Rusi.

BERNARDA RAKOVEC

NOVE KNJIGE

SLOVENSKA KRITIČNA MISEL

Ko iščemo med slovenskimi založbami tiste, ki še posebej veliko store za izvirno domačo besedo, pa najsi bo umetniška ali znanstveno publicistična, se moramo obakrat ustaviti pri mariborskih Obzorjih: najprej zato, ker izdajo vsako leto malone dve tretjini domačih leposlovnih novitet, drugič pa zato, ker skrbijo tudi za izdajanje slovenske publicistične literature. V zbirki »Razpotja«, ki obsega razprave, eseje, članke in kritike, je doslej izšlo že devetnajst knjig slovenskih avtorjev. Res najdemo med njimi nekatera dela z izrazito drobnimi, skoraj paberkujočimi vprašanji, vendar tudi to pomaga bolj sistematično zapisovati in urejati slovensko kritično misel. Iz te zbirke smo dobili nazadnje v roke Janeza Rotarja knjigo IZ PRISPEVKOV (1971).

Zapisali bomo, da so prispevki, ki jih je dr. Janez Rotar poprej objavil že drugod, zvečine v slovenskem revijalnem tisku (največ v Naših razgledih in Dialogih), zdaj pa zbral v posebno knjigo, dnevniške narave, da so nastajali pod peresom sprotnega spremljevalca kulturnega dogajanja na Slovenskem in v Jugoslaviji. Med njimi pa vendarle srečamo nekaj širše zastavljajnih razprav, denimo »Slovenska književnost v sklopu nacionalnih literatur v Jugoslaviji«, »O stilni vlogi zanikanega pogojnika« ali »Jezik, pripovedni položaj in bralec«. Nasploh nam vsi prispevki skupaj odkrivajo dokaj široko področje, ki se mu posveča Rotarjevo pisanje. Avtor je predvsem slavist, literarni zgodovinar in jezikoslovec, zato velja njegova prva skrb pač ožjim literarnim in jezikovnim vprašanjem, ki jih zvečine in najbolj uspešno povezuje. Tako je v slovensko literarno kritiko če ne že vpeljal, pa v njej vsaj utrdil jezikovno stilistično obravnavo književnih besedil (na primer »Smiselnost in funkcije plasti, Remčevega Sončnega obrata«).

Avtor je nadalje bil več let lektor za slovenski jezik v Zadru in tu je zrastle njegovo veliko zanimanje za književnost drugih jugoslovanskih narodov. Pisal je o znamenitih delih hrvaške in srbske literature (Skerlić, Vučo, Krklec, Selimović idr.), vseskozi pa kritično opozarjal na to, da so stiki med našimi literaturami preskromni, morebitni prevodi v slovenščino pa zvečine slabi. Janez Rotar je bil nekaj let tudi urednik mariborske revije Dialogi in takrat so zvečine nastajali članki, ki so po svoji vsebini najbolj aktualni, družbeno angažirani, če smemo tako reči. Priznati mu gre, da si je že zelo zgodaj upal povedati resnice, ki dandanes morda niso nič kaj hereične. Takrat pa so še bile. Loteval se je enakopravnosti jezikov v Jugoslaviji, načel je vprašanje jugoslovanskih konzularnih predstavnikov v tujini in tu povedal marsikakšno bridko resnico, še posebej pa ga je zanimalo vprašanje zamejskih Slovencev na Koroškem in v Italiji.

Cisto razumljivo je, da imajo Rotarjevi prispevki pretežno sprotno, aktualistično naravo, saj so tudi nastajali zvečine sproti za slovenske revije in časopise. Prav to pa morebiti daje knjigi IZ PRISPEVKOV lastnosti živega, kritičnega in tekočega branja.

HERMAN VOGEL

GLEDALIŠČE

INŠTITUCIJE V SREDIŠČU

Gledališka sezona se je v Mariboru praktično že začela: igralci so vsak dan pri študiju svojih vlog, dokončno izdelan repertoar je znan tudi širšemu občinstvu. Tako gre zdaj le še za to, kako bodo figure zaživele na odru in kako jih bodo sprejemali gledalci. Zdj naposled lahko samo še ugibamo, kako se bodo izkazali novi režiserji (gostje in stalno nastavljeni) in kako bodo poživili ansambel nekateri novi igralci. Kadrovske kombinacije, ki so bile bolj ali manj nujne, v precejšnji meri izpričujejo resnico o znani in opisani krizi na slovenskih odrskih deskah, za katero pa ni naključje, da je najbolj očitna ravno na »odru«. Prav na njem se je namreč že od nekdaj prikazovalo najbolj celostno življenje, saj je znana fraza, po kateri je teater življenje, življenje pa teater. Potemtakem bi kriza v gledališču, kakršnekoli spremembe je le-to v zadnjem času doživelo, predstavljala krizo v življenju: sicer pa je najbrž mogoče zapisati, da so »krize« te vrste pogost pojav, saj je gledališče najbolj spontano in z gledalci živelo le v grški antiki in v času pasionskih iger.

Nekakšen odsev naše krizne situacije pa se v Mariboru kaže tudi v tem, da na deske ne bo prišlo nobeno slovensko izvirno delo iz lanskega okvirnega repertoarja avtorjev kot so Mikeln, Zilar in Kozak. Pri zadnjih dveh je šlo za zaplete z režiserji (v lanski sezoni je v mariborski Drami bilo 5 režiserskih odpovedi) za Mikelnove Stalinove zdravnike pa je med drugim bilo rečeno, da v sedanjih razmerah politično ne bi bilo oportuno, če bi jih prikazovali v tej sezoni.

Po drugi strani so finančni pogoji (zdaj naj bi jih izboljšale kulturne skupnosti) prav tako kazalec protislovne situacije, v kateri poleg drugih deluje tudi mariborska Drama. Tako je letošnji repertoar kajpak zasnovan tudi na demarnih zmogljivostih, pri čemer je razumljivo, da bodo nekatere predstave prezentirane po tisti klasični, zdaj včasih že neprivlačni in za marsikoga dolgočasni podobi v zaprtem, samo za to prilagoditost zgrajenem prostoru. Niti mariborski mali, se pravi eksperimentalni oder pa pravzaprav ne bo prikazal dosti avantgardnega, saj je avtor, kot je na primer Beckett, ki ga med drugimi nameravajo igrati, že »klasični« avantgardist: prava sodobna avantgarda je za Maribor nepredstavljiva, če tu mislimo na hepeninge tipa Lasie in množične predstave po tovarnah, cestah idr.

Kajti tudi med študenti, ki so že pred leti ustanovili svoj študentski oder in so ga lansko leto nameravali znova oživiti, za kaj takega nimajo bodisi »mali« ali pogojev. V resnici ta njihov oder obstaja v nekoliko nenavadnih okoliščinah: direktorja ima, gledališča pa ni...

JOŽE HORVAT

NAŠ VSAKDANJI JEZIK:

SRAČJE GNEZDO

Ko človek zbira gradivo, s katerim bo mogel opozarjati na napačno jezikovno rabo, se mu nabere veliko drobiža, ki ga nekako ne utegne porabiti. Stavki skušajo biti zaokroženi, tako da govorniki po možnosti o enem ali o nekaj sorodnih pojavih, marsikaj pa se nikamor prav ne poda. In tako marsikakšna jezikovna spaka obleži v predalu, tako da je naposled že zastarana.

Od časa do časa je treba predal pač počistiti in tedaj pride na dan vse mogoče. Ko sem to pred kratkim spet naredil, so se mi bralci (ali vsaj njih večina) vendarle strnili v nekakšno celoto, po kateri je mogoče izreči vtis, če že ne trdne sodbe: najbolj značilna poteza današnjega časnikarskega pisanja je močan vpliv hrvaškega ali srbskega jezika, očitno vira pretežnega dela njihovega pisanja (prevajanje, povzemanje). Ne mine dan, da se bi bilo mogoče na straneh Dela zaslediti kakih Hrvatizmov — srbizmov, ki nam seveda s časom »pridejo tako v uho«, da se sploh ne zavedamo več njihovega izvira.

Menda bi se bilo treba prej ali slej dogovoriti: ali je naš namen s trajnim prevzemanjem izrazov iz srbščine in hrvaščine v slovenščino tako približati bratskima jezika, da se bo čimmanj ločila od njiju? Nam je to ideal? Če je, potem je to, kar počenjajo naši časnikarji, v redu in prav. Če ni, kako je potem mogoče, da takšno stanje traja nespre-

menjeno in nekaznovano v našem tisku že leta in leta? Zakaj uredništva naših listov — Delo je samo najbolj izpostavljeno, marsikje ni nič boljše — nič ne ukrenejo, da bi svoje stalne sodelavce naučila materinščine? Ali eno ali drugo, srednje poti, mislim ni. Zavedati se je namreč treba, da imajo tako imenovana množična občila danes veliko večji vpliv na jezik vseh piščin in govorečih, kot so ga imela nekoč. Ljudje so danes medsebojno povezani nepri-merno bolj kot kdaj prej, zato se tudi jezik množičnih občil širi hitreje in močneje od vsega drugega, dosti bolj kot recimo jezik knjig. Celó pisatelji, torej ljudje, ki bi morali jezik najbolj znati in ga najbolj »obvladovati«, če že ne soustvarjati, danes prevzemajo časnikarščino — radijsko ali listovno — namesto da bi druge učili, kako se lepo piše.

Kakšen je torej naš jezikovni ideal — slovenščina kot samosvoja, izvirna govornica, ali slovenščina kot sračje gnezdo? Praksa naših časnikarjev bi bolj kazala na drugo, ko bi človek seveda verjel, da delajo naši publicisti takšne reči zavestno in po načrtu.

Znanec, ki je pred nedavnim oddal neki rokopis Delu, se mi je pritožil, da so mu v njem »popravili« jezik tako, da so mu vrsto pristnih slovenskih izrazov nadomestili z izposojenimi: boj z borbo, razmerje z odnosom, razloček z razliko, in tako naprej, celó vrnitev s povratkom! Ker ga poznamo kot resni-

coljubnega človeka, sem mu moral verjeti, naj sem se še tako čudil. Če je že blaznost, je vsaj po metodi — morda si je kdo med uredniki narobe zapomnil navodila Slovenskega pravopisa 62 in nadomešča ravno narobe, dobre izraze z manj dobrimi? Ali pa imajo kaj drugega za bregom? Vsekakor se je tudi na straneh Dela pred kratkim zableščal naslov »Povratek«, čeprav te besede skoraj nihče ne uporablja in je SP 62 namesto nje opozarjal na domačo vrnitev. In samo kak dan je bil vmes, pa so zapisali v drug naslov »Iznenadenje«. Čeprav je slednja beseda v SP 62, je tudi res, da je bila med piščinimi in govorečimi skoraj že pozabljena, saj v velikanski večini pravimo presenečenje.

Ali pa prometni izvedenec napiše članek, v katerem čisto lepo po slovensko predloži, naj se avtobusna postaja »preloži na Vilharjevo cesto, zadaj za železniško postajo«. Ampak pri Delu dajo njegovemu pisanju takšen podnaslov: »Lokacija izza železniške postaje bi prometno najbolj ustrezala«. Človek debelo pogleda: bo ta »lokacija« planila izza železniške postaje? Ne, ne, to je spet napisal nekdo, ki ima preveč za ušeni srbski ali hrvaški »iza železniške stanice«, tako kot naši nogometni poročevalci pravijo, da je žoga padla »iza gola« ...

Nadaljevanje prihodnjic.

J. GRADIŠNIK



ZELO SEM ZASKRBLJEN. V ČASOPISIH PIŠE, DA SE BENCIN NE BO PODRAŽIL...

Delegati velikega kongresa IFIP so lahko med drugim spoznali, da znajo mnogi naši tovariši imenitno računati in programirati, pa čeprav nikoli elektronskih možganov še videli niso.

Turistični servis Magistrat je na primer za delegate IFIP pripravil imeniten piknik v Kostanjevici z ogledom samostana Pleterje in gradu Otočca. Da bo to res prima izlet je bilo razvidno tudi iz cene — 12 dolarjev za osebo.

Kaže, da so pri Magistratu izgubili sleherni zaupanje v dolar...

Delegati IFIP, ki so se udeležili imenitnega piknika, so preprosto vtaknili v avtobuse in jih odpeljali naravnost v Kostanjevico, kjer so se najbolj

srboriti delegati celo pritokli do pečnega odojka.

Ob osmih je vsega zmanjkalo. Pijače in jedače.

Medtem ko so v televizijskem dnevniku poročali, da se je razpoloženje v Kostanjevici šele začelo, so »ifipovce« ž naganjali v avtobuse.

Mislili so, da gredo sedaj v samostan Pleterje. Toda odpeljali so jih naravnost v Ljubljano, pa čeprav je radio ob polnoči poročal, da so bili delegati IFIP navdušeni nad pleterskim samostanom.

Ifipovci so potem ugotavljali, da je včasih dobro računati tudi brez elektrone...

Na Magistratu tudi.

OGLEDALO DOMA IN NA TUJEM

Za jugoslovanske komuniste vse te težave niso nove. Sami so mi svetovali, naj obiščem pokrajno severno od Donave, ki je pravcati mozaik narodnosti, kjer poleg srbske večine ne živi le trdna polmilijonska množica Madžarov, temveč tudi na desetisoče drugih manjšin.

(Delo 21. avgusta — Nevarnosti nacionalizma)

No, no, narodnostnih manjšin imamo res mnogo, na desetisoče pa jih ravno ni.

Reader's Digest — Največji ameriški tednik z naklado 17.586.000 izvodov; objavlja najzanimivejši izbor iz ameriškega tiska z najrazličnejših, predvsem poljudno znanstvenih področij.

(Delo 21. avgusta — zadnja stran z izborom iz tujega tiska)

Ker bi bilo težko vsak teden nabrati dovolj gradiva za tako velikansko naklado, je Reader's Digest raje mesečnik.

Tanzanija je sinoči obtožila Ugando, da je kriva obmejne spopada med tema dvema južnoafriškima državama.

(Dnevnik 25. avgusta — Boji med Tanzanijo in Ugando)

Tanzanija in Uganda se že od nekdaj zadržujeta samo v srednji Afriki.

Bilo nas je troje plezalk. Šest tednov smo se vozili z avtomobilom od Bostona na Vzhodni obali do Kalifornije — potem pa, hajd v skale. Si lahko predstavljate: najprej voziš 3000 milj kot da bi bilo nič, za nekaj tisoč metrov pa je bilo treba zbrati vso moč in pogum, da smo jih prebrodili.

(TT 25. avgusta — Zakaj plezate, dekleta?)

Neverjetno slabe ceste morajo imeti v Ameriki, da so plezalk z avtomobilom lahko napredovale le po 114 kilometrov na dan.

14.30 Poje basist Dragutin Bernardić — G. Rossini-Korsakov: Sadko — pesem vikinškega gosta.

(Delo — priloga RTV — I. program za soboto 28. avgusta)

Iz Rossinija in Rimskega-Korsakova smo dobili novega mednarodnega skladatelja Rossini-Korsakova.

PO NAŠI DEZELI NEKOC IN DANES

PRED 100 LETI

RESNO VPRAŠANJE NA ROTOVŠKE OČETE V LJUBLJANI

Tri mesece je že minulo, kar ste nam, gospodje, most na Poljanah pri kosarni zaprli, a do zdaj še ni popravljen. Kakor se iz polževega dela kaže, utegnejo pa še trije meseci preteči, predno bode ta most za rabo. Ker je vse zelo živahno gibanje rokodelstva, obrtništva in kmetijstva zavoljo zaprtije tega mosta zelo zadržano in se mnogim velika škoda godi, zato smo prisiljeni, Vas očitno prašati, koliko časa boste še cincali, da se ta mostič odpre? Če ne popravljate tiaka po mestu, ker pravite, da ni denarja, ne velja tak izgovor za mostove, ki se občinstvu popolnoma zapro! Takega beraškega gospodarstva res še ne pomnimo!

Novice, 1871

PRED 50 LETI

PSI KOT KOPALIŠKI GOSTJE

Avstrijsko kopalnišče Gastein slovi radi svojih zdravstvenih vrelcev. A sedaj je tamka tako drago, da jo posečajo samo tujci, ki imajo s sabo dobro valuto. Vsekakor ni dneva brez 1.000 avstrijskih kron. V kopalnišču je tudi bivša žena nekega znanega dunajskega tenorja. Najela je v hotelu več sob, za katere plače dnevno 2.000 K. V eni teh sob stanuje pet njenih psov, ki so potrebni odpočitka v kopalnišču.

Jutro, 1921

PRED 20 LETI

JEKLO JE STEKLO V »LITOSTROJU«

V »Litostroju« je 1. septembra začela obratovati prva peč nove jeklovilvarne. Za to priložnost so delavci tovarno lepo očistili, jo okrasili z zastavami in zelenjem. Električno peč so napolnili s starim železom, ostružki in surovim železom. Livarji so pet ur pozneje z livarsko žlico zajeli nekaj tekočega razžarjenega jekla in ga nalili v poseben kalup. Ko se je odlitek strdil, so ga odnesli še žarečega v kovačnico, kjer ga je kovač z mehničnim kladivom obdelal in skoval. Popoldne se je v novi livarni razleglo živo ploskanje in vzklikanje. Skozi glavni vhod sta vstopila maršal Tito in predsednik Sveta za strojogradnje minister Leskošek.

Slovenski poročevalec, 1951



POKER IN RAČUNALNIKI

Z zanimanjem sem prebral pogovor vašega novinarja z ameriškim znanstvenikom dr. Findlerjem o računalniških manipulacijah in o uporabi celo tako vsakdanjih stvari kot je to poker.

Menim, da se je morala skupina, ki je pripravljala projekt o sistemu odločanja na osnovi pokra, dovolj dobro seznaniti s to kvartopirsko igro in njenimi kombinacijami. Prav zato me tudi zanima, ali je mogoče z elektronskimi računalniki kakorkoli programirati še druge igre na srečo — na primer igranje na ruleti. Pred časom sem namreč slišal, da znani plenilec kazinov dr. Jarecki uspe dobiti denar ravno zato, ker mu računalnik »pove«, kako naj igra.

Je v vsem skupaj res kaj resnice? Če je temu tako, potem bodo računalniki v »pravih« rokah neizmerna zlata jama za lahkoživce.

M. J., Ljubljana

ZAKAJ PLEZATE, DEKLETA?

Novinar je v zadnji številki vašega tednika zapisal pogovor s plezalkami, ki so se zbrale v Kranjski gori. Zdi se mi, da je bil to eden izmed redkih člankov o ženskem alpinizmu.

Tudi sama bi se rada uvrstila med plezalko, saj imam pri petintridesetih še dovolj krepke noge in voljo. Zanima pa me, kakšno pot moram ubrati, da bi se lahko uvrstila med plezalko, kolikšna je članarina, ali so možnosti, da bi se lahko udeležila kakšnih odprav v tujini itd. Za informacije se vam najlepše zahvalim.

ZDENKA VRNIČ,
Ljubljana

Najbolje bo, če se oglasite na Planinski zvezi Slovenije v Ljubljani, Dvorčakova 9.

ŠE ENKRAT O DOKONČNIH RESNICAH

Na podtikanje ni vredno odgovarjati, na zastavljena vprašanja pa odgovorjam takole:

1. Članka nisem objavila v Delu, ker imam v TT-ju svojo 14-dnevno rubriko, za katero izbiram aktualne teme sama.

2. Do trenutka, ko sem oddala svoj tekst, ni ne tovariš D.Š., ne kdo drug očital Delu, da ni avtentično in dobro poročalo s seje. Logično sem torej sklepala, da je zapis v glavni točki — o demokraciji in SZDL — korekten. Vir sem navedla zato, ker je Delo bolj dostopno bralcem TT-ja, ki jim je bil moj članek namenjen, kot stenografski zapiski. Iz komentarja je jasno razvidno, da polemiziram z absolutiziranjem demokracije, pa naj bo v naslovu, mednaslovu, v razpravi tovariša Janeza Vipotnika ali pa v uvodniku Dela. »Mladinskega funkcionarja«, za katerega se to pot še enkrat opravičujem, oziroma mladega funkcionarja, pa sem uporabila zgolj za ilustracijo, na kako plodno zemljo padajo v konfliktnih trenutkih poenostavljene resnice. Prav gotovo pa nisem nameravala, tovariš D.Š., polemizirati z Vami osebno, ker sporna ideja tako ni samo Vaša.

3. Iz že navedenih razlogov torej nisem uporabila imena.

Zdi se mi smešno, da Dagmar Šuster igra v svojem pismu vlogo nedolžne ovčice v krepkih profesionalne novinarke, ko je na drugi strani znano, kako nenežno je profesionalni politik D.Š. zagrabil za zadevni seji neprofesionalnega politika, pa tudi univerzitetnega profesorja in poslanca dr. Rusa kot edinega predstavnika obtoženih poslancev in mu zagrozil, da bodo Rus in preostali morali reči tudi AVI, če so se že igrali z ognjem.

Poleg tega pa tudi nadaljevanje članka kaže, da Dagmar Šuster samo navidezno nakazuje svojo podrejenost, ker mi hkrati grozi kot članici CK ZKS. D.Š. pravi, da je razmišljal o mojem pisanju in ugotovil, da ima moj članek »objektivno vendarle namen znova braniti akcijo, ki je že bila politično obsojena«. Njegov miselni napor je bil popolnoma odveč, ker moje pisanje ni imelo namena »objektivno vendarle braniti akcije«, ampak je bil to njegov glavni, jasno razvidni in prav nič skrivani namen. Zanimiva pa je (za profesionalnega politika) mentaliteta, po kateri zadeve, ki jo najožja politična vodstva obsodijo, ni več dovoljeno braniti.

Akcija poslancev doslej dokončno sploh še ni bila politično obsojena, ker pristojni predstaviški organi družbeno-političnih organizacij še niso povedali svojega mnenja, ampak so to storili samo izvršni organi, katerih stališča za članstvo niso obvezna. Na primer, sekretariat CK ZKS lahko sprejme in pove svoje mnenje, ki pa ni obvezno. Če namreč potem, ko sekretariat sprejme svoje stališče, člani CK ne bi smeli več povedati svojega drugačnega mnenja — zakaj smo člani CK sploh potrebni?

Svoje stališče do zadeve sem doslej lahko povedala samo prek časopisa, ne pa tudi na plenumu CK, ker ga doslej za mnenje ni nihče vprašal. S stališčem sekretariata CK ZKS se ne strinjam in sodim, da so poslanci delovali zakonito in demokratično (v teoriji je socialistična demokracija ne-partijska, ne pa eno-partijska). Ne čutim se vezana s temi stališči kot članica CK ZKS, ker je po statutu sekretariat zadolžen, da skrbi za izpolnjevanje stališč CK ZKS, ne pa da mu jih predpisuje.

Mojca D. Murko

TV OPERETA

Toliko je bilo pisanja o filmu »Rosemarie« in tovrstnih filmih, da bodo zanimivi predvsem za starejše gledalce. Povem vam, da je bil tudi nam mladim všeč, saj se taka sentimentalna zgodba in kvalitetni glasovi včasih prav priležejo pri tej današnji poplavi seksa. Ali nas film poln golih žensk, naredi toliko čustvene, nam lahko obudi vero v nekaj lepega, v pravo ljubezen, ki je povsod danes toliko primanjkuje? Ne, prav gotovo ne.

Morda pa misli vaš dopisovalec, da je to prava morala, če je ona zlagana in vzgled naši mladini.

Zakaj nam ne bi prikazali kaj več iz minulih let, če lahko?

Pa saj domači filmi še danes niso dosegli takšne kvalitete in tehnike, kot ti filmi izpred trideset let.

Želim, da bi objavili to pismo in vas prav lepo pozdravljam.

Sonja Stare,
Srednja vas pri Bohinju

ČLOVEK NE ŽIVI SAMO OD PLAČE, ČE...

Vaš članek je dobrodošel kot dežna kaplja na izsušena tla (samoupravljanja), toda potrebna je ploha! Nisem proti večjim zaslužkom ljudi, ki sklepajo kupo prodajne pogodbe za izdelke svojega podjetja in če so tega dela večji, kajti od prodaje vsako podjetje živi. Bolj sem proti potovanjem kombiniranega značaja avto—barka—avto, ki imajo le navidezen učinek, ali pa je navaden luksus na škodo podjetja. El-krojevi je samo v republiškem merilu precej in tudi notranje samovlade, kulta osebnosti in drugih strašil, zato me boli, da se na tak način in s papirnati delovnimi normami pritiska na osnovnega proizvajalca — samoupravljalca!

Rad bi vedel, kdaj se bo začelo plačevanje po učinku, to je po kvaliteti dela in ne po kvantiteti. Norme nam niso več potrebne, pač pa kvalitetno delo, od katerega bi vsi lahko bolje živeli.

Dvomim, da bo podpis samoupravnih in drugih sporazumov delitve OD prinesel izboljšave, kajti kdor je doslej mimo vseh pravil zajemal z veliko žlico, se na majhno ne bo navadil!

ALOJZIJ VOVK,
Bled

LJUBLJANA JE (ZA TUJCA) NEGOSTOLJUBNA?

K pisanju me je vzpodbudil članek novinarja Draga Kralja v vaši zadnji številki. Strinjam se s piscem, da je v Ljubljani veliko kašipotov postavjenih na nepravilnih mestih, tako da jih zelo težko zagledamo. Tudi veliko turističnih uradov je na takih mestih, pred katerimi je zelo težko ali pa sploh nemogoče parkirati. Ne morem pa soglašati z avtorjevo zamisljivo o posebnem parkirnem prostoru samo za tujce — voznike vozil z neslovenskimi registracijami. Ne samo tuji državljani, tudi Slovenci se v Ljubljani ne znajdejo in bi jim s takim parkirnem prostorom delali krivico. Poleg tega pa bi moral tujec tudi najti ta parkirni prostor, in če ne pozna mesta, mu tudi to ne bi bila prelahka naloga. Večina tujcev bi potemtakem še vedno parkirala tam, kjer bi bila pač možnost za to. Lahko bi se zgodilo, da bi bilo na posebnem parkirnem mestu še dovolj prostora, medtem pa bi moral Slovenec oziroma Ljubljančan iskati prostor za svoje vozilo v zakotnih ulicah ali na periferiji.

V vsem res ne gre posnemati zahodnjakov, še posebno ne, če za to nimamo možnosti.

Srečko Leban
Ljubljana

PANORAMA

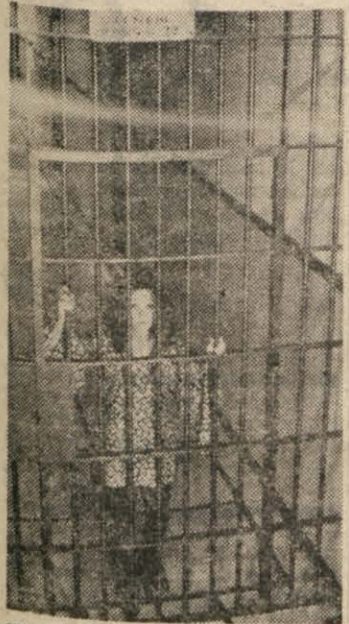
SVET

BRAZILIJA

TEATER V JEČI

Gledališko skupino »Living Theater« sta v New Yorku ustanovila igralec Julian Beck in njegova žena Judith Malina. Z revolucionarnim duhom in nekonvencionalno tehniko sodi ta skupina med gledališko avantgardo, medtem ko je zaradi podarke na profanosti in goloti prihajala ves čas v spore z ameriški in evropski oblastmi. Toda slednji kaže, da je »Living Theater« zagrizel v prekleslo jabolko. Beckova in trinajst članov skupine so že cel mesec v brazilski ječi, toda kljub protestom umetnikov po vsem svetu nič ne kaže, da jih nameravajo brazilске oblasti kmalu spustiti.

Beck se je pred letom dni odločil, da bo obiskal največji narod Južne Amerike in mu pomagal »v boju za svobodo«. S svojo skupino se je naselil v mestecu Ouro Preto v notranjosti dežele. Tam so igrali kar na cestah ter prirajali predstave in



MALINA V JEČI: samo en prizor učili v krajevnih šolah. Beck pravi, da so skušali povečati zavest med najrevnejšimi med revniki.

Ze vnaprej je bilo jasno, da to oblastem ne bo po godu. Prvega julija je policija vdrla v hišo, kjer sta živela zakonca Beck s svojo skupino. Policaji so aretirali vse člane skupine pod obtožbo subverzivne dejavnosti in trgovanja z marijuano. Kasneje so umaknili obtožbo zaradi subverzije, vendar še naprej pravijo, da so v kleti našli okrog dva kilograma in pol marijuane. Igralci trdijo, da so jim marijuano podtaknili. Razen tega pravijo, da je policija pretepała pet članov skupine in štetelega mučila z elektriko, da bi od njih izsilila pismena priznanja.

Ameriško zunanje ministrstvo je pritisnilo na brazilsko vlado, naj pospeši obravnavo, vendar je to malo pomagalo. Po obtožbah v zvezi z nasiljem ravnao brazilске oblasti s člani skupine prijazneje. Zdi se, da so člani skupine našli v jetnišnici dramatično ozračje. Kažoč na steno okrog sebe je Beck izjavil: »To je gledališče!«

Toda kljub temu so se zakonca Beck in njuni tovariši že naveličali bivanja v brazilskih ječah. Trije člani, ki so jih brazilске oblasti izpustile, skušajo dobiti podporo za jetnike. Dolej so zbrali peticije s podpisi znamenitih osebnosti, kot so James Baldwin, Samuel Beckett, Alberto Moravia, Jean-Paul Sartre in Susan Sontag. Zbiranje denarja ni tako uspešno. Toda tudi če bodo zbrali potrebnih 30.000 dolarjev, ni gotovo, da bodo z njimi lahko kupili svojim tovarišem svobodo. Zločin, ki ga je zagrešil »Living Theater« je bil, da je spodbudil temelje brazilске družbe in vpra-

šanje je, ali bo diktatorski režim, kot je v Braziliji, to mirno pogoltnil.

SPOMINI

KENNEDY NI BIL VELIK

»Bil je zelo privlačen človek, zanimiv, šarmanten, vendar,« nadaljuje nekdanji ameriški zunanji minister Dean Acheson o pokojnem ameriskem predsedniku Johnu Kennedyju, »po mojem mnenju nikakor ni bil velik mož. Zdi se mi, da nikoli ni vedel veliko o zadevah, ki bi jih predsednik ZDA sicer moral dobro poznati. Tudi odločen ni bil.« Acheson, ki je bil v kritičnih trenutkih kubanske raketne krize leta 1962 Kennedyjev svetovalec, se spominja tudi takratnih dogodkov in pravi, da »Kennedy sploh ni poznal globine problemov. Nerad govorim tako, kajti vem, da me boste napačno razumeli.« nadaljuje Acheson, »kajti zaradi tragedije, ki ga je doletela, je njegova predsedniška reputacija dvakrat večja kot pa bi bila sicer, če bi še živel.« Novinar New York Timesa pa se seveda ni zadovoljil samo s to Achesonovo izjavo, ampak je pobrskal tudi po arhivih Bele hiše in med njimi našel tudi pismo, ki ga je bil Acheson poslal Kennedyju v času kubanske krize:

»Dovolite, da vam čestitam za pravilno vodenje, odločnost in presojo v teh kritičnih dnevih. Naša dežela še ni imela predsednika s takimi kvalitetai...«

Dean Acheson je odklonil vsak komentar o tem pismu.

ZDA

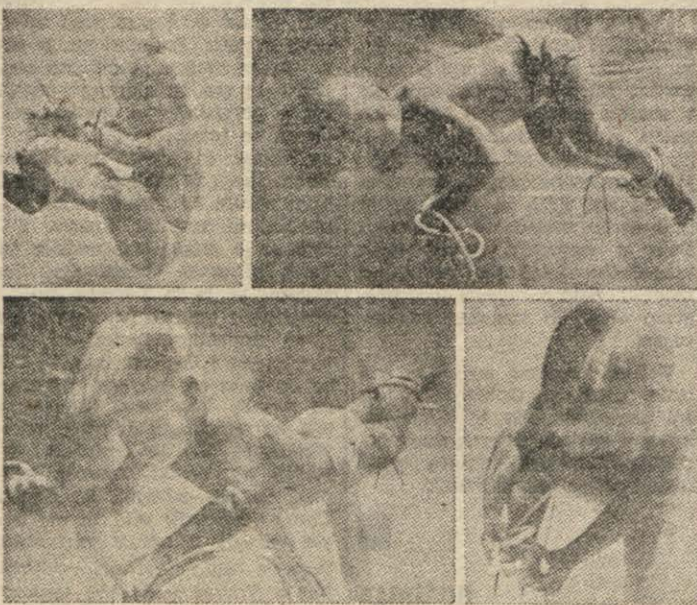
POBIJANJE ORLOV, KI SO DRŽAVNI SIMBOL

Ameriški kongres je leta 1782 zavrnil predlog Benjamina Franklina, da bi razglasili purana za nacionalni simbol. Odločili so se raje za plešastega orla. Ta roparski ptič je za rejce ovac že od nekdaj prava nadloga, toda kljub vsemu je še vedno državni simbol. Zato ni čudno, da je v Washingtonu zavladalo veliko razburjenje ob



NESEGREGIRANI ČRNEC V AFRIKI

UNIČITI APARTHEID S PRIJAZNOSTJO: Tako naj bi bilo geslo malavijskega predsednika dr. Hastingsa Bande, ki je te dni obiskal rasistično Južno Afriko kot prvi črnski državni voditelj. Objel je dva južnoafriška dečka (ne pa tudi politike apartheida) in povedal: »Prišel sem, da bi premostil neenotnost med rasami.« Južna Afrika je med Hastingsovim obiskom naredila izjemo in ublažila svoje ostre zakone o rasni separaciji, gosta pa sprejela, kakor poročajo, zelo ljubeznivo. Ta južnoafriški korak je del politike odpiranja navzven in del prizadevanja, da bi si pridobila med črnski sosedji prijatelje. To je seveda dejanje njene notranje potrebe, kakor je verjetno tudi obisk dr. Hastingsa Kamuza Bande izraz malavijskih potreb po sodelovanju z Južno Afriko. Organizacija afriške enotnosti se ne strinja s takimi obiski.



HOUDINIJEVA NASLEDNICA: Za dveletno Američanko Annie Laurie Alexander pravijo, da utegne biti prava Houdinijeva naslednica ali pa vsaj bodoči stebel ameriške olimpijske reprezentance. Pred dnevi so dekletce (z njeno privolitvijo) zvezali in potem je skočila v neki losangeleški bazen, nato pa se mirno razbremenila vrvi, ki so jo vezale okrog rok in nog. Veščin je otročička naučil njen plavalni učitelj.

govoricah o pokolu teh ptičev.

Prvi namig sta dala dva študenta iz Wyominga, ki sta našla v kanjonu Jackson kak ducat mrtvih orlov. Strokovnjaki so v truplih našli večje količine prepovedanih pesticidov, toda nič ni kazalo na nezakonito početje. Tedaj se je oblastem javil osemindesetletni pilot helikopterja James Vogan in se ponudil, da jim pove, kako je vozil s helikopterjem lovce, ki so pobijali orle. V zameno je od oblasti zahteval, naj mu nudijo imuniteto.

Vogan trdi, da je polete opravila družba »Buffalo Flying Service« v sporazumu z rančarji. Rančarji so plačevali lovce po 10 do 25 dolarjev za vsakega mrtvega ptiča. Orle so hoteli iztrebiti, ker se baje hranijo z jagnjeti, kar pa biologi zaničajo. Vogan pravi, da je s helikopterjem prevažal dvajset lovcev nad trinajstimi ranči v Wyomingu. Pobili so 770 z vzeznim zakonom zaščitnih orlov.

Ko je letalska družba zaslutila, da oblasti nekaj vedo o tem početju, so opustili vso zadevo. Vse so hoteli naprtiti Voganu, ki so ga odpustili, češ da je »nepooblaščenim osebam dovoljeval, da so ga spremljale med poletii.« Sama letalska družba noče nič vedeti o streljanju orlov. Toda dejstvo je, da je bilo mnogo

orlov pobitih. Zvezne oblasti so na kraju, ki jim ga je pokazal Vogan, našle skupinski grob, v katerem je bilo več kot sto orlov.

CERKEV

PASTIRJI ZAPUŠČAJO OVČICE

Vprašanja duhovniškega življenja bodo ena glavnih tem na škofijski sinodi, ki se bo začela konec septembra v Rimu. Sveta kongregacija za doktrino vere, cerkvena komisija za dogmo in moralo, je naročila posebno poročilo o tem, koliko duhovnikov prosi za odvezo celibata. Raziskavo je vodil vatikanski sociolog, monsignor Emilio Colagiovanni.

Nekaj podatkov so že objavili. Od leta 1939 do marca 1969 je opustilo svoj poklic 8.237 duhovnikov. Cerkev posebno skrbi, ker se vse več duhovnikov vrača v laični stan, medtem ko število posvetitev upada. Leto 1964 je nekakšna prelomnica. Od leta 1939 do 1963 je le 563 duhovnikov opustilo svoj poklic, toda samo v letu 1964 se je za to odločilo 559 duhovnikov in do leta 1968 se je to število povečalo na 1.906. Samo v prvih treh mesecih letošnjega leta je zapustilo duhovniški stan 1.141 duhovnikov.

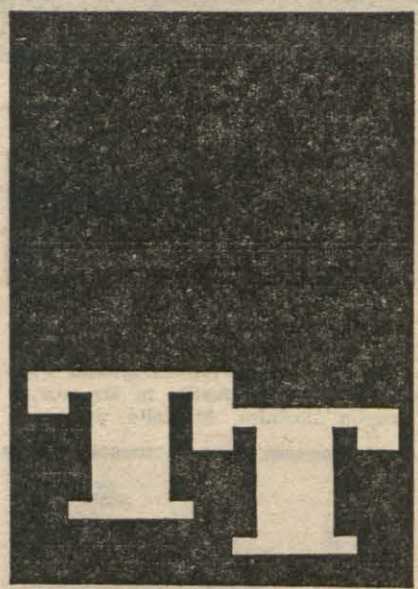
V poročilu je podatek, da je prišel leta 1960 en duhovnik na 1.254 vernikov. Do leta 1969 se je to razmerje poslabšalo na ena proti 1.417. Poleg tega hitro pada starost tistih, ki opuščajo duhovniški poklic. Katoliška cerkev tako izgublja duhovnike, ko so v svojih najbolj dejavnih letih.

Vatikanska študija zajema očitno le tiste duhovnike, ki so formalno zaprosili za prevedbo v laični stan, postopek, ki ga lahko opravi le sveta stolica. Nihče pa ni skušal ugotoviti števila duhovnikov, ki so obesili črno sukno na klin, ne da bi prosil za uradno dovoljenje, čeprav mora biti to število precej visoko.

IMENA

GOLWATER SPET TREPETA

Ameriški senator Barry Goldwater trdi, da si je Sovjetska zveza ustvarila tako premoč, da mednarodno atomsko izsiljevanje ni več nemogoče. Sovjetska

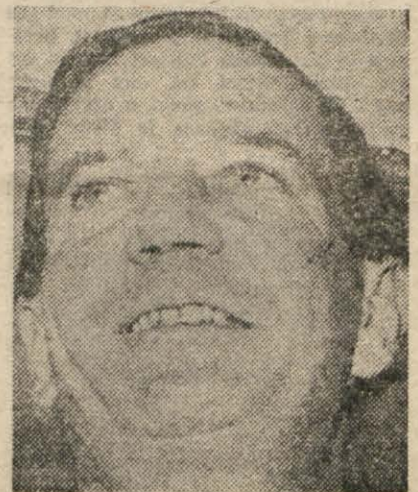


TEDENSKA TRIBUNA

OD TORKA DO TORKA

Pastor Marin Niemöller, znani nasprotnik nacizma, se je drugič poročil. Mož ima devetinsedemdeset let, medtem ko je nevesta, Sibylla von Sell, stara osemindeset let. Pastorjeva prva žena je umrla leta 1961 kot žrtev prometne nesreče.

Nekdanji britanski diplomat in časnikar Harold Kim Philby, ki je postal eden najpomembnejših sovjetskih vohunov in zdaj živi v Sovjetski zvezi, je te dni izjavil nekemu časnikarju, da je knjigo »Hruščov se spominja« pravzaprav skuhalo ameriška obveščevalna služba CIA, medtem ko nekdanji sovjetski premier sploh ni bil zraven,



KIM PHILBY: »Hruščovi spomini so delo CIA.«

ko se je pisala. CIA se po besedah Philbyja nasploh zelo rada ukvarja s takimi rečmi. Zanj je pisanje »knjig« poglavitna dejavnost. To pa dela zato, da bi zaslužila denar in zmedla opozicijo. Philby pa je dopisniku češkoslovaškega lista Rude pravo povedal še to, da tudi sam piše spomine, vendar se ne ve ali za CIA ali za kako drugo obveščevalno ali kontraobveščevalno službo.



GADAFI: Libijski voditelj Moamer el Gaddafi, ki je nedvomno eden najaktivnejših arabskih voditeljev — v slabem in dobrem pomenu besede — je opozoril Sovjetsko zvezo, da se »Arabci lahko obrnejo tudi na drugo stran, da bi si zagotovili, kar potrebujejo«. Zavzel se je za arabsko obliko socializma, »ker komunizem niti kapitalizem nista primerna za arabske množice«. Zanj je islam edino zagotovilo za človekove pravice.

ODTORKA DO TORKA

Štirje sinovi Antona Vidmarja iz Ljubljane so v Tisovcu pri Strugah v občini Kočevje preteklo soboto razkrili streho na hiši številka dve, ki je last njihovega očeta. Do sem bi bila stvar v redu, če ne bi v hiši stanovali dve družini, skupno devet ljudi. Stanovalec so podiralci že mesec dni prej povedali, da bodo morali ven. Med samim podiranjem so rekli, da bodo naslednji dan začeli postavljati novo streho. Domačini pravijo, da so bili štirje podiralci izobraženci: zdravnik, inženir, odvetnik...

Na sarajevskem sodišču so obsodili vlakovodjo Alojza Okrajca in njegovega pomočnika Ivana Jurilja, ki sta kriva nesreče pri Semizovcu, ko je zgubilo življenje štirinajst šolarjev. Med razpravo so starši ponesrečenih otrok z orožjem grozili obtoženima. Okrajac je obsojen na petnajst let zapora, njegov pomočnik Jurilj pa na sedem.

Svetozar Vukmanović Tempo je za Delo izjavil, da je časopisno založniško podjetje Komunist imelo rokopis njegove knjige nekaj časa v predalu, šele na Titovo intervencijo pa naj bi pospešili izdajo.

Na te očitke je odgovoril glavni urednik podjetja Komunist Mugbil Lakič:

»Povedati moram, da pri meni ni ničesar interveniral, naj ta tekst objavimo ali naj ga ne objavimo.«

Uredništvo Komunist pa je še dodalo:

»Če se tovariš Tempo tako slabo spominja dogodkov, ki so se odigrali pred enim letom, ga bo v prihodnje težko braniti tudi pred pripombami, da se slabo spominja ali pa se sploh ne spominja dogajanj pred tridesetimi leti.«

V splitski Jugoplastiki je izbruhnil hud požar, ki je povzročil za 20 milijonov novih dinarjev škode. Zgorelo je 240.000 parov čevljev in veliko drugega materiala, požar pa je uničil tudi 2.000 kvadratnih metrov skladišč.

Tuji časniki poročajo, da želita filmska zvezdnika Elizabeth Taylor in Richard Burton, ki trenutno snemata film Sutjeska na Zabljaku, posvojitvijo nekega fanta, ki igra v filmu vloga kurirja. Filmska zakonca sta fanta vzljubila med snemanjem filma.

Na avtomobilski cesti med Beogradom in Zagrebom so v bližini Velike Kapele našli na cestniški nekaj tisoč nabojev. Na srečo noben naboj ni eksplodiral pod avtomobilskimi kolesi. Miličniki so pregledali vsa vozila domače in tuje registracije, če bi odkrili kje nevaren tovor, ker so domnevali, da so naboji padli iz avtomobila. V nekem kombiju so našli kar 40.000 nabojev, štirinajst lovskih pušk in dvajset plinskih revolverjev. Voznika sta rekla, da sta tovor dobila v Zagrebu in bi ga morala izročiti neznanim ljudem v Beogradu. Seveda za lepo nagrado.

V izredni številki beogradskega Studenta so študentje pisali o prepovedi časnikov in filmov v zadnjih mesecih. Študentje so protestirali zaradi vse pogostejših zaplenitev časnikov in revij. Javni tožilec je študentski list prepovedal, ker so neresnično in popačeno širili alarmantne vesti in trditve, ki vznemirjajo našo javnost.

Bivši predsednik zvezne vlade Mitja Riblič je te dni dejal:

»Mnogi mislijo, da se z delom v zveznem centru ni mogoče ničesar naučiti. Prepričan sem, da je za vsakega mladega strokovnjaka, politika, novinarja in publicista zelo pomembno, če nekaj časa dela v Beogradu. To bo zanj pomenilo šolo.«

Vojvodini danes dolgujejo 150 milijard dinarjev več kot ona dolguje drugim. Je na sestanku pokrajinskega izvršnega sveta dejal Antal Martinek. »V času, ko je komaj mogoče zadovoljiti potrebe po pšenici, jo pokrajina prodaja na kredo. Z nekoliko truda bi lahko takoj plačali vsaj 50 milijard, to pa bi temeljito spremenilo sliko nelikvidnosti v gospodarstvu.«

Vojvodina bo kmalu dobila filmsko cenzuro in tako filmov Neoplante ne bodo več pošiljali na cenzuro v Beograd.

otrok. Ker ni našel zdravnika v domu, ga je šel iskat na svatbo. Zdravnik je najprej odklonil, da bi se vrnil na svoje delovno mesto. Ko pa je prišel ponj šofer, je pristal. Itd. V Babušnici že vrabci čivkajo, da zdravniki neodgovorno zapuščajo delovna mesta. Toda bog ne da, da bi jim kdo kaj očital, nahlurijo ga, da je kaj. V Babušnici se sprašujejo, ali bo za leglo vsaj pisanje v časopisih.

UMETNOST

GENERALIČ NA GRMADI

Nekaj sto reprodukcij najbolj znanih slik našega prvega največjega slikarja Ivana Generaliča iz Hlebin bo najbrž moralo na grmado. Tiskarna v Koprivnici je te dni končala tiskanje reprodukcij del naših znanih slikarjev samoukov. Vse bodo prišle na tržišče, le Generaličeve bodo končale v ognju.

Tiskarna je sklenila pogodbo s slikarjem glede pravic in obveznosti avtorja ter založnika. Na pogodbo z Generaličem so očitno pozabili. To je slikarja tako razjezilo, da zahteva za-



IVAN GENERALIČ: kdo je podpisal pogodbo?

plembo vseh natisnjenih reprodukcij. Če se ne bodo sporazumeli, bodo Generaličeva dela sezgali.

Zakaj koprivniška tiskarna ni sklenila pogodbe z Generaličem? Sekretar podjetja pravi:

»Pogodbo imamo, vendar ne z Ivanom, temveč z njegovim sinom Josipom, ki je prav tako znani slikar.«

Ivan Generalič zanika, da bi kogarkoli pooblastil za podpis pogodbe glede tiskanja reprodukcij. V pogodbi, ki jo je podpisal sin Josip, res ne gre za tiskanje reprodukcij, temveč za razlednice, ki jih je tiskarna natisnila pred časom.

Umetnik se je pripraviljen pogovoriti s tiskarno, ki bo najbrž morala sedeti v blagajno. V nasprotnem primeru bi bil zaman ves trud pri tiskanju reprodukcij, za katere je tiskarna plačala že veliko denarja.

POTEGAVŠČINA

POSLAL BRZOJAVKO O SVOJI SMRTI

Delavka Ljubinka Smiljanič iz Požege je dobila pred nekaj dnevi brzojavko, ki jo je pretresla. Pisalo je: »Krstja se je ponesrečil na Reki. Pridite takoj v Delnice. Zlatko.«

Krstja je Ljubinkin sin, ki je trenutno na odsluženju vojaškega roka v Delnicah. Mati je bila vsa iz sebe, ko je prebrala brzojavko, poklicati so morali celo zdravnika. Ko so ji zdravniki pomagali, se je novica o tragični smrti njenega sina naglo razširila po soseski. Zbrali so se sorodniki in znanci.

Nekateri so predlagali, naj stopi nekdo do pošte in preveri brzojavko. Klicati so hoteli vojno pošto v Delnicah, da bi tako kaj več zvedeli o Krstovi smrti. Ko so brzojavko pokazali poštnemu kontrolorju Radi Jovanoviću, je ta zmaljal z glavo in dejal:

»Menim, da je brzojavka neresnična. Brzojavke take vsebine navadno potrdi vojna pošta, sama jih pošlje, tukaj pa je podpisan neki Zlatko. Najbrž gre za pomoto.«

Poštari je takoj klical vojno pošto v Delnicah in se pogovarjal z dežurnim oficirjem, ki ni vedel ničesar o smrti. Kljub temu je dežurni oficir obljubil, da bo telefoniral čez pol ure. Res je sporočil, da je Krsta Smiljanič zdrav in živ in da se je pravkar vrnil iz mesta. Da bi še bolj prepričal sorodnike, je oficir omogočil telefonski pogovor s Krstom.

Ko so se sorodniki pogovarjali s Krstom, je eden izmed njih odhitel domov, da bi sporočil veselo novico materi in ženi. Ljubinka je najprej mislila, da hočejo pred njo skrivati tragedijo, zato je tudi sama zahtevala, da bi se pogovarjala s svojim sinom. Krsta ji je priznal, da je sam napisal brzojavko o svoji smrti, ni pa hotel pojasniti, zakaj je to storil. Šele kasneje se je izkazalo, da je Krsto hotel na ta način preskusiti, koliko ga ljubi njegova žena Bisa, s katero se je poročil tik pred odhodom k vojakom.

ŠOLSTVO

NAGRADE ZA POPRAVNE IZPITE

Trije profesori srednje tehniške šole v Vranju so v tem poletju zaslužili lepe denarce. Njihovi kolegi so zapravljali denar na morju, inž. Rihomir Ljubić, Milan Stanojević in absolvent strojne fakultete Slavko Stojanović pa so napravili dober posel. Na koncu šolskega leta so vrgli iz svojih predmetov precej učencev, v poletnih mesecih pa so jih zbrali ter usposobili. V petnajstih dneh so tako zaslužili čez 36.000 novih dinarjev. Res je, da so del tega denarja prepustili Unis turistu, ki je organiziral inštrukcije za slabe dijakke, pa vendar se je splačalo.

Lahek zaslužek pa je razburil profesorski zbor. Na seji profesorskega zbora so jih izključili iz vseh izpitnih komisij, hkrati pa so proti njim uvedli disciplinski postopek. Nič čudnega ne bo, če bodo poslovni pedagogi nazadnje morali še na zatožno klopo. Po mnenju direktorja šole Božidarja Trajkovića so trije profesorji kršili etiko prosvetnega delavca. Za uro, ki jo je spremljalo šestdeset dijakov, med njimi so bili seveda tudi tisti, ki so jim sami zapisali popravne izpite, so zahtevali 1200 novih dinarjev. Vsak učenec je moral plačati 20 din. Eno samo njihovo predavanje je bilo vredno toliko kot mesečni dohodek prosvetnega delavca.

Na seji profesorskega zbora so obsodili vse tri prosvetne delavce, ki so našli dober vir zaslužka pri popravnih izpitih. V Vranju so že precej časa govorili, da nekateri profesorji radi zapišejo v resničnost nezadostne predvsem zato, ker lahko med poletjem lepo zaslužijo z inštruiranjem. Prav zaradi tega je kolektiv tehniške šole že junija sklenil, da profes-

orji ne smejo pripravljati slabih dijakov za popravne izpite.

Predavatelj Slavko Stojanović, ki poučuje tehniško risanje, strojne elemente in toplotne stroje, misli drugače o tem dogodku. O tem ni govoril na seji profesorskega zbora, pač pa se je zaupal novinarjem:

»Nič nečastnega nismo storili. Imeli smo predavanja, ki jih je organiziralo podjetje. Za svoje delo smo dobili pošteno plačilo. Ko me napada direktor šole, pri tem sploh ne gre za kake moralne pobude. Jaz sem namreč dal slabo oceno sinu občinskega predsednika, direktor pa je to oceno popravil brez mojega pristanka. Na seji profesorskega zbora je dejal, da »ne gremo tako dolgo domov, dokler predsednikov sin ne bo imel ugodne ocene«. Razumem ga, da je tako prizadet, kajti on sedi na dveh stoli. Direktor šole je namreč hkrati tudi podpredsednik občine.«

UBOJ

POL LETA PRIKRIT ZLOČIN

Noben zločin ni tako skrit, da ne bi prej ali slej prišel na dan. Na dan je prišel tudi zločin, ki se je zgodil že marca v Zlatecih nad Sentjurjem. Za zločin je vedelo več ljudi in je zato nenavadno, da ni bilo dejanje razkrito že prej.

Petnajstega marca letos je Martin Laznik, štiriindvajsetletni delavec celjske plinarne, izginil neznan kam. Izginilo je tudi njegovo motorno kolo. V časopisih je bilo objavljeno običajno povabilo, naj tisti, ki kaj ve o pogrešanem, to sporoči njegovim sorodnikom ali milici. Povabilo pa je ostalo brez odziva. Ker je bilo znano, da se pogrešani ni dobro razumel s svojo ženo, ki ga je večkrat celo zapustila, so domnevali, da je morda napravil samomor ali da je brez poprejšnjega obvestila odšel v tujnino.

Resnica pa je bila drugačna. Varnostni organi niso takoj odnehali, ampak so skrivnostno izginote na tihem raziskovali na prejšnjem večerju je govorilo, da je moral biti pogrešani žrtev zločina. Končno so ugotovili, da je Martina Laznika ubil Edvard Petek, brat pokojnikove žene Slave. Pri zločinu je sodeloval tudi Jože Zeme, hrastniški rudar, bržkone pa je bila v uboj zapletena tudi pokojnikova žena.

Pokojnik se je usodnega dne pripeljal z motornim kolesom v Zlatece po svojo ženo. Poročena sta bila šele tri leta, vendar sta se pogosto prepirala. Končno je Slava celo pobegnila od moža in se skrivala pri bratu Edvardu Petku.

Pri njem je bilo usodnega dne zbranih več sorodnikov, ki so poslušali gramofonske plošče in pili konjak.

Martina Laznika je bilo prepovedano stopiti v Petkovo stanovanje. Pred tem sta se bila s Petkom večkrat sprila in tudi stepla. Tudi tokrat je Petek opozoril prišleka, da ne sme čez prag. Iz tega je nastal prepir, Laznika je menda Petek najprej udaril z ročajem metle, nato pa so nezaheljena gosta še s sekiro udarili po glavi.

Sodišče bo natanko raziskalo,

kdo je sodeloval. Dejstvo pa je, da so bolj ali manj sodelovali vsi.

SODIŠČE

ČE SE STEPEJO SODNIKI

Predsednik občinskega sodišča v Vukovaru Zeljko Milović se je stepel s svojim sodnikom Milanom Ivančićem sredi belega dne, vpričo številnih uslužbenec in občanov, ki so bili tiste dni na sodišču. Kdo ve, kako bi se pretep končal, če miličniki in predsednik občinske skupščine ne bi ukrotili razčeznega predsednika.

Posebna komisija je ugotovila, da je vladal na sodišču v Vukovaru red in mir, dokler ni postal predsednik sodišča Zeljko Milović. To pa je komisiji povedal tudi Zeljko Milović sam. Po njegovem mnenju vlada spor med občinsko skupščino in sodiščem, kot tudi med samimi uslužbenci sodišča. Vrh vseh teh sporov pa predstavlja pretep, ki se je vnel v predsednikovi pisarni, na kraju, kjer kroje pravico z zakonom in ne s pestmi.

Odstavljeni predsednik vukovarskega občinskega sodišča Zeljko Milović v pismeni izjavi komisiji ne priznava krivde, pač pa obtožuje svoje najbližje sodelavce. Za nekega sodnika pravi, da je »prenašalec čenč, da je spolno nenormalen in da je sodelovanje z njim pekel«. Druga kolega je krstil za »egoista, narcisa, človeka s kompleksitv«. Za sodnika Milovana Ivančića, s katerim se je stepel, je napisal, »da se je pridružil prejšnjima dvema, da čaka na svoj trenutek, da ni preveč inteligent, da je eksponent nekaterih ljudi iz občinske uprave itd.«

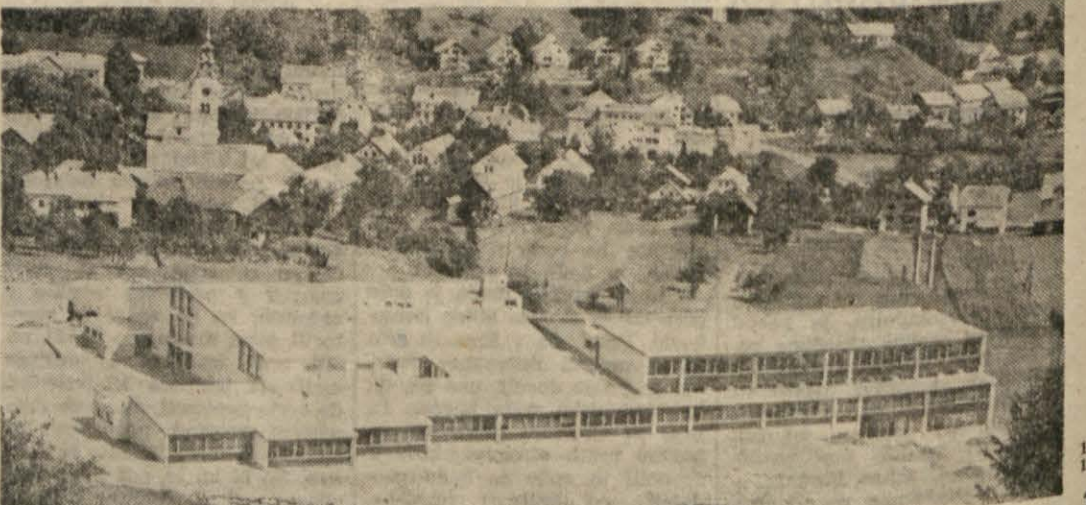
Za neko uslužbenko sodišča je izjavil, da ga je »zavedel« in da je to »duševno nestabilna oseba z nedodelano osebnostjo«. Komisija ni verjela takšnim dokazom. Težko je verjeti, da bi se dal predsednik komisije zavesti od takšne osebe.

Odstavljeni predsednik je bil tudi sicer hudo samovoljen. Sodni pripravnici Radmila Radić je odpovedal službo samo zato, ker je glasovala proti nekemu njegovemu predlogu. Radmila Radić pa je izjavila komisiji, da je kot pripravnica celih šest mesecev sama vodila razprave in pisala sodbe, ki jih je sedaj odstavljeni predsednik mirne vesti podpisoval. To je protizakonito.

Po pretepu je predsednik sodišča dal ostavko na svoj položaj. Deset dni pozneje pa si je premislil. Ostavko je dalo tudi pet sodnikov, toda ne zaradi dogodkov na sodišču, pač pa zato, ker je bil za vršilca dolžnosti predsednika sodišča imenovan znani sodnik Okrožnega sodišča iz Osijeka Dragutin Berešić.

Berešić je potem, ko je temeljito preiskal delovanje vukovarskega sodišča, izjavil, da kaj takega še ni zabeleženo v analih jugoslovanskega pravosodja.

Vse je videti tako, da bodo odstavljenega predsednika sodišča tudi obtožili. Ugled sodišča je v Vukovaru za dolgo hudo upadel.



NOVA OSEMLETKA V GORENJI VASI: Preteklo nedeljo je bila slovesna otvoritev, ta teden so bo vanjo vselilo šeststo otrok

POSLUŠAMO, GLEDAMO, OCENJUJEMO, SVETUJEMO



PETEK, 3. SEPTEMBRA

12.10 Iz albuma Karola Pahorja enega naših najuspešnejših skladateljev, smo za današnjo oddajo izbrali: »Ustaj, ženo« za tenor in pihalni ansambel, »Pesem brez besed« za violo in klavir, »Lirična koračnica« za bariton in klavir, »Saljivka« za klavir, »Tri nonice« za tenor in pihalni ansambel, »Malo za šalo« za violo in klavir, »Baba i did« za tenor in pihalni ansambel in »Pesem« za klavir.

20.00 Poje komorni zbor iz Pamplone v Spaniji. V nocojšnji oddaji nam bodo predstavili nekaj najlepših baskovskih pesmi: Rouergue: Na Mirabelskem mostu, Bearn: Nebo je žalostno, Cantaloube: V grobu, Languedoc: Marion gre v mlin, Moza imam, Roussillon: O, griči Cangujski, Cantaloube: Prva med pticami, Velika žalost, Pojdiva, lepi slavec.

TOREK, 7. SEPTEMBRA

14.10 18 tednov 18 oktetrov. Današnji gost je Sentjernejski oktet, ki nam bo zapel nekaj najlepših pesmi slovenskih skladateljev — D. Bučar: Ko so fantje proti vasi šli, Pleničke je prala, Dečva pa v hartelcu, Ljubca moja, po vej; A. Mihelčič: Polje; R. Simonitti: Plovi, plovi; P. Jereb: Pisemce.

SREDA, 8. SEPTEMBRA

23.05 V nocojšnjem literarnem nočturnu bomo lahko poslušali pesnitev ameriškega pesnika Ezre Pounda: »Sedemnajsti kantosa«. Ezra Pounda velja v Ameriki za silno sporno pesniško osebnost. Medtem, ko ga nekateri kritiki kujejo v nebo, pa drugi poudarjajo, da je bilo pesnikovo zlato obdobje v začetku dvajsetih let, ko je Ezra živel in ustvarjal v Parizu in da kasnejše pesnitve nikoli po umetniški vrednosti niso dosegle zgodnje pariških umetnin.



ČETRTEK, 2. SEPTEMBRA

20.35 XXI. stoletje. Oddaja obravnava možnosti uporabe laserja in nanologe, ki jih bo opravljal v prihodnosti. Omeniti velja, da lasersko tehniko dobro poznamo tudi Slovenci. V Iskri delajo že leta uspešne poskuse s to drobnostno svetlobno napravo. Drugi del nocojšnje oddaje govori o industrijah prihodnosti; videli bomo stroje, ki se iz znanstvene fantastike selijo v vsakdanjost, pa naj gre za robote ali za avtomatizacijo, ki bo zajela industrijo in ki bo našla pot tudi v naše gospodinjstvo. Redakcija: Peter Likar.

21.25 MOUPASSANTOVE NOVELE II. Nocoj si bomo ogledali zgodbo »Mali profesor« ki jo pripovedujeta dva študenta. V svoji pripovedi se fanta spominjata srednješolskih dni, ki sta jih preživela v internatu. Profesor, ki je poučeval latinščino, ni bil profesor, ampak vzgojitelj, ki je izvrstno poznal klasične jezike, predvsem latinščino. Fanta je pripravljala za maturo, onadva pa sta mu jo hudomušno zagodla z mlado perico. Profesorju sta v imenu perice napovedala izmišljen sestanek, na katerega je naivni profesor seveda prišel. Po 30 letih se nekdanja študenta znova srečata v krčmi, kjer sta napovedala hudomušni sestanek profesorja in perice. Ko se s pogledom sprehodita po znanih omizjih, zagledata za eno od njih znan obraz. Spoznata ga, Bil je njen profesor, v njegovi družbi pa nihče drug kot perica, ki tekoče govori latinško...

TV OPERETA — Z DRUGEGA ZORNEGA KOTA

V poročilu o »TV opereti« iz prejšnje številke TT je bil mimogrede razgrnjen pogled tudi na sovjetsko sprevno komedijo iz tistih časov — na »Pastirja Kostjo«.

Ta deloma humorno deloma ideološko poantirani proletarski Orfej, za katerim dere rogata in ščetinasta živina v gosposke dvorce, da osmeši gospodo pred proletariatom in nepotvrjeno naravo in hkrati začetno preproščino novega zmagujočega razreda pred kulturno dognanostjo propadajočega, se nam je v sklopu tedanjih zahodnih filmskih glasbenih spektaklov prikazoval kot vzhodni bratranec po načinu in miselnosti. Miselnosti, ki je skušala z melodioznim sentimentom uspavati zavest o že potekajočih in še pripravljajočih se tragedijah milijonov.

S stališča zavesti tedanjega slovenskega meščana je »Pastir Kostja« nedvomno tudi sodil v to filmsko zvrst. Imel je še to prednost, da je bil sprejemljiv za tako imenovane naprednjake in konservativce. Prvim je pomagal propagirati sproščenost, odprtost, lepoto in duhovno moč dežele, iz katere je prišel, drugim je bilo povšeči hrupno veselje do življenja, čeprav cepljeno na svetlo kolektivistično sedanost in še svetlejši prihodnost, saj se je v izvedbi in slogu odkrito okoriščalo z glumaškimi dosežki nemega filma in jim duhovito in nadarjeno pridajalo tudi izvirne iznajdbe.

Naš takratni gledalec bi torej moral poznati čedalje gostejši mrč prihajajoče stalinske ere, pa različne tragikomične absurdnosti nove, premočrtne socialno-politične »veroizpovedi«, če bi hotel dojeti tudi drugo plat »Pastirja Kostje«. Ne bo nam težko in tudi pošteno bo, da zdaj opozorimo nanjo.

S pravkar zakoličenega gledišča je bila filmska opereta »Pastir Kostja« potemtakem tudi upor, kritika, posmeh okolju, v katerem je nastala, poskus evropeizacije, prevetritve in razsvetlitve mrakobne resnobe.

Kolikor že je bil ta poskus drzen, pa je bil hkrati tudi srečno zastavljen. Bil je v en mah propaganda sproščenosti in resnično, boleče doživete zahteve po njej, posnetek in na trenutke izjemen izvirni dosežek. Kot tak je dobil vizo za domači in tuji trg in Kostjeva pesem o vsezmagojoči sili pesmi je osvojila svet. Koliko je bilo v tej po sili razmer koketirajoči in v kompromise zahajajoči filmski opereti še neizrabljene glumaške invencije in chaplinskega tragihumorja, ki bi znal pod odrskimi lučmi verjetno še kako pogumno in dosledno osvetliti svet resničnih dejstev, lahko samo slutimo. Nadaljevanja v tej smeri namreč ni bilo.

Muhavo vreme se je s to filmsko spevoigro, ki je skozi razgrnjeni zorni kot izjemna v svoji zvrsti, poigralo ob našem sedanjem TV prenosu tako, da je — zaradi okvare oddajnika na Kravcu — številnim metrom filmskega traku odvzelo ton. In ker v predgovoru tudi zgodovinska osvetlitev ni zadevala bistvenega, je predvajanje doseglo komajda kak delček svojega namena. Jože Snoj

SOBOTA, 4. SEPTEMBRA

22.00 NIKOLI GRDE BESEDE. To je naslov nove nadaljevanke, ki smo jo uvrstili v sobotni večerni program. Gre za filmsko komedijo, ki je med gledalci doživela velik uspeh. Zgodbe se spletejo okoli zakoncev, ki ju igra zelo priljubljena TV igralca: Nyree Down in Porter kot Diedre in Paul Darneman kot Ronald. Da se med seboj



»Nikoli grde besede« je naslov nove duhovite nadaljevanke, ki jo lahko gledamo v sobotah zvečer

nikoli ne spreta, to ravno ne moremo trditi, saj je Diedre prava umetnica v preizkušanju potrpljenja svojega moža, ki pa ni ravno najbolj pohleven. Njene dogodivščine bomo spremljali v šestih zgodbah.

22.40 ČUDEŽNI SVET TV. Berlinska televizija je ob otvoritvi mednarodne razstave radia in televizije pripravila posebno barvno oddajo, v kateri so uporabili vse tehnične zmožnosti modernih TV aparatov, da bi kar najbolj

predstavili izvajalce zabavne glasbe. Nastopajo: Orkester Maxa Gregerja, Siw Malmkvist, klavir Charly Rivel, James Last Band, Andy Williams (prenos direktno iz Los Angelesa). Režiser je Ewald Burike.

NEDELJA, 5. SEPTEMBRA

19.00 VOHUN PRIDE OB SEDMIH. Epizoda iz češke kriminalne serije z naslovom »Grešni ljudje mesta praškega«. To je zgodba o vohunu, ki mu policija pride na sled, ker je bila na letališču med prtljago zamenjana aktovka. Namesto važnih dokumentov je vohun odnesel nekaj osebne prtljage. Ko je pomoto odkril, se je vrnil. Znašel se je v pasti, ki mu jo je nastavila policija. Po zgodbi Jirija Mareka je delo za TV priredil in režiral Jiří Sequens.

21.35 GLAS NA OBISKU. »The Marmelade« (Anglija). To je škotski ansambel, ki je svojo uspešno pot začel leta 1964 pod imenom GAY LORDS. Večjih uspehov fantje niso imeli, dokler se niso preselili v London. Spremenili so ime in posneli skladbo Beatlov »Ob-la-di, ob-la-da« in poželi z njo več uspeha, kot Beatli sami. Nastop na SLOVENSKI POPEVKI 71 v Ljubljani, je bilo njihovo prvo gostovanje v Jugoslaviji. Predstavili bomo nekaj skladb iz njihovega koncertnega programa. Redakcija: Berti RODOSEK.

PONEDELJEK, 6. SEPTEMBRA

20.35 W. SHAKESPEARE: DOBER KONEC VSE POVRNE. Predstava The Royal Company, za televizijo je delo

pripravil režiser Claude Whatham, (BBC). Delo so pripravili: Režiser: John BARTON; glasba: Derek Oldfield. V glavnih vlogah: Ian Richardson — Bertram, Lynn Farleigh — Helena, Catherine Lacey — grofica Rousillon, Sebastian Shaw — francoski kralj, Clive Swift — Parol.

22.50 SREČANJE Z ZOJETOM CIUHO. Ko smo se odločili za televizijsko srečanje z akademskim slikarjem Jožetom Ciuho, so se avtorji oddaje najprej zavestno odrekli eni najpomembnejših komponent umetnikove izpovedi — barvi. To pa zaradi tega da bi Ciuho predstavili zlasti kot razmišljajočega človeka in kot pisatelja od katerega si imamo, sodeč po sedaj izdanih knjigah še marsikaj dobrega obetati. Tako njegova pripoved za otroke, kot tudi zanimive in bogate meditacije v potopisnih delih, med katerimi naj zlasti omenimo leta 1967 izdano knjigo »Pogovori s tišino«, so širši javnosti prav gotovo manj znane kot Ciuhove številne ilustracije, zlasti v mladinski literaturi. Predvsem ti dve izpovedni smeri umetnika nas predvsem zanimata v oddaji, ki so jo posneli pred tremi meseci: Ciuha — pisatelj in Ciuha — ilustrator. Oddajo so pripravili: Vili Pogačar — kamera, Igor Pfeifer — ton, Ludvik BURNIK — v triku posnete ilustracije, Andreja Bolka — montaža, in Jovita Podgornik.

TOREK, 7. SEPTEMBRA

18.30 NANA MOUSKOURI. Grška pevka Nana Mouskouri že dlje časa stalno nastopa na tujem. V njenem repertoarju so narodne in zabavne skladbe mnogih dežel, njeno petje pa je znano po vsem svetu. Poleg nje bodo nocoj nastopili člani grškega vokalno-instrumentalnega ansambla The Athenians in harfist Davis Snell s svojim triom. Nana Mouskouri bo pela grške, francoske, ameriške in italijanske pesmi.

19.30 OSEBNA NEGA — ZGODOVINA KOZMETIKE. Lansko leto je TV Ljubljana posnela deset oddaj s skupnim naslovom »Osebna nega« in tudi Kozmetika. Zdej jih znova predvajamo na željo gledalcev, predvsem ženskega spola in s prepričanjem, da vsebujejo mnogo zanimivih in koristnih napotkov ter razlag o tem, zakaj in kako se moramo negovati. Današnja uvodna oddaja prikazuje, kako so se ljudje »lišpali« in tudi negovali v preteklosti, je torej zgodovinski pregled o nastanku moderne, zdajšnje medicinske kozmetike. Tekst za oddajo je napisal v redakciji Ale Peče, M. Blaznik, oddajo pa je realizirala Mija Janžekovič. Avtor teksta: Ing. Marjan BLAZNIK, redakcija: Ala Peče, kamera: Ludvik BURNIK, realizacija: Mija Janžekovič.

20.35 Film meseca: DVANAJST JEZNIH MOZ — ameriški film. Film dvanaest jeznih mož bo brez dvoma obstal v filmski zgodovini kot klasičen primer zglede dramaturgije, in izjemno pogojenih likov, ki kot porotniki odločajo o krivdi ali nedolžnosti, smrti ali življenju mladega oboženca. Nagrado »Zlati medved 1957« je film gotovo zaslužil. Iz navidez nedinamične zgodbe (vse filmsko dogajanje je postavljeno v sobo za porotnike) je Lumet ustvaril izredno napet in privlačen film, katerega glavna vrednost so pretehtani dialogi, ki nudijo dobrim igralcem sijajne možnosti za niansiranje svojih likov. Režija: Sidney Lumet, scenarij: Reginald Rose. V glavnih vlogah: Henry Fonca, Joseph Sweeney, Lee J. Cobb, Jack Warden, E. G. Marshall, Ed Begley, Martin Balsam, John Fiedler, Jack Klugman, Edward Binns, George Voskovec in Robert Webber.

SREDA, 8. SEPTEMBRA

22.15 JAZZ NA EKРАНU (CHRIS BARBER BAND). Na mednarodnem jazz festivalu Ljubljana 1971 je nastopil kot eden najbolj znanih tudi ansambel Chrisa Barberja s pevko Ottilie Patterson. V nocojšnji oddaji bomo slišali nekaj njihovih instrumentalnih sklad iz prvega dela koncerta. Naslovi: High Society, Iver In the Gloryland, Going to Town, Sweet as Bear Meat, I Think it's going to rain today, Im going to sit right down and write myself a fiver. Redakcija: Dušana Vojnovič, režija: Mirč Kragelj.

7000 DNI V SIBIRIJI V SIBIRIJI

Novembra 1936 je NKVD v Moskvi aretirala jugoslovanskega revolucionarja Karla Štajnerja in ga po skoraj letu dni zasliševanja brez Jokazov obsodil »zaradi sodelovanja pri umoru leningrajskega partijskega sekretarja Kirova na deset let zapora. Po dveh letih, ki jih je preživel v raznih taboriških evropskega dela Sovjetske zveze, so ga z mnogimi jetniki prepeljali v taborišče Norilsk v Sibiriji. Začelo se je nepopisno trpljenje med posurovelimi inkave-dejevci, kriminalci in nesrečniki, ki so kot on brez vsake krivde obsojeni na garanje v snežnih viharjih Sibirije. Minevala so prva leta. Tudi v taboriških je bilo čutiti izbruhe druge svetovne vojne, »ovjetsko finko vojno, nacistični napad na SZ. Z vsakim izmed teh dogodkov, so se razmere poslabšale, upi o izpustitvi zbledeli. In taboriščniki so se lotevali najbrezuspješnejših dejanj, celo poskusov uporov, ki so jih taboriščne oblasti v krvi udušile. Štajnerjeva pričevanja se vse pogosteje ustavljajo na usodah posameznikov, sovjetskih vojakov, ki so se vrnili iz finskega ujetništva, častnikov armad bivših baltičskih držav, političnih jetnikov, ki so jih dolžili istega greha kot pisca.

NOVO NOVO
KARLO ŠTAJNER

7000 DNI
V SIBIRIJI

Odlomke te pretresljive knjige spominov, v katerih Karlo Štajner opisuje svojo in usodo mnogih revolucionarjev, ki so jim stalinske čistke vzele življenje ali jih poslale v zapore, taborišča in dolgoletno preživetje, najdete v našem tedniku!

NAROČILNICA

Nepreklicno naročam knjigo »7000 DNI V SIBIRIJI« vezavo v platno.

Knjiga bo izšla septembra.

Cena knjige je v prednaročilu 120,00 din

Znesek 120,00 din bom poravnal:

- takoj
- v dveh mesečnih obrokih po 60,00 din (prvega ob prevzemu knjige, drugega naslednji mesec)

Ustrezno podčrtajte!

Ime in priimek _____

Ulica _____

Poštna številka in kraj _____

Zaposlen pri _____

Datum _____

Podpis _____

Izpolnjeno naročilnico pošljite na naslov:

ČGP DELO, PRODAJNA SLUŽBA,
61000 LJUBLJANA, Titova 57

OBSOJEN ŠE NA 10 LET

Soglasje, da se prisodi smrtna kazen je dalo tudi državno tožilstvo v Norilsku. In nazadnje je bil tu še sklep OSO v Krasnojarsku, s katerim nas vse tri obsojajo na smrt z ustrelitvijo.

Priložen je bil sklep vrhovnega sodišča Sovjetske zveze z dne 1. septembra 1942:

»Po pregledu gradiva preiskovalnega oddelka norilškega NKVD je sovjetsko vrhovno sodišče ugotovilo, da odločitve o smrtni obsodbi nad Karlom Štajnerjem, Josefom Bergerjem in Georgom Bileckim, ki so v norilskem taborišču zaradi protirevolucionarne dejavnosti, ni mogoče potrditi iz naslednjih razlogov:

1. Iz številnih dokumentov NKVD iz Norilsk ni razvidno, ali obtoženec Karl Štajner sploh obstaja, saj ni nikjer njegovega podpisa.

2. Vsak akt preiskovalnih oblasti mora imeti pravičen zapisnik z izjavami obtoženca, kar v Štajnerjevem primeru manjka. Namesto zapisnika z obtožbenimi izjavami so priloženi akti, da obtoženi ni hotel dati izjav. Teh aktov o zavračanju obtoženca Štajnerja, da bi dal izjave, obtoženec ni podpisal.

3. Obtoženi Josef Berger je, kot je razvidno iz aktov, objavil protestno glodovno stavko, ki je trajala trideset dni. Prislino so ga hranili in tako obdržali pri življenju.

4. Tudi v zadevi Georga Bileckega ni preiskava potekala normalno.

Zaradi gori navedenih razlogov ne potrjujemo odločitve OSO krasnojarskega okrožja.

Obtožnico proti Karlu Štajnerju, Josef Bergerju in Georgu Bileckemu vračamo preiskovalnemu oddelku norilškega NKVD, da bi uvedel ponovno preiskavo.

Predsednik vrhovnega sodišča Sovjetske zveze: (podpis nečitljiv)

Ko sem prebral vse te spise, sem negibno obsedel. Čudil sem se, da sem bil še sploh živ. Tri tako močne instance, kot so bili norilski NKVD, državno tožilstvo in OSO, so odločile, da mene in prijatelja ubijejo, a jim ni uspelo. Le kako je bilo to mogoče? Vrhovno sodišče ni potrdilo odločitev teh treh močnikov! Zakaj? Mar je zmagal občutek pravice?

Sovjetsko vrhovno sodišče ni nič drugega kot instanca NKVD, kot sta tudi državno tožilstvo in OSO. Kako je bilo torej mogoče, da ni potrdilo odločitve NKVD?

Preostalo je eno samo pojasnilo: od tisočev smrtnih obsodb, ki so jih vsak dan izrekale razne »sodne oblasti« in jih pošiljale potrditi v Moskvo, so nekatere razsodbe seveda morali tudi razveljaviti. Povsem nemogoče je bilo, da bi vrhovno sodišče vse to gradivo vsaj povrh pregledalo. Najbrž so izmed vseh teh aktov izvlekli tiste, ki so se v čem razločevali od drugih. Moje odklanjanje, da bi dal izjave, pa tudi Josefovo glodovno stavkanje je pripomoglo, da so se naši akti razločevali od drugih in vrhovno sodišče je smrtno obsodbo razveljavilo.

Nova preiskava naj bi omogočila, da nas NKVD pridržijo še vrsto let v taborišču, če nas že ne more usmrtiti.

Preiskovalni sodnik me med branjem ni motil, tako da sem lahko razmišljal. Šele ko sem mu dejal, da sem končal, se je ozrl vame.

— Ste vse prebrali? je vprašal.

— Da vse, kar me je zanimalo.

— Imate kako pripombo?

— Povejte mi, prosim, kako je mogoče, da nekateri sovjetski uradniki brez pomisleka zahtevajo smrtno kazen za ljudi, ki niso ničesar zagrešili?

— Vojna je in tudi najmanjši zločin moramo strogo kaznovati.

— A tudi v vojnem času ni mogoče tuđi kar na slepo zapirati in jih obsojati na smrt, ne oziraje se na dejstva.

— No sedaj je vse to mimo in ni se vam treba več bati, da bi vas ustrelili. Obsodili vas bodo na deset let, a

ko bo vojna končana in Hitler premagan, vas bodo morda izpustili.

Gizajev mi je izročil listič, na katerem je pisalo, da je preiskava moje zadeve končana. Moral sem podpisati, da so mi to dali vedeti.

V zaporu sem ostal še teden. Julija 1943, bil je ponedeljek zjutraj, je vstopil »narjadčnik« in mi ukazal, ne da bi imenoval moje ime, naj vzamem svoje stvari in grem z njimi.

Dodelili so me v 9. brigado. Pot do delovnega prostora se mi je zdela strahovito dolga. Pred nami se je vzpenjal hrib, ki ga je bilo treba zravhati. Zaporniki so vrtali luknje v večno zaledenelo zemljo in jih polnili z razstrelivom. Druga skupina je polagala vzilgalne vrvice.

Med opoldanskim počitkom so nas odpeljali tristo metrov daleč od tega nevarnega območja. Zmrzljive grude prsti smo razbijali s koničastimi motikami in železnimi palicami, zemljo nalagali na samokolnice in vozili do bunkerjev, oddaljenih približno dvesto metrov. Vsaka samokolnica je imela svojo številko, pri bunkerju pa je eden od zapornikov beležil, koliko smo jih izpraznili. Po delu je seštel število izpraznjenih samokolnic in vsakdo je dobil toliko kruha in tople hrane, kolikor je naredil.

Vsi so že bili pri svojem delu, le jaz še nisem vedel, kam. »Narjadčnik« me je pogledal in vprašal:

»Koliko si star?

— Petintrideset.

— Kaj, petintrideset? Misliš sem, da jih imaš sedemdeset. Si bolan?

Povedal sem mu, odkod prihajam.

— Kaj naj naredimo z njim? je vprašal brigadirja.

— O tem sem že razmišljal, saj se je komaj privlekel do sem. Znaš pisati?

— Znam.

— Računal boš, koliko samokolnic bodo prepeljali, mi je naročil »narjadčnik«.

Sedel sem na polomljeno samokolnico in beležil na leseno ploščo, na kateri so bile napisane številke samokolnic, kolikokrat je kdo peljal. Zvečer sem križce seštel in vsoto zapisal na list, ki sem ga izročil brigadirju.

Ko smo se vračali, nisem bil več tako obupan kot zjutraj. Vesel sem bil, da sem naletel na dobre ljudi, ki so mi določili lažje delo. Še istega večera so me znanci iz brigade prosili, naj jim olajšam delo in zapišem več križcev, kot bodo prepeljali samokolnic. Obljubil sem jim.

Že čez dva dni se je pri meni oglašil »narjadčnik« in se zanimal, kako to, da vsi izpolnjujejo normo in jo celo presegajo, bunkerji pa so napolni prazni.

Zagotavljal sem mu, da natanko beležim. Po tem pogovoru sem vpisoval manj. Prijatelji so se hudovali name in nekateri so mi očitali, da sem brez srca.

Dolgo nisem mogel kljubovati njihovim prošnjam in prenašati očitkov, da ravnodušno gledam, kako večina »po moji krivdi« dobiva manj kruha. Spet sem začel vpisovati več, čemur je spet sledil pogovor z »narjadčnikom«. Resno mi je dejal:

— Dragi prijatelj, vidim, da imaš več usmiljenja z drugimi kot s samim seboj. Najbrž boš moral sam voziti samokolnico, če se bo to ponovilo, oom postavil na tvoje mesto drugega.

Samokolnice sem štel le še dva dni. Ko sem tretjega dne hotel sesti na svoje običajno mesto, je brigadir pripeljal drugega zapornika. Moral sem mu prepustiti leseno tablo, na katero sem doblej beležil križce, in prevzeti njegovo delo pri samokolnici.

Prvih pet samokolnic sem varno pripeljal na cilj. Ko sem odrinil s šestjo, pa sem že začutil izčrpanost. Nisem več mogel držati ročaja, samokolnica se je prekulila in pol tovora se je raztreslo po tleh. Ostanek sem z največjo muko spravil do bunkerja.

Moje delo je prevzel drug, jaz pa sem nalagal. Do kosila sem še zdržal, a popoldne se nisem mogel niti premakniti. Ker sem tovarišem pripisal oliko križcev, tudi nisem slišal nobenih očitkov, čeprav se je to v podobnih primerih pogosto dogajalo. Vesel sem bil, ko je bilo dela konec in ko sem se, oprt na dva tovariša, vrnil v taborišče.

Zvečer sem se oglašil pri doktorju Majerju.

— Za zdaj tri dni ne boste odšli na delo, medtem pa bom skušal urediti glede vaše premestitve, mi je dejal zdravnik.

Nisem našel besed, s katerimi bi mu izrazil svojo hvaležnost. V grlu me je stiskalo. Izječljal sem nekaj, kar je bilo podobno zahvaljevanju, in odšel.

Počival sem tri dni in imel dovolj časa približe spoznati 9. taboriščni oddelek. Ljudje se niso obiskovali med seboj, saj so bili po delu napol mrtvi od utrujenosti.

Najprej sem obiskal Saša Vebra, ki je delal v opekarni kot pomožni knjigovodja. Z njim nisem imel kdove kako prijateljskih stikov, ker se nisva ujemala v mnenju o staliništem sistemu.

Izredno prisrčno me je pozdravil in pomislil sem, da se je morda spremenil. Nisem se zmotil. Že po prvih besedah sem opazil, da je Saša drugačnili misli kot prej. Prinesel je krop in sedla sva na pograd in pila čaj. Poslovil sem se šele tedaj, ko se je oglašil gong in napovedal čas spanja.

Se preden so potekli trije dnevi, mi je »narjadčnik« poročil, da so me premestili v brigado, ki je delala v opekarni. Preselil sem se v drugo barako. Že prvo noč sem opazil razliko. Stenic je bilo precej manj in spal sem bolj mirno.

Opekarna je stala poleg taborišča in na delo smo hodili brez spremstva. Okrog obrata so stali stražarski stolpi.

Surovo opeko, ki je prihajala iz preše, sem nalagal na voziček in jo vozil v sušilnico, kjer sem jo zlagal na police. Delo je bilo naporno, ker je bila norma precej visoka, a bilo je znosno. Ni bilo več dolge poti na delo in nazaj.

Tovariše, ki so delali v opekarni že dlje časa, sem vprašal, kako je kaj s »pajkom«, to je obrokom kruha. Pojasnili so mi, da še kar gre. Tu so večinoma delale ženske, ki so živele na drugi strani 9. taboriščnega oddelka. Opekarna je oddelek ločevala v dve polovici: na desni so bile ženske barake, na levi moške.

LJUBEZEN V TABORIŠČU

Ženske so, zaradi skupnega dela z moškimi bolj pazile na svojo zunanost. Uporne taboriščne obleke so bile vselej čiste. Nekatero so nosile obleko, ki so jim jo poslali od doma.

Opazil sem, da so k nam prihajali tudi moški iz drugih oddelkov in dvorili ženskam. Večinoma so bili ti stiki dokaj nedolžni, spletle pa so se tudi resnejše zveze.

Kljub pogostemu nadzorstvu in strogim kaznim so postale intimnosti z ženskami vsakdanji pojav. Veliki tovarniški prostori so prišli zelo prav za skrivališča prostitutkam, ki so v taborišču nadaljevale svoj poklic. Seveda je bilo plačilo le kos kruha ali večih košček slanine in sladkorja. Njihove stranke so bili ponavadi kuharji, čevljarji, krojači in drugi »lagerni pridurki«, kot so jim dejali.

Večina ni imela s čim plačati, pa tudi poželenja po ženskah ni čutila, čeprav so bili taboriščniki večidel mlajši moške. Včasih so te razpletle pravcate ljubezenske tragedije, ki so se končale z umori in samomori.

V Sovjetski zvezi so v teh letih zaprli na milijone žensk. V Norilsku je bilo več ženskih taborišč, nekaj žensk pa je živelo tudi v mešanih taboriščih.

Ponavadi je ženske barake ločevala od moških žičasta ograja in moški niso smeli hoditi na njihovo stran. Tudi v ženskih taboriščih so živele skupaj politične jetnice in hudodelke. Ženske so ob skupnem življenju s prostitutkami, taticami in morilkami morale pretrpeti še več kot moški. Kljub vsem strogim prepovedim so moški vsak dan prihajali v ženske barake, legali na njihova ležišča in se pred vsemi ljubili. To so bili večinoma kriminalci, ki so se dobro razumeli s taboriščno upravo. Taboriščni policaji so imeli po več žensk. Nekateri zaporniki so imeli intimnejše zveze z ženskami in taboriščna uprava jih je pri tem celo podpirala.

Politični jetniki, tako moški in ženske, so bili v ljubezni manj podjetni, zlasti iz moralnih razlogov, pa tudi zato, ker je bilo življenje političnih zapornikov precej težje. Mnoge može so doma čakale nepreskrbljene žene in otroci. Zavedali so se, da je oblast tudi njihove svoje ožigosala kot državne sovražnike in da z njimi tako tudi ravna. Kaj to pomeni v Sovjetski zvezi, ve le tisti, ki je to doživel. Ženi političnega jetnika so najprej odpovedali službo, otroke izključili iz šol, pozneje pa so se morali vsi odseliti iz večjih mest. Če jih niso izgnali, so morali oditi sami: odvezli so jim stanovanje. Le redkokateri sorodniki si je upal ponuditi zatočišče tem nesrečnikom, saj je pri tem tvegal, da zapro tudi njega. Na tisoče žena se je ločevalo od mož. V sovjetskih časopisih si lahko vsak danbral izjave žena, ki so se odrekale svojih zaprtih mož, otroci pa svojih staršev, ker so ti bili »državni sovražniki«. Zaradi vsega tega so bili politični jetniki manj priljubljeni za ljubezenske pustolovščine, politične jetnice pa bolj zadržane. Seveda so bile vmes tudi izjeme.

Zlasti zanimivi za ženske so bili moški z ugodnejšim položajem, tisti, ki so bili sivi. Prostitucija je bila v Norilsku zelo razširjena in ob kateremkoli času si našel žensko, ki se je bila pripravljena prodati se za prgišče hrane. Plačilo je bilo ponavadi dnevni obrok kruha, približno sedemsto gramov. Pogosto pa se je tudi dogajalo, da moški pozneje ni hotel plačati ljubezenskih uslug.

Prijatelj Saša Veber je delal kot knjigovodja v opekarni. Tam je spoznal nepovoško Nemko laborantko Ido. Njenega moža so ustrelili kot »državnega sovražnika«, njo pa obsodili na deset let taborišča. Saša in Ida sta se imela rada. Ko je leta 1947 Saša odsedel kazen, je kot svobodnik še nadalje ostal pri svojem delu, da bi bil skupaj z Ido, ki ji je ostalo še pet let. Leta 1949 pa so ga vnovič aretirali in obsodili še na deset let. Leta 1952 je Ido potekla kazen in tako je ona čakala, da bo Saša prost. A vse čakanje je bilo zaman, ker je leta 1953 Saša umrl v taboriščnem oddelku »Mednaja goraa«.

Ženske so morale delati prav tako naporno kot moški. Med najtežjimi deli je bilo kopanje in natovarjanje glin, peska, kamenja itd. Raztovarjanje cementa so prištevali med lažja opravila, ker je bil cement pakiran v papirnate vreče po petdeset kilogramov. Prav nič niso upoštevali, katera je bila vajena dela in katera ne, ali je bila kmetica, ali delavka, univerzitetna profesorica, zdravnica ali kaj drugega. Naporno delo in nehijske razmere so ženske strelje duševno in telesno. Sprva so pazile, da so imele vselej čisto obleko, kmalu pa so se prenehale umivati, hodile so okrog umazane in se jele po skrivališčih sestajati z moškimi. Posledice takih zvez so bili otroci. Mnoge ženske so se namenoma odločale za intimnosti z moškimi, da bi se ob rojstvu otroka vsaj za nekaj tednov izognile napornemu delu. Po porodu so materam že čez nekaj tednov odvzeli otroke.

PRED TABORIŠČNIM SODIŠČEM

Moje mirno življenje ni trajalo dolgo. Nekega večera, ko sem se vrnil z dela, mi je dežurni sporočil, naj se takoj zglašim v taboriščni pisarni. Novica me je prestrašila. Kaj je spet. Me bodo ponovno premestili k težjemu delu? Ali pa me kličejo zaradi tega, ker pred dvema dnevnoma nisem izpolnil norme? Najprej sem nameraval v kuhinjo po večerjo. V pisarni me prav gotovo ni čakalo nič dobrega, slaba novica mi pa ne bo ušla.

Vzel sem posodo in se odpravil v kuhinjo. Za večerjo je bila fižolova juha, kaj redka jed v taborišču. Kuharja sem prosil, naj mi da namesto kaše dvojni obrok juhe. Nalil mi je dve zajemalki in dodal še kaše. V tem sem videl dobro znamenje.

Po večerji sem se zglašil v pisarni. »Narjadčnik« mi je dejal, da mi naslednjega dne ni treba na delo. Ob osmih naj se oglašim pri njem, da me bo odpeljal na sodišče.

Vedel sem, kaj me čaka. Povedali mi bodo tisto, kar je NKVD že davno odločil. A vendarle sem bil vznemirljen. Upal sem, da režim ne potrebuje več žrtvenih jagnjet in da zapornikov ne

bodo več obtoževali za vse tiste nesreče, ki si jih je Rusija nakopala s stalniščno politiko.

Kot ponavadi sem vstal ob petih, se umil in obžaloval, ker se nisem mogel obriti. Hlače sem imel pokrpane, zato sem stopil v sosednjo barako, da bi si pri prijatelju sposodil boljše. Na sodišče sem želel priti urejen.

Nekaj minut pred osmo sem bil v pisarni. »Narjadčnik« me je odpeljal do stražarnice in izročil vojakom. Zunaj je bil lep jesenski dan. Vojaka sta vso pot molčala. Hodili smo zložno in razmišljali sem o tem, kaj me čaka.

Taboriščno sodišče so uredili v lesenih enonadstropnih barakih. Ko smo prišli, je eden od vojakov vstopil in se vrnil čez nekaj minut. Odpeljala sta me na hodnik in se umaknila na dvorišče. Na hodniku sem srečal Josefa, od prič pa je prišel le Rožankovski, Potuhnil se je v kot in se naju še pogledati ni upal.

Z Josefom sva se pozdravila. Čez nekaj minut so pripeljali še Georga. Tudi njegova spremljevalca sta ostala zunaj in nemoteno smo se lahko pogovarjali.

Prišla je še druga priča, ki naj bi nastopila proti Josefu, inženir Jerus. Ta ni tako kot Rožankovski umikal poglede. Pozdravil nas je in nam ponudil nasoljene ribe in kruha. Posedli smo na klopi in zajtrkovali. Nekajkrat je prišla tajnica sodišča pogledat, če so že vsi prišli. Do dvanajstih smo se nemoteno pogovarjali, zatem pa je tajnica sporočila našim spremljevalcem, da bodo razpravo odložili za dva dni, ker niso prišle vse priče.

Tudi čez dva dni smo se zbrali le obtoženci in priča Jerus, še Rožankovskega ni bilo. Razpravo so ponovno odložili, tokrat za teden.

Ko smo tretjič prišli, smo vedeli, da razprava bo, ne glede na to, ali bodo priče navzoče ali ne. Odpeljali so nas v dvorano. Obtoženci smo morali sedeti v prvo vrsto. Priče so čakale na hodniku, vojaka z naperjenima brzo-strelkama pa sta se postavila na vsako stran zatožne klopi; drugi so čakali pri vratih.

Iz sosednje sobe so prišli sodniki. Prvi je bil zloglasni Gorohov, za njim je stopal neki civilist, tretji je bil enkavedevec v uniformi in zadnja mlada tajnica sodišča.

Sedli smo. Sodniki so posedli za mizo, prekrito z rdečim suknom. Opazoval sem Gorohova, ko je listal po aktih. Nič ga ni maral. Ko je vstopil v dvorano, sem opazil, da šepa. Bil je majhen, suhljate postave, z veliko grbo, kozavega obraza, levo oko je imel stekleno. Tako sem si kot otrok predstavljaj Quasimoda.

Gorohov je nekaj mrmral, kar naj bi pomenilo, da se je razprava začela. Najprej so poklicali Josefa, ki je na vprašanje, ali se ima za krivega, odvrnil: — Ne!

Zatem sem bil na vrsti jaz. — Se čutite krivega, ker ste med zaporniki v Norilsku širili protirevolucionarno propagando?

— Vse to so laži NKVD. Ne jaz ne moja prijatelja nismo niti fašisti niti protirevolucionarji, sem mirno odvrnil. Zadnjega so poklicali Georga. Na vprašanje Gorohova, če ima k sestavi sodišča kako pripombo, je odvrnil:

— Ne priznavam takega sodišča, saj so njegovi člani uslužbeni NKVD.

Gorohov se je sklonil k tovarišu na levi in si zatem nekaj pošepetal z onim na desni, nato pa se je obrnil k nam:

— Sodišče zavrača pripombo.

Začelo se je zasliševanje prič. Najprej je Gorohov prebral osem lističev, na vsakem je bil naveden razlog, zakaj priča ni prišla. Nekateri so bili bolni, nekdo drug je umrl, tretjega so prepepeljali v taborišče zunaj norilskega okrožja NKVD in podobno. Navzoči sta bili le dve priči.

Prvi je pričal Larionov, ki je potrdil, kar je že prej izjavil med soočenjem.

Druga priča je povedala, da je bila z Bergerjem v zaporu v isti celici in da ga je slišala, ko je imel z jetniki protirevolucionarne pogovore. Kot tretja priča je stopil pred sodišče Jerus, ki je zamudil. Gorohov mu je naglo zastavil nekaj vprašanj in Jerus je odgovoril, da je Josef dejal, da je večina zapornikov, obojenih zaradi protirevolucionarne dejavnosti, nedolžnih.

Sklepno besedo je prvi imel Josef. Govoril je o tem, kako nesmiselno je, ker so ga kot Žida obtožili, da si nestrpnost želi Hitlerjeve zmage. NKVD bi moral vedeti, kakšna usoda čaka Žida in komuniste, če bi Hitler zmagal.

Tudi sam sem na koncu govoril, vednoma o pričah. Larionovu in Rožankovskemu. Tukaj sem imel priložnost spregovoriti, čeprav je Gorohov ves čas nestrpno potrkal s svinčnikom ob mizo.

Razprava je bila kmalu končana in sodišče se je umaknilo. Ko se je vrnilo je Gorohov prebral obsodbo. Za vse tri

so ugotovili, da smo enako krivi, ker smo v taborišču ustanovili protirevolucionarno skupino in med zaporniki širili defetizem. Po 10. in 11. točki 58. zakona so vsakega obsodili na deset let taborišča za pet let pa smo izgubili državljanske pravice.

Ko je Gorohov končal, je še pripomnil, da se imamo pravico pritožiti na višje sodišče.

Poslovil sem se od Josefa in Georga. Odpeljali so me nazaj v 9. taboriščni oddelek pod strožjim režimom.

Josef in Georg sta se vrnila v 7. oddelek.

DRŽAVA, KI JE NI NA ZEMLJEVIDIH

Ko sem se vrnil v taborišče, je dežurni povedal, da me je že nekajkrat iskal Saša Veber in naročil, naj se takoj oglašim pri njem. Ker je bilo še prezgodaj za večerjo, sem stopil v sosednjo barako, kjer je stanoval Saša. Ze na pragu mi je prihitel naproti.

— Kako je bilo? je vpraševal.

— Kot vidiš, me niso obsodili na smrt.

— To je glavno. Čas bo izbrisal tudi to.

— A deset let bom vendarle moral odsediti.

Sedla sva na pograd. Saša mi je prihranil kosilo. Ko sem pojedel, me je vprašal:

— Ali še vedno verjameš, da se bo po zmagi nad Nemčijo vse spremenilo?

— Dokler bo Stalin na oblasti, bodo še milijoni polnili sovjetske ječe in taborišča, bodo polnili državo, ki je ne najdeš na nobenem zemljevidu in ki se imenuje GULAG. Prebivalci te velike države so milijoni in milijoni zapornikov. K njim je treba prišteti še nekaj sto tisoč svobodnikov, ki so zaposleni v upravi, v stražarnicah, političnih oddelkih in drugod. GULAG (glavnoe upravljen lagerej — glavna taboriščna uprava) ima razna ministrstva, tako kot prava država: Gulag lesne industrije, Gulag za gradnjo cest, Gulag barvastih kovin, Gulag naftne industrije, rudarstva itd. GULAG ima tudi kolegij z načelniki teh strokovnih ministrstev, to je nekaj takega kot ministrski svet.

Bilo je že pozno in vrnila sva se v barako. Pogovor s Sašo mi je pomagal vsaj za hip pozabiti, da bom še deset let Stalinov jetnik.

Do jutra nisem zatisnil očesa. Ko sem vstal, sem bil utrujen in glava me je bolela. Tovariši so menili, da me je potrla razsodba. Sam pa že nisem več razmišljal o tem, da sem včeraj dobil še deset let.

Privadil sem se delu v opekarni in bil vesel, da sem pod streho. Začele so se polarne noči, ko je bilo prava muka delati na prostem. Štiri mesece ne bomo videli sonca, štiri mesece bomo delali pri luči. Zato je bilo še toliko prijetneje delati pod streho.

Delo na toplem je imelo še to prednost, da nisi tako hudo čutil lakote kot zunaj na zraku in ostrem mrazu. Bližali so se novembrski prazniki, ko se ni delalo. Veselili smo se, da bomo dva dni počivali.

Sedmega novembra so nas zgnali na dvorišče, da bi s cest odkidali sneg. Osmega pa nas je čakalo presenečenje: v našo barako je prišel »narjadčnik« in ukazal brigadirju, naj vso brigado odpelje v ambulanto, ker bo zapornike pregledala zdravniška komisija. Novica je vplivala na nas kot mrzla prha. Tudi mene je potrla. Bal sem se, da ne bom več dolgo deležen lažjega dela in toplote, a tolažil sem se s tem, da sem še vedno dokaj šibak. Najbrž nihče od zdravnikov ne bo mnenja, da sem sposoben za težja dela.

Na hodniku ambulante smo se morali sleči do pasu in čakati, da so nas po vrsti poklicali. Opazoval sem tovariše in jih primerjal s seboj. Večini so se videla vsa rebra, bila jih je kost in koža. Šele sedaj sem ugotovil, da sem še vedno videti bolj krepak kot mnogi drugi.

Poklicali so me. Bolničar je predsedniku komisije podal moj zdravniški karton.

— Imate kakšne težave?

— Še vedno sem zelo slaboten, hitro se upeham, sem odgovoril.

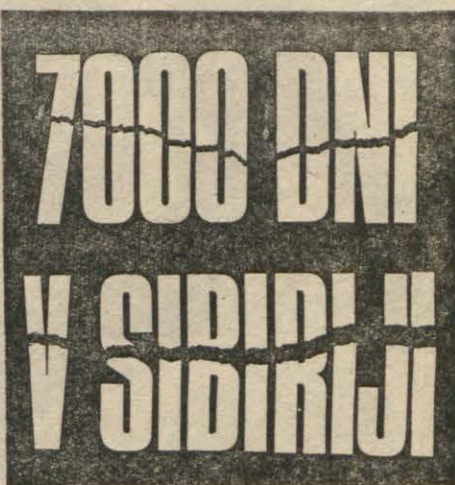
— Vtorajal sem zaslišal za seboj.

To je pomenilo »drugo« brigado. Zdelo se mi je, da se bom vsak hip zgrudil; torej me bodo premestili k drugemu, težjemu delu.

Ze naslednjega dne je prišel »narjadčnik« in prebral več imen, med njimi tudi moje. Premiščeni smo bili v železniško brigado. Pobral sem svoje stvari in se odpravil v barako, kjer je stanovala brigada, ki je skrbela za proggo.

V ŽELEZNIŠKI BRIGADI

Naša brigada je morala vzdrževati odsek na železniški progi Dudinka—Norilsk do postaje Valek, dolg sto pet kilometrov.



Poleti je zamenjavala prago ve in skrbela za razna popravila, pozimi pa s tračnic odstranjevala sneg in led. Delo je bilo poleti napornejše, ker je bilo treba tračnice in prago ve prenašati z enega konca na drugega. Pozimi pa je bilo manj utrudljivo. Ko so divjali snežni viharji in je pritisnil mraz, je bilo dostikrat 60 stopinj pod ničlo. Z lopatami in krampi smo odstranjevali sneg s tračnic in razbijali led med prago ve.

Na odseku med opekarno in Valekom se ni bilo kje ogreti in pogosto smo morali prehoditi po devet kilometrov, ne da bi se mogli vmes odpočiti ali stopiti v zavetje. Mraz in sneg sta nam še spodbujala tek in če smo še toliko jedli, smo bili vselej lačni.

Skušal sem si zaslužiti še kaj dodatne hrane. Po končanem delu sem hodil v kuhinjo, na dvorišču marsikaj potestiril, kidal sneg in sekal drva. Za ta opravila sem dobil po dva kilograma kaše ali lonec juhe. S kurjačem v kuhinji sem se pozneje domenil, da bom vsak dan po delu (vračali smo se približno ob osmih zvečer) do enih ponoči nosil v kuhinjo premog. Za opravljeno delo sem dobil po tri kilograma kaše. Posedal sem v lopi in kadar me je kurjač poklical sem prinesel v kuhinjo polno kanto premoga. Neko noč sem od utrujenosti zaspal in najbrž bi zmrznil, če kurjač ne bi prav tedaj potreboval premoga. Klical me je, a ker me ni bilo od nikoder, me je prišel iskat v lopo. Komaj se mu je posrečilo, da me je zbudil.

Nekega večera mi je glavni kuhar Čan, po rodu Kitajec, naročil, naj mu prinesem suhih drv. Suha polena je bilo moč najti le v opekarni. Nekajkrat sem se splazil skozi ogrado in v opekarni nakradel kurjave. Drva sem moral tudi nasekati in tako sem imel dovolj dela do enih ponoči. Oglašil sem se pri Čanu in mu povedal, da sem opravil. Prosil sem ga, naj mi da malo hrane. Odpravil me je z dvema slanikoma, češ da še ni nič kuhano. Prosil sem za malo juhe, a me je ponovno zavrnil, češ da še ni kuhana in da naj se oglašim ob petih zjutraj.

Napotil sem se v barako, a bil sem tako lačen, da sem slanika pogoltnil še med potjo. Zjutraj sem se ob petih oglašil v kuhinji, da bi dobil obljubljen juho. Čan pa ni hotel nič slišati. Zabrusil mi je, da me je dobro plačal za tisto boro delo.

Utrujen in lačen sem odšel na šiht. Ker sem pomagal v kuhinji, sem spal le po štiri do pet ur in nenehno me je dajal spanec. Odločil sem se, da bom opustil delo v kuhinji. Povrh me je glavni kuhar grdo opeharil in bi me prav gotovo še večkrat.

Med vojno so Kitajci, tako kot drugi jetniki, trpeli hudo lakoto. Glavna hrana zapornikov je bila poleg kruha pšenica. Zrnje so skuhalj in naredili kašo. Seveda želodec ni mogel prebaviti celih zrn.

Zaradi hudega mraza so iztrebki že čez nekaj minut zmrznili. Straniščne jame smo čistili z železnimi drogovi in konicastimi sekirami, kupe nalagali na sani in jih vozili v tundro.

Nekega dne so se Kitajci domislili, da bi neprebavljena pšenična zrna uporabili za hrano. V pralnico so privlekli kupe odpadkov in jih zmetali v kotel, kjer se je ponavadi kuhalo umazano perilo jetnikov. V topli vodi se je strdek raztopil in izločili so pšenico, jo spirali in znova kuhali. Tako so imeli dovolj hrane in česar niso mogli sami pojesti, so dajali svojim rojakom. To so počeli več tednov, dokler se ni vse razvedelo, morda prav zaradi smrada, ki se je širil iz pralnice. Kitajcem so strogo prepovedali nadaljevati s podobno kuhoo. Zagrozili so jim, da jih bodo odpustili iz pralnice. Tako so se morali odreči dodatni hrani.



VOJNI POROČEVALEC HEMINGWAY — čez deset let ne bo nihče vedel za mene



HEMINGWAYEV VELIKI VZGLLED — plovnik Lanham

Prijatelja se opotekata po prašni glavni ulici ameriškega mesteca. Pozen večer je. Le luč iz osvetljenega okna neke banke jima blešči v oči. Ernest Hemingway se ustavi. »Če te hočejo dobiti v kremplje,« pravi svojemu lovskemu tovarišu Aaronu Hotchnerju, »potem te dobijo.«

Nobelov nagrajenec je bil prepričan, da prav tisto uro za rešetkami bančnega okenca dacarji pregledujejo njegovo davčno prijavo in da ga bodo obtožili prevare.

Drugič. Spet Hemingway in Hotchner. Sedita v gostilni, pa pisatelj nenadoma vstane in se požene skozi vrata. Prepričan je, da sta dva mimoidoča trgovska potnika agenta FBI. Hemingway sumi, da ga sledita, ker je s svojimi romani »pokvaril manjšino«.

Oba dogodka sta iz leta 1960, leto prej, preden si je pisateljski genij nastavlil dvocevko na lastno telo in sprožil. Danes, ob deseti obletnici Hemingwayeve smrti, je dvojica psihiatrov pisateljevo življenje prvič osvetlila s pripomočki sodobne psihoanalize.

Po mnenju kalifornijskih zakoncev Irvina in Marilyn Yalom naj bi bilo Hemingwayevo nenavadno vedenje v zadnjih mesecih pred smrtjo posledica tega, da se je počutil nekje na koncu poti. Finančno na psu, zasledovan, brez vsakršne vrednosti in od vseh zapuščen.

Ugotovitve te posmrtno analize sta znanstvenika — Irvin Yalom je psihiater na znani stanfordski univerzi, njegova žena Marilyn pa dela na inštitutu za tuje jezike kalifornijske državne univerze — pred nedavnim objavila v priznanem strokovnem listu »Arhivi splošne psihiatrije«. Glavna teza obeh znanstvenikov: Hemingway je trpel vse življenje zaradi hudih duševnih potrtosti, ki so se naposled povezale še s prepričanjem, da ga preganjajo.

Že v začetku dolgoletnih raziskav sta znanstvenika ugotovila, da se ne bo mogoče opirati na posebno izdatne vires informacij, ki bi omogočili klasično psihoanalizo. Menita predvsem, da ju je zelo oviralo pomanjkanje podatkov o Hemingwayevih sanjskih podobah. Pisatelj prvi in hkrati tudi zadnji psihiater je molčal kot grob. Howard Rome, ki je slavnega bolnika zdravil še tik pred smrtjo, je moral Hemingwayu obljubiti, da bo molčal vse večne čase.

Da sta lahko psihoavtorja svoje delo vendarle oprla na dovolj dejstev, se imata zahvaliti predvsem izredno močnim avtobiografskim potezam v Hemingwayevih romanih in zapisih. Predvsem pa jima je pomagal privaten vir, Charles Trueman Lanham, nekdanji polkovnik v ameriškem 22. pehotnem polku, ki je služil pod tankovskim generalom Pattonom na invazijskem bojišču v Normandiji.

Hemingway je, po odkritju Irvina in Marilyn Yalom, v Lanhamu prav po otroško občudoval poklicnega vojaka. Dandanes je čisto jasno, da je ta zveza rodila marsikaj v duhovni podgradnji Ernesta Hemingwaya.

Očitno se je pisatelj, ki je takrat služil kot vojaški poročevalec, istovetil z omenjenim častnikom, da bi s tem zadovoljil eni izmed svojih neizživelih komponent — da bi uresničil »idealizirano podobo«, kot ji pravita oba znanstvenika. V središču teh silnic naj bi bil Hemingway postavljen izkristalizirani simbol ponosa.

„OBESI SE, HRABRI HEMINGSTEIN!“

Hemingway je zgled neuničljive moškosti . . . Tako so vsaj mislili njegovi bralci in tako je mislila vsa Amerika. Zdaj, ko je preteklo deset let po njegovi smrti, pa se je začela ta podoba slavnega pisca megliti. Ameriški znanstveniki so analizirali njegove romane, novele in poročila nekega ameriškega častnika o pisatelju. Ugotovitev te posmrtno psihoanalize: Hemingway se je večji del svojega plodnega življenja počutil manjvrednega, zapuščenega in ubožanega. Za samomor se je odločil v hudi duševni potrtosti.

Tako Hemingway ob koncu avgusta 1944 ni mogel preboleti, da so Lanhamove čete ujele dva tisoč nemških vojakov in da on sam ni mogel sodelovati, ker je na vrat na nos odpotoval v osvobojeni Pariz.

Lanham je tedaj Hemingwayu poslal malce prirejen Voltairov citat: »Obesi se, hrabri Hemingstein! Borili smo se pri Landreciesu, in tebe ni bilo med nami.« Pisatelj je na to brzojavko reagiral s tipično nasilnostjo. Do zob oborožen se je z džipom prebil skoraj do belgijske meje, vohunil tam za nemškimi protitankovskimi položaji in se srečno vrnil.

Poenostavljena in idealizirana Hemingwayeva podoba je nastopala v vseh njegovih romanih, kratkih zgodbah in poročilih kot kult grobosti, poguma, pripravljenosti na smrt in neskončnega popivanja ter priklepala milijone bralcev. V resnici pa naj bi bil, po trditvah v »arhivih splošne psihiatrije«, Hemingway vse tisto, kar naj bi ne ustrezalo takšni podobi, kratko in malo prezrl, pozabil. Premočni stilist se je utesnil v karakteristično aerodinamično obliko.

Zakonca Yalom menita, da je ta razpoka med resničnim stanjem in častihlepjem Ernesta Hemingwaya nastala prav ob koncu druge svetovne vojne, ko se že ni več streljal in se je Hemingway spet v miru posvetil svojemu najsvetejšemu, dobrim vo-

jakom, živalim in ženskam. Hemingway je tedaj zdrsnil v svoje prvo depresivno obdobje, v katerem se je razvil neizbrisni občutek neugodja in nezadovoljstva s samim seboj.

Spet je bil Lanham tisti, ki je prvi zvedel o tem. Kmalu po vojni se mu je Hemingway potožil, da zabija čas ob eni sami želji: da bi bil vojak kot Lanham. Hemingway se je bal, da bi prišel v zgodovino samo zato, ker je bil Lanhamov prijatelj in ne zaradi svojih nekdanjih knjižnih uspehov.

V številnih pismih, ki jih je pisatelj poslal svojemu vojaškemu prijatelju, je omenjal, da ga bodo ljudje najbrž že dvajset let po smrti pozabili in da sploh ne bodo vedeli za njegovo sodelovanje — v vojni. Kmalu nato je skrajšal to obdobje celo na deset let. Na koncu pa je že verjel, da ga bo človeštvo pozabilo, še preden bo umrl.

Vojni poročevalec Hemingway, ki mu uradno nikoli niso dovolili nošnje orožja, je očitno strahotno trpel, ker si ni med vojno priboril nobenega odlikovanja. Zakonca Yalom: »Hud udarec za njegov jaz.« Približno ob tem času je začel Hemingway, po mnenju psihiatrov, svoje neprijetne občutke obračati navzven in jih prenašati na druge ljudi. Strokovni izraz psihiatra za takšno stanje je projekтивna identifikacija.

S tem si lahko razlagamo vse Heming-

wayeve tirade proti kritikom in ameriške-mu medvojnemu predsedniku Rooseveltu. Medtem ko je večina Američanov cenila Roosevelta vsaj zaradi njegovih zdravstvenih težav, ga je Hemingway prav zaradi te šibkosti zasramoval in se spotikal ob njegovo »življenje brez seksa« in »žensko mehkobo«.

Vendar vsi ti poskusi, da bi si okrepil svojo lastno samozavest, niso bili uspešni. Mogoče prav zato ne, ker ga tudi italijanski zdravniki ob koncu prve svetovne vojne niso znali spraviti iz globoke travme, posledice rane na bojišču ob Piavi.

Ko je tam kot prostovoljec delil italijanskim vojakom čokolado in cigarete, se je v bližini razpočila granata in drobeci so ga poškodovali po trebuhu in modih. Strojnični izstrelki pa so mu ranili noge.

Yalom menita, da se je Hemingway od tistih časov čutil nenehno ogroženega zaradi raznih nevarnosti, ki pa jih v resnici nikoli ni bilo. Njegove spopade z iskano nevarnostjo ocenjujeta znanstvenika za poskus, da bi ta svoj notranji spopad nekako rešil v svojo korist.

V Hemingwayevih delih je tako nastal njegov recept, predstava, da se lahko tudi invalidi brez težav sprizanjajo s svojimi fizičnimi pomanjkljivostmi. Ta vera preveva Hemingwayevega junaka Roberta Jordana (»Komu zvonik«, ki še tik pred smrtjo in z zlomljeno nogo mirno in trezno premišljuje, tako se obnaša tudi enoroki grobijan Harry Morgan v »Imeti in ne imeti« in svojo ženo zadovoljuje s štrcljem amputirane roke.

»Z golo močjo volje« se spoprime Hemingwayev junak Santiago v romanu »Starac in morje«, ki mu je leta 1952 naposled le prinesel Nobelovo in Pulitzerjevo nagrado, z »najhujšo poškodbo«, s starostjo. Seveda se je že dve leti poprej ponesrečil Hemingwayev poskus ponovnega rojstva, kar naj bi, po Yalomu, odsevalo v romanu »Čez reko in med drevje«.

V tej zelo biografsko pobarvani zgodbi Hemingway opisuje ljubezenska doživlja 50-letnega polkovnika Cantwella z 19-letno Renato (po italijansko pomeni to ime spet rojena). Vendar tudi ta zveza, v resnici gre za Hemingwayevo romanco z 19-letno Adriano Ivancich, po Yalomovem mnenju ni mogla zavreti njegovega propada.

Leta 1960 so Hemingwaya obšla grozljiva spoznanja, da ga je starost premagala. Iz te skrbi za svoje telo je zapadel v strahotno hipohondrijo.

Vsak dan je Hemingway lepil na stene svoje kopalnice tabele o teži, krvnem pritisku, o sladkorju in holesterinu v krvi. To kaže, da se je starajoči se pisatelj vse bolj boril s hudo depresijo, da je zaradi tega zgubljal težo in trpel zaradi pomanjkanja teka in nespečnosti.

Zdravniki na kliniki Mayo so sicer nóteli in poskušali rešiti ta popolni pesimizem potapljačevega se človeka z električnimi šoki, pa je bilo vse zaman. Hemingway naj bi bil po mnenju obeh Yalomov takrat le še »v obup vključeno telo«.

Drugega julija 1961, tik pred svojim 63. rojstnim dnem, je hotel Hemingway izpolniti še to, kar je kot dvajsetletni mladenič napovedal v pismu svojemu očetu (tudi ta se je ustrelil): »Koliko bolje je umreti v srečni mladosti, v luči plamenov, kot z izrabljenim starim telesom in z uničnimi zadnjimi iluzijami.«

Dolga krvava lisa in medlo označeno mesto se še poznata tam, kjer je pred dvema tednoma britanski ostrostrelec ustrelil 23-letnega gluhonemega Eamona McDivitta. Zgodilo se je v majhnem severnem irskem mestu Strabane (kakšnih 20 kilometrov od Derryja) v času spopada med vojniki britanske armade in tamkajšnjim prebivalstvom.

Mrtvi gluhonemi McDivitt, od katerega je na strabanski ulici ostalo samo nekaj krvi, v občestnem jarku pa košček kosti in nekaj razbitih zob, bi se nedvomno izgubil v vrsti anonimnih žrtev irske državljanske vojne, če ne bi šlo za popolnoma nedolžno žrtev, ki je bila vrhu tega še gluhonema. Tako pa je gluhoenmneževa smrt povzročila v javnosti val odpora, hkrati pa tudi preiskavo v sami britanski armadi.

Po nekajdnevnem preiskovanju in zaslišanju prič uboja so izjavo predstavnikov britanske vojske — češ da je šlo v primeru McDivitta za nevarnega človeka, ki je streljal na pripadnike vojaških sil Njengnega britanskega veličanstva — popolnoma ovrgli.

Kako so tekli dogodki pred 14 dnevi na ulicah Strabana?

Za ob šestih popoldne je bil napovedan protestni shod pred strabansko mestno hišo. Na njem naj bi govorila znana Bernadette Devlin. Ko pa se je tamkaj zbralo kakšnih sto — predvsem mladoletnih — demonstrantov, se je seveda pojavila tudi policija. Začel se je spopad, v katerem so demonstranti uporabljali kamenje in ga metali v pripadnike policije. Ta je poklicala dva oddelka kraljevskih komandov, ki so demonstrante opozorili, da bodo začeli z »ofenzivno akcijo«, če se ne razidejo.

Ker se demonstranti niso hoteli raziti, so jih komandi zasuli s salvami gumijastih svinčenk (to nenavadno orožje opisujemo na koncu sestavka) in solzivcem. V tem času so, po mnenju poveljujočega oficirja, tudi prvič opazili »oboroženega« McDivitta.

IZPOVEDI PRIČ

Jim Norry, čigar hiša je ob cesti, na kateri se je odvijal spopad, pravi, da je slišal dva ostrostrelca, ki sta zavpila: »Tisti v rdečem ima orožje!« Mož v svetlo rdeči majici je bil McDivitt. Norry dodaja, da McDivitt ni imel v roki nobenega strelnega orožja, ampak gumijasto kroglo, ki jo je bil pobral pred hišo. »McDivitt je poskoval pred množico in vihtel gumijasti predmet in ga od časa do časa ko pištolo naperjal proti vojakom. Da ni šlo za pravo orožje, je lahko videl vsak, saj je bilo še svetlo.«

Prebivalci Strabana so dobro poznali gluhonemo žrtev. Vsi so ga klicali »muteček«. Bil je prijeten, nenevaren mladenič in po mnenju tamkajšnjega pastora, malce duševno zaostal. Tudi mati McDivittovega prijatelja soglašala stem mnenjem in potemtakem lahko sklepamo, da se gluhonemi sploh ni zavedel nevarnega položaja, v katerem se je znašel.

Ko so se vojaki približali ulici, kjer je bil McDivitt, je ta oddiral proti sosodni ulici, kjer so ga spet opazili domačini.

»Pokazal mi je gumijasto kroglo,« pravi gospa Tobinova »in dejala sem mu: 'Daj jo meni!' Vrgel mi jo je in stekel naprej proti griču.« To so potrdile tudi druge priče in dejale, da potem McDivitt ni imel ničesar drugega v roki.

Nesrečnik se je kmalu znašel pred cevmi vojakov. Dva domačina sta jih slišala, kako so si vpili: »pazi na tistega v rdečem!« Dve priči dodajata, da sta slišali narednika: »Poči že tistega pankrta!« in odgovor ostrostrelca: »Ne morem natančno pomeřit!« Gospa Diverjeva se spominja: »Slišala sem mladega vojaka, ki je vprašal narednika: 'Kaj naj storim, če bo kdo streljal?' In narednik je odgovoril: 'Imaš puško — uporabi jo!'«

Na vogalu ulice Fountain Street so vojniki pritisnili McDivitta ob zid. Fant jih je opazil, se jim začel spakovati in se obnašal, kot da ga preiskujejo.

Očividci Jim Norry je tedaj slišal vojaka, ki je poklical dva ostrostrelca in jima ukazal, naj popazita na McDivitta. Gospa Tobinova je slišala vojaka, ki je zavpil: »Ubi rdečega pankrta!« »Zavpila sem jim: 'Za božjo voljo, nikar ne streljajte, saj je gluhi in nem!'« Ukazali so ji, naj se umakne.

Prvotno vojaško poročilo iz Belfasta pravi, da je bil McDivitt pozvan po vseh vojaških predpisih, naj preda pištolo. »Ubit je bil, ker ni izpolnil tega ukaza.«

Očividci razburjeno oporekajo takšni verziji. Gospod McCorley, ki je dogodke opazoval skozi okno za ostrostrelčevim hr-



KAMNI PROTI SVINCENKAM — »Poči že rdečega pankrta!«

KAJ JE ZAGREŠIL GLUHONEMI McDIVITT

ANATOMIJA UBIJANJA — PO IRSKO

btom, vztraja pri izjavi, da vojaki niso nikogar opozarjali. »Enostavno so ga ustrelili.« Tudi drugi očividci pravijo, da ni bilo nikakršnih formalnih opozoril.

Ko je ostrostrelec ustrelil — pravijo priče — in pri tem uporabil puško kalibra .303, ki ima teleskopski merilec, je bil McDivitt oddaljen od njega kakšnih 55 metrov.

Zadeti McDivitt je sunkovito trznil, razširil roke in padel ter z glavo udaril ob pločnik, z nogami pa v živo mejo. V trenutku je bil mrtev.

»Stekla sem ven, kakor hitro sem zaslislala strel,« pravi gospa O'Neillova. »Zagledala sem McDivitta, kako leži pred našimi vrati. Eden izmed vojakov je preiskoval njegove žepa, vendar ni našel ničesar. Drugi je preiskoval naš vrt in živo mejo in tudi ni našel ničesar. Mrtvi ubožček ni imel nobenega orožja.«

Vojska vztraja, da je McDivitt stal na ulici v vojaški drži in z obema rokama stiskal ročaj pištolo. Našli pa niso ne pištolo ne streliva. Vojaški poročevalci dodajajo, da so civilisti takoj obkrožili zbitega in s tem namigujejo na možnost, da je takrat izginilo orožje.

Civilni očividci pa trdijo, da so vojaki prvi obkrožili ubitega McDivitta in napravili kordon okrog njega. Mr. Thomas pravi, da je prvi preiskal ubitega narednik, ki pa ni našel ničesar, medtem pa so drugi vojniki preiskovali okolico.

Eden izmed prvih civilistov, ki se je lahko približal ubitemu McDivittu, je bila gospa Margaret Early, ki je v mrtvečeve roke stisnila molek. »Poznala sem Eamona in celo govorila z njim nekaj minut pred tem, ko so ga ubili. Obrnil je žepa in mi pokazal, da nima kamenja. Prav tako ni imel ničesar v rokah.«

Več prič trdi, da so takoj po streljanju slišali nekega častnika, ki je zavpil: »Kdo, za vraga, pa je to naredil?« Ostrostrelca, za katerega pravijo, da je bil temen in nizke postave, pa ni bilo nikjer več.

VOJSKA SE BRANI

Naslednje jutro so bili časopisi polni poročil o uboju gluhonemega McDivitta. V njih so posebno pozornost posvetili vojaškemu poročilu, v katerem je rečeno, da

je bil McDivitt uradno pozvan, naj odvrže orožje.

Se tisto popoldne je iz Derryja prišlo dodatno vojaško poročilo, v katerem pravijo predstavniki armade, da McDivitt res ni bil opozorjen, naj odvrže orožje in da je šlo samo za splošno svarilo, »naj se množica razide«. Armada pa istočasno trdno vztraja pri tem, da je McDivitt v kritičnem trenutku držal v roki strelno orožje in meril proti vojakom. Dvajset zaslišanih očividcev pa trdi ravno nasprotno.

Armada je sedaj sama uvedla preiskavo v zvezi s streljanjem na McDivitta. Istočasno pa župan Strabana zbira izjave za nepristransko poročilo. Vendar je težko predvideti, da bosta vojska in lokalne oblasti lahko našli skupen jezik o tej zadevi.

Poleg tega pa je vsakomur jasno še nekaj: vsakogar je težko presunil dogodek z nesrečnim McDivittom, dogodek, ki še očitneje opozarja na svet in čas, v katerem živimo, na dogodke, v katerih človekovo življenje ne pomeni nič.

Položaj v Severni Irski je še vedno zelo nemiren. Kdo bo jutri ležal na ulici Strabana, Derryja, Belfasta?

KAJ JE DRŽAL McDIVITT V ROKI?

Kot trdijo očividci, je imel ubiti McDivitt v roki 14,6 cm dolgo gumijasto kroglo, ki jo vojska uporablja za spopade v Ulstru (kot tudi pravimo angleškemu delu Irske). Krogla je narejena iz črne gume in je precej trša od avtomobilske. Kot meni ministrstvo za obrambo, takšna krogla ne povzroča odprtih ran, če streljamo z njo iz oddaljenosti 25 metrov ali več. Kroglo izstrelijo z običajno signalno pištolo znamke Very, in leti s hitrostjo okoli sedem metrov na sekundo.

Ceprav ne povzroča odprtih ran, je bila za McDivitta usodna. Bo še za koga drugega tudi? In sploh: kakšnih »milih« oblik za streljanje na civilno prebivalstvo se bodo še spomnili vojaški strokovnjaki?

GUMIJASTA KROGLA V NARAVNI VELIKOSTI — Kako smo miroljubni, saj včasih ne prebije kože!

LOV NA NEMŠKE TEHNIKE

Lotz se je polkovniku Fatiju, poveljniku egiptovskega raketnega oporišča, ponižno opravičil, češ da je med vožnjo zaspal, njegova žena, ki je bila za volanom, pa je nepazljivo zavila na stransko pot in zašla naravnost med rakete SAM. Sicer pa lahko zanj jamčijo mnogi ugledni ljudje v Kairu: general policije Gorah, denimo, brigadni general Faud Osman in polkovnik Mohsen Sabri iz obveščevalne službe. Polkovnik raketnih enot je bil v zadregi. Za vsak primer je telefoniral polkovniku Sabriju, mu pojasnil, kaj se je zgodilo ter mu dal na telefon Lotza. »Kaj, za vraga, pa počneš v tajnem oporišču naše vojske?« je dokaj osorno vprašal izraelskega vohuna kairski veljak. »Mohsen,« je jadrkaval Lotz, »nerodno mi je, ker te gnjavim zaradi take neumnosti.« Sabri se je dal prepričati, da je bil Nemeec žrtev naključja in je vzdihnil: »Daj mi poveljnika oporišča! Oprosti, ker sem te moral trdo prijeto, a pazi, da ne zaideš več v podobne težave. Lepo pozdravi svojo ženo!«

Medtem ko je polkovnik Fati imel na kosilu »nerodna« tujca, je Kairo spet klical. Tokrat je bil na telefonu general Faud Osman iz obveščevalne službe. Njegov glas je zvenel burkasto.

»Stara sablja,« je rekel Wolfgangu, »pravkar so mi povedali, da si se lotil špijonaže! Si pripravljen, da se odkupiš s steklenico šampanjca, ali pa raje vidiš, da gniješ v zaporu?«

»Bomo videli!« se je izvijal Lotz. »Bo egiptovski šampanjec dovolj dober?«

»Skopuh stiskaški!« je zavpil general. »Saj govoriš kot kak Žid! Francoski šampanjec, ali pa te dam ustreliti!«

Tisti večer je Lotz priredil veliko »party«, da bi popravil svojo »nerodnost«. Predstavljam vam velikega izraelskega vohuna! se je rogol general Gorab. Ko so popili ves šampanjec in so gostje odšli, je Lotz potegnil iz škornja radijski oddajnik in poklical Tel Aviv: »Potrjujem obstoj raketnega oporišča z raketa SAM 2. Osebnost sem si ga ogledal.«

Odstihmal je Lotz živel na veliki nogi: jahanje zjutraj, sončenje in kopače, cocktaili, zabave. Vsak večer se je pozno vračal domov in kar v smokingu sedel za mizo ter pisal kodirana poročila za Tel Aviv. In ob šestih zjutraj jih je po radiu predajal svojim gospodarjem. Tveganje ni bilo bogve kakšno, kajti Egipčani takrat še niso sistematično nadzorovali radijskih oddaj.

Vsakih šest mesecev je potoval v Evropo poročat šefu svoje obveščevalne službe. Nihče ni ničesar posumil, kajti izmislil si je, da ima njegova žena tumor na možganih in da mora obiskovati kancerologa v Nemčiji. Nasprotno, njegove zveze z egiptovskimi odličniki so bile čedalje čvršče. General Gorab ga je seznanil celo z guvernerjem območja ob Sueškem prekopu, s katerim je Lotz nekoč obiskal vse vojaške naprave ob prekopu. Navezal je prijateljske stike z mnogimi poveljniki garnizij in je iz prve roke v Tel Aviv poročal o podrobnostih egiptovske vojaške intervencije v Jemenu. General, ki je bil odgovoren za te operacije, se je Lotzu nekoč celo potožil: »Zadnja bitka, ki smo jo Egipčani dobili, je tista bitka v drugem dejanju Aida!«

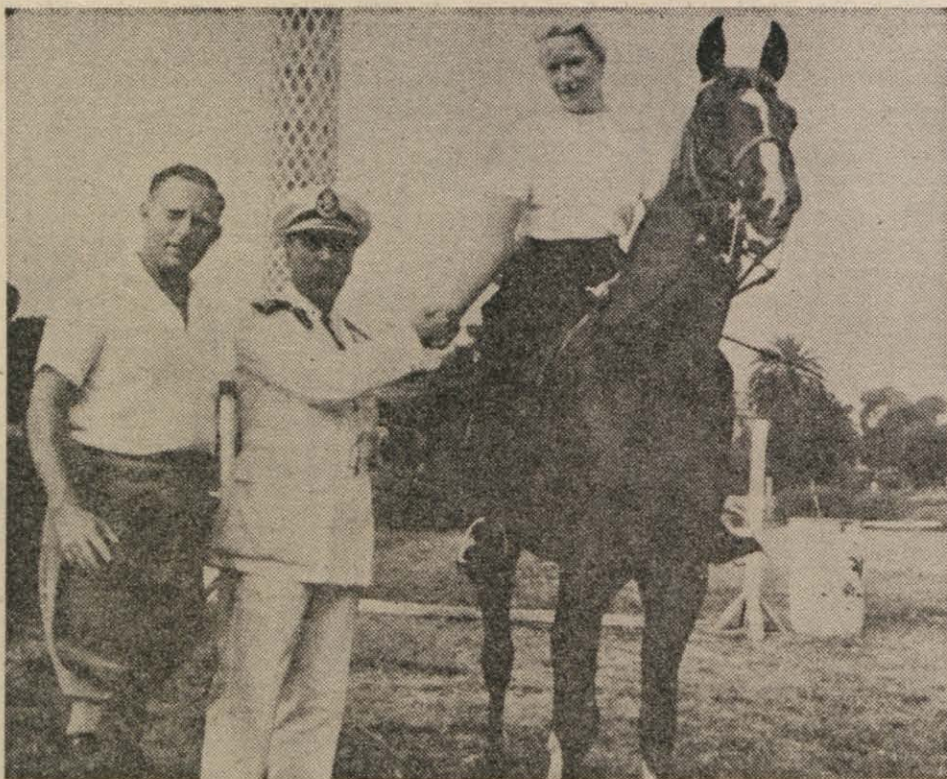
Leta 1962 so Lotzu zaupali najtežjo nalogo v njegovi karieri. Izraelska obveščevalna služba je zvedela, da bodo v Egipt prispeli nemški in avstrijski tehniki, ki naj bi egiptovski vojski pomagali pri instaliranju raket z akcijskim radijem 600 km. To je Tel Aviv seveda vznemirilo.

Lotz je marljivo kot čebela zbral natančne podatke o tej vojski tehnikov, ki jih je Bonn nameraval poslati v Egipt, sodeč, da bo tako zajezil čedalje večji vpliv Sovjetske zveze na Bližnjem vzhodu. Šlo je za 400 nemških in avstrijskih tehnikov. Jedro je sestavljalo 24 raketnih strokovnjakov, ki jih je vodil profesor Wolfgang Pilz, nekdanji sodelavec Wernherja von Brauna. Egipčanom so instalirali dva tipa raket: prvega, z dometom 300 km, je Naser krstil Victor, drugega, z dometom 600 km, pa Conqueror. Rakete so sestavljali v vojaškem oporišču št. 333, nedaleč od Kaira. Brez Lotza Tel Aviv o vsem tem ne bi ničesar vedel, kajti bonnska vlada je spetno skrivala, da ima vmes svoje prste.

Ko je imel Tel Aviv vse podatke v rokah, je udaril. Operacijo je vodil polkovnik Jakov Avit, vodja izraelske tajne službe. V jeseni se je namreč zvrstila niz skrivnostnih dogodkov, ki naj bi spodrezali udarno moč nemško-avstrijske tehnične misije.

Prvega septembra je izginil dr. Heinz Krug, milijarder, ki je profesorju Pilzu in njegovi ekipi dostavljala material za egiptovske rakete. V letalski nesreči nad Severnim morjem je kmalu nato izginil še direktor neke žiriške tovarne, ki je prav tako preskrbovala Egipt s tehničnim materialom.

Novembra je tajnica in prijateljica profesorja Pilza v kairskem uradu pre-



PRIJATELJSTVO V KONJENIŠKEM KLUBU: vohun Lotz z ženo in šefom egiptovske policije Gorabom; ko so Lotza zaprli, so prišli pred sodišče tudi njegovi mogočni zaščitniki.

ZGODBA O IZRAELSKEM VOHUNU V KAIRU

JOHANN WOLFGANG LOTZ, NEMEC PO RODU, A IZRAELSKI AGENT, JE OD LETA 1961 DO 1965 ŽIVEL V KAIRU, POD KRINKO EKSCENTRIČNEGA MILIJONARJA, LJUBITELJA KONJ. PRIDOBIL SI JE CELO PRIJATELJSTVO GENERALA POLICIJE GORABA. V NADALJEVANJU ZGODBE O NAJVEČJEM VOHUNU NA BLIŽNJEM VZHODU JE GENERAL CELO POMAGAL LOTZU IZ TEŽAV, KO SO GA PRIJELI PRI VOHLJANJU PO OPORIŠČU SOVJETSKIH RAKET.

jela neko pismo, ga odprla — in v eksploziji oslepela. Pismo s peklenkim strojem je bilo očitno namenjeno njenemu šefu. V istih dneh je pri eksploziji paketa v oporišču št. 333 — naslovljen je bil na brigadnega generala Kamala Azaba — izgubilo življenje šest Egipčanov, pet pa jih je bilo ranjenih. Tri mesece pozneje so trije zakrinkani moški v južni Nemčiji skušali umoriti profesorja Kleinwächterja, »elektronske možgane« Naserjevih raket. Marca 1963 pa je nemška policija preprečila poskus ugrabitve otrok nekega drugega konstruktorja raket.

»Teroristična vojna« polkovnika Avita pa ni dala bogve kakšnih rezultatov. Nemški izvedenci se niso več upali vrniti v domovino, kajti zavedali so se, da jih je Izrael odkril; tudi jim ni šlo v račun, kako je mogoče, da Tel Aviv brž zve za vse njihove dosežke. Kot po kakšni čarovniji!

V

TAKO SO ODKRILI LOTZA

Pa ni bila čarovnija. Najspretnjši izraelski vohun, Wolfgang Lotz, je vsak dan poročal Tel Avivu o vsakem koraku

nemških raketnih strokovnjakov v Kairu. Zdaj mu ni bilo treba več oprezovati okrog oporišč. Bilo je dovolj, da je na večerno »party« povabil svoje »rojake«, ki so bili v taki stiski, da so bili prav potrebni tolažbe in so se jim zezli že po nekaj kozarčih razvezali. Wolfgang in njegova soproga Waltraud pa sta strigla z ušesi...

Kot vsi veliki vohuni se je tudi Lotz ujel zavoljo malenkosti.

Na neki zabavi, ki jo je priredil novemu nemškemu svetovalcu, mu je novinec nenadoma rekel: »Pravijo, da ste služili v Rommelovi 115. diviziji. Kako pa to, da vas potem ne poznam? Bil sem v njenem glavnem štabu.« Lotz je prebledel. »Premestili so me tri mesece pred vašim prihodom, polkovnik Kriebel.« Kriebel ni rekel nič.

Dvaindvajsetega februarja 1965 sta se vohun in njegova žena vračala v Kairo z nekega izleta. Lotz je zagledal pred svojo vilo več avtomobilov. Kakor hitro je ustavljal svoj volkswagen, so ga obkročili Egipčani v temnih oblekah. Zvešli so ga iz avtomobila, začutil je udarce, hladno kovino lisic okrog zapeljivosti. Eden izmed agentov je zavpil: »Špijon pretkani! Končno smo te le demaskirali!«

Lotz je še pred javnim tožilcem tajne službe skušal blefirati. »To mi boste plačali!« je rohnel. »Zahtevam, da mi dovolite telefonirati mojim prijateljem!« Tedaj pa je brkati polkovnik Nagi odvrnil: »General Gorab in drugi sokrivci vam tokrat ne morejo pomagati. Vele sem jih vse aretirati.« Lotz se je še nekaj časa repenčil, toda eden izmed policistov ga je usekal s pestjo po obrazu in tedaj je izraelski agent uvidel, da se je zares ujel...

Čez eno uro so ga odvekli pred Hasana Ališa, podšefa egiptovske tajne službe. Le-ta mu je pokazal poročila, ki jih je bil Lotz že lep čas pošiljal v Tel Aviv.

»Da, že tri leta prestrezamo tvoje odaje! Se zavedaš, da pred takimi dokazi nima smisla lagati?«

Strahen dvom je spreletaval izraelskega vohuna. Zaslisevalec se je gotovo lagal, kajti Egipčani sicer ne bi tako dolgo čakali, da ga primejo. Ne, to ni bilo njihovo delo. Njegova sporočila je bila prestregla neka druga obveščevalna služba in jih ob primernem času izročila Naserju. Toda katera? Nemci? Rusi?

Lotz je hotel igrati do konca. Nasmehnul se je: »Gospoda, moje čestitke! Opravili ste zares lepo delo...« Ni končal: v oči sta mu posvetila močna reflektorja. Začelo se je zasliševanje.

»Si Zid?«

»Ne,« je odvrnil Lotz, vdan v usodo. »Lahko vidite, da nisem niti obrezan.« Ta odgovor mu je rešil življenje.

Waltraud ni hotela odgovoriti niti na eno vprašanje preiskovalcev, čeprav so policisti napeli vse sile, da bi iz nje izvabili priznanje; strgali so z nje obleko, jo potapljali v kad ledene vode. Onesvestila se je, toda rekla ni niti besede. Naposled so jo soočili z možem. Lotz je stisnil zobe in izcedil: »Draga, povej tem ljudem tisto malo, kar veš!«

Waltraud je razumela. To je bil dogovorjen stavek; zdaj je lahko povedala o možu vse, le to ne, da je izraelski državljani.

VI

SKRIVNOST NAJ OSTANE SKRIVNOST

Egipčani so hoteli proces proti odkritemu vohunu spremeniti v televizijski spektakel, toda največjo korist je imel od tega Lotz sam. Pred kamerami je zagodrnjal: »K vragu Izraelci! Če bi radi imeli v Egiptu svoje špijone, naj pošljejo sem svoje ljudi, ne pa, da najemajo nemške plačance!« Izraelski agenti, ki so napeto sedeli pred televizorji, so iz tega razbrali, da Lotz ni bil izdal svoje identitete.

Toda drugega dne je javni tožilec prebral pismo, ki je prispelo iz Nemčije. V njem je pisalo, da je Johann Wolfgang Lotz leta 1933 z materjo Zidino emigriral v Palestino. Potemtakem ni Nemeec, temveč Izraelec. Povrh je bil častnik izraelske vojske! Pismo je bil napisal nek münchenski advokat, ki je v Nürnbergu branil Ribbentropa; podatke je izbrskal iz arhivov nemške policije.

Toda Lotz se je upiral z vsemi stiri mi in vpil, da gre za pošastno izmišljotino. Sodišče mu je kar verjelo, kajti za Egipt bi bilo preveč sramotno, če bi se razvedelo, da je izraelski častnik nekaj let živel v Kairu ter imel za norec najvišje vojaške voditelje. Sodba Lotza ni niti presenetila niti pretresla: 25 let robove zanj, tri leta zapora za Waltraud. Za zdaj je bilo važno, da se je izognil vešalom.

Zjutraj 5. junija 1967 — po dveh letih zapora — je Lotza v nesnažni celici zapora Tura prebudila eksplozija. V sosednjih celicah so se oglasili klici: »Vojna!« Iz jetniškega zvonika so zadoneli marši in bojevitve besede. Toda Lotz je mislil na besede tistega generala o Aidi in — upal. Vendar ni spal pet dni in pet noči. In šestega dne je bilo vojne konec. Sledili so meseci napetega pričakanja.

Sestega februarja 1966 so Lotza odvedli v pisarno upravnikovega pomočnika. Kapetan Hany je sedel za veliko pisalno mizo. Lotz se je zazdelo, da je njegov nasmešek trpek. »Čestitam! Odslej ste prosti.« Lotz se spominja, da ni v tistem hipu občutil nikakršnega veselja. »Hvala za dobro novico, kapetan,« je odvrnil. In to je bilo vse.

Se enkrat je nenavadni izraelski vohun imel Egipčane za norce. Nemški konzul ga je z ženo Waltraud spremil na letališče in pred vzletom letala, namenjenega v München, poudaril, naj Lotz spoštuje Naserjevo željo o molčečnosti. Lotz je resno prikimal.

Toda ko se je letalo Lufthanse dotaknilo pristajalne steze v Münchnu, so bile na njem le potovalke in kovčki vohunskega para. Ob prihodu v Atene so jih bili namreč vzeli v svoje okrilje izraelski agenti. Wolfgang in Waltraud sta presedela na drugo letalo. Njegov cilj: Tel Aviv.

KONEC

Odkar imajo točilnice blagoslov duhovščine in koktelj uvaja kosilo izbrancev, smemo govoriti o gostilnah. Nasprotni-ke alkonola nihče ne sili, da bi prisluhnili, če tega nočejo, toda povsod imamo avtomatske priprave, iz katerih se prikaže kozarček žganja, če vržeš kovance za deset centov v režo za hladno juho.

Con Lantry je opravljal svoj posel na trezni strani točilne mize v Kenealyjevi krčmi. Vsi drugi so stali kot štorcklje na eni nogi na nasprotni strani in rade volje zapravljali svojo tedensko plačo. Njim nasproti je poplesoval Con, snajhen, vzdržen, zanesljiv, mlad, razumen, v belem sukniču, svest si svoje odgovornosti — in pobiral denar.

Krčma (pa naj bo zdaj blagoslovljena ali prekleta) de bila na enem tistih malih trgov, ki niso ulica, temveč zmešnjava pralnic, propadajočih družin in umetnikov in ki z vsem tem nimajo nikake zveze.

Nad gostilniškimi prostori je stanoval Kenealy s svojo družino. Njegova hči Katarina je imela oči kot temno irsko... pa kaj bi vam to pravil? Kar zadovoljite se s svojo Geraldino ali Elzo Ano. O Katarini je namreč sanjaril Con, in kadar je z najnižjega zavoja stopnic zaklicala, naj ji prinese vrč piva za družinski obed, mu je njegovo srce tako poskakovalo, da ga je kar dušilo. Romantika ima svoja metodična in primerno prikrojena pravila — vi zapravite zadnje ficke svojega premoženja za viski, točaj jih vzame, se poroči z astričnikovo hčerko, in vse je v najlepšem redu.

S Conom pa ni bilo tako. Zakaj v ženski družbi je postal plah, nem in škrlatno rdeč. On, ki je z enim samim pogledom utišal preglasnega nadobudnega ali s stiskalnice za limone prisilil razgrajača k miru ali prepirljivca vrgel v jarek, ne da bi se njegova bela platnena kravata zmečkala — ta fant je postal hripav, govoričil je nesmiselne besede, jecljal in se počutil kot bi ga dušila vroča lava bedne nebogljenosti, orž ko je stal pred kakim ženskim bitjem. Kaj je bil torej pred Katarino? Kup trepetajoče nepomembnosti, brezobličnega katarinca, najnerodnejši ljubimec, ki je kdaj v navzočnosti svoje boginje blebetal o vremenu.

Dva zagorela možaka, Riley in McQuirk, sta lepega dne prišla h krčmarju Kenealyju. Pogovorila sta se z njim, potem pa sta se ugnezdila v dvoriščni sobi, ki sta jo napolnila s steklenicami, vrčji in lekarniškimi merilnimi posodami. Vse pripomočke in vse raznovrstne tekočine kletarske obrti sta tu zbrala, toda nikake pijače nista točila. Ves božji dan, dan za dnem, sta se potila v tej odročni sobi ter iz svoje zaloge žganih pijač mešala neznanne mešanice in zvarke. Riley, ki je bil izobražen, je popisal cele skladovnice papirja, ko je preračunaval galone na unče in čaše na požirke. McQuirk, mrk človek vedno vnetih oči, je vsako neuspelo mešanico s tihimi, hripavimi in izdatnimi kletvicami, izli v staro odročno korito. Neutrudno sta se ukvarjala s skrivnostnimi sestavinami, kot alkimista, ki se mučita in trudita, da bi iz prvin pridobila zla in dobra.

V to dvoriščno sobo je nekega večera pogledal Con, ko je končal delo v točilnici. Poklicna radovednost ga je prignala k temu skrivnostnemu človeku; točilnico imata, je pomislil, pa v njej nihče ne pije, in vsak dan porabita litre in litre gostilničarjevih pijač.

Po zadnjih stopnicah je prišla navzdol Katarina s svojim ljubkim smehljajem, lepa kot sončni zahod ob zalivu.

»Dober večer, gospod Lantry,« je rekla. »Kakšna je za danes vremenska napoved?«

»Menda booo d — d — dež...« je zajecjal plahi fant Con in se v zadregi naslonil ob steno.

»To je imenitno,« je odvrnila Katarina. »Mislim, da malo vode nikdar ne škoduje.«

V svojem zatočišču sta se Riley in McQuirk kot dve bradati čarovnici mučila s svojimi čudnimi zvarki. Iz petdesetih steklenic sta po Rileyevih računih vlivala skrbno odmerjene količine v veliko stekleno posodo. Potem je McQuirk to zmes med čemernim preklinjanjem izli, in začela sta znova.

»Sedite,« je rekel Riley Conu, »pa vam bom nekaj povedal. Potem ne boste več tako debelo gledali. Lansko poletje sva se midva, Tim in jaz, domislila, da bi se dalo v Nikaragui z ameriškim barom prav lepo zaslužiti. Tam je takole mesto ob obali, kjer uživajo samo kinin in pijejo rum. Domačini in tujci se uležajo z mrzlico in vsta-

O. HENRY

IZGUBLJENI ZVAREK

nejo z vročino, in dobro pripravljena pijača je še vedno najbolj naravno zdravilo za takšne tropske neprijetnosti.

Torej, v New Yorku sva si priskrbeli čedno zalogo vlažnih dobrin, kozarce in opremo za bar, in s parnikom, ki je tovoril limone, sva se odpeljala proti mestu Santa Palma. Med potjo sva videla, Tim in jaz leteče ribe, s kapitanom in krmarjem sva kvartala, in že sva se počutila kot kralja pod ozvezdjem ovna.

Ko sva bila samo še pet ur od dežele, ki sva jo nameravala seznaniti z raznolikimi pijačami in znatnimi cenami, naj je kapitan poklical k sebi in nama zaupal nekaj malenkosti.

»Cisto sem pozabil, fanta, da bi vama bil prej povedal,« je začel kapitan. »Stvar je namreč taka: Nikaragua je prejšnji mesec iznenada zvišala carino za vse ustekleničene uvožene pijače, in sicer za 48 odstot. njihove vrednosti. Predsednik je bil namreč slučajno zamenjal steklenico lasne vode s steklenico uvožene paradiznikove omake, in zdaj se hoče maščevati za pomoto. Vse pa, kar je v sodih, se sme uvažati brez carine.«

»Škoda, da nama niste tega že prej povedali, sva rekla. Potem sva od kapitana kupila dva velika soda, odprla vse steklenice iz najinega tovara in jih izpraznila v soda. Teh 48 odstotkov bi naju bilo uničilo, zato sva raje zmešala koktelj za 1200 dolarjev. Drugače bi bila morala vso pijačo izliti v morje.«

No, v redu. Ko sva se izkrcala, sva odprla enega izmed sodov. Mešanica je bila obupna. Na oko kot jetniška grahova juha, na jeziku kot žlobudra,

ki ti jo vsili tetica ob srčnem napadu po izgubljeni stavi.

Nekemu črncu sva dala za prst te tekočine za poskušnjo, pa je potem tri dni ležal pod kokosovo palmo, s petami tolkel v pesek in se upiral, da bi nama podpisal spričevalo o tej pijači.

Ampak drugi sod! Čujte, točaj, ste že imeli kdaj na glavi slannik z rumenim trakom in ste s fletno punčko in z osmimi milijoni v žepu poleteli v zrakoplovu? Tako blaženo bi se počutili, če bi spili samo trideset kapljic tiste pijače. Samo za dva prsta, pa je vsak zagrebel glavo v roke in se razjokal, ker nikjer v bližini ni bilo primernega junaka, s katerim bi se lahko pomeril! Da, fant, kapljica iz drugega soda, to ti je bil čisti zvarek bojevitosti, bogastva in najodličnejšega življenja. Pijača je bila zlata, prosojna kot steklo in v temi se je svetlikala kot ujeti sončni žarki. Čez tisoč let boste mogoče kaj takega dobili v kakšnem baru.

Posel sva začela samo s to pijačo, in izplačalo se nama je. Vsakobarvne veličine te dežele so se nalepile ranjo kot roj čebel. Kadar sva zjutraj odprla, je že stala do naslednjega cestnega vogala dolga kača generalov, polkovnikov, bivših državnih predsednikov in revolucionarjev, ki so čakali, da jim postreže. Začela sva s 50 srebrnimi centi za kozarec, zadnjih deset galon pa sva mimogrede prodala po pet dolarjev za požirek. Bila je čudovita kapljica. Dala vam je pogum, častihlepje in tudi dovolj podjetnosti za vsak podvig, povrh je bilo vsakomur vseeno, ali je denar umazan ali svež kot iz hladilnika. Ko je bil sod do polovice prazen, Nikaragua ni več priznala državnega dolga in je bila pripravljena — da Združenim državam in Angliji napove vojno.

Naključju se imava zahvaliti za to kraljico med vsemi pijačami in imeti bi morala mnogo mnogo sreče, če naj nama uspe, da jo spet zmešava. Že deset mesecev se zaman trudiva. Saj porabiva vsakič samo malo, pa sva že prelila cele sode vseh tekočih zvarkov, ki so znani v krčmarski obrti. Viski, vinsko žganje, rum, konjak, pelinkovec, slivovka, vinjak, brinovec, gorijan in vse vrste vina, vsega tega sva pretočila že toliko, da bi bila opremila deset barov! Tako božanska pijača naj bo svetu izgubljena za vedno! To bi bila neizmerna škoda!

Med tem pogovorom je McQuirk ves čas skrbno meril in mešal majhne količine pijač, natanko po receptu, ki si ga je bil s svinčnikom zapisal po zadnjem Rileyevem nareku. Mešanica pa je bila ogabna, umazane rjave barve. McQuirk jo je poskusil in jo, s krepkimi prilastki, izli v odtok.

»To je čudna štorija, četudi je resnična,« je rekel Con. »Zdaj pa grem k večerji.«

»Povabim vas na kozarček,« je dejal Riley. »Tu so vam na voljo pijače vseh vrst, samo kraljevske zlate kapljice vam ne moreva ponuditi.«

»Nikdar ne pijem kaj drugega kot vodo,« je odvrnil Con. »Prejle sem na stopnicah srečal gospodično Katarino. Prav je povedala: Malo vode nikdar ne škoduje.«

Ko je on odšel, je Riley počil McQuirka po rami z udarcem, ki ga je malone zbil na tla.

»Si slišal?« je zarjovel. »Midva, midva sva ti največja trapa. Tistih šest ducatov steklenic kisle vode, ki sva jih imela na ladji — ti si jih odprl — v kateri sod si jih izpraznil, v kateri sod, ti, budalo?«

»Mislim,« je rekel McQuirk počasi, »da v drugi sod. Spomnim se še modrih nalepk na levi strani steklenic.«

»Zdaj sva na konju!« je vzkliknil Riley. »To nama je manjkalo! Voda je manjkala! Vse drugo je bilo prav. Brž, človek božji, prinesi dve steklenici kisle vode iz točilnice, medtem pa bom izračunal prave količine.«

Dve uri kasneje se je Con sprehajal po stranski ulici proti Kenealyjevi krčmi. Je že tako, zvesti uslužbenci tudi v prostem času stražijo v okolici svojega delovnega mesta, kamor jih privlači neki skrivnostni čar.

Ob stranskih vratih je stala marica. Trije postavni policaji so pehali in vlekli Rileyja in McQuirka čez zadnje stopničke v voz. Ob očeh in na obrazih obeh možakov je bilo opaziti bule in praske daljšega, prizanesljivega boja. Kljub temu sta nekam čudno veselo tulila in se skušala s skromnimi ostanki svoje pretepaške objestnosti lotiti stražnikov.

»V svoji sobici sta se začela boksat,« je razložil krčmar svojemu točaju Conu. »In še prepevati! To je bilo še hujše. Skoraj vse sta razbila na drobne kosce. Pa sta le poštenjaka. Vse bosta poplačala. Poskušala sta izumiti novo vrsto pijače. Jutri se bom potrudil, da ju dobim iz pripora.«

Con je stopil v dvoriščno sobo, da bi si ogledal bojišče. Ko je šel čez vežo, je prišla Katarina po stopnicah navzdol.

»Znova vam voščim dober večer, gospod Lantry,« je rekla. »Imate kakšne novice glede vremena?«

»Se vedno kaže na d — d — dež,« je zamrmral Con z očitno rdečico na gladkih, bledih licih in se zmuznil iz njene bližine.

Riley in McQuirk sta očitno bojevala velik prijateljski dvoboj. Povsod so bile črepinje steklenic in kozarcev. Soba je bila prepojena z alkoholnimi izparinami in polna mlak raznovrstnega žganja.

Na mizi je stala merilna posoda. V njej je bilo še za dve čajni žlički tekočine, zlato se lesketajoče tekočine — kakor ujeti sončni žarki.

Con je povohal. Poskusil. Izpil.

Ko se je nato vračal skozi vežo, je hotela Katarina tisti hip odhiteti po stopnicah navzgor. »Se vedno nobenih novic?« je vprašala s svojim izzivajočim smehom.

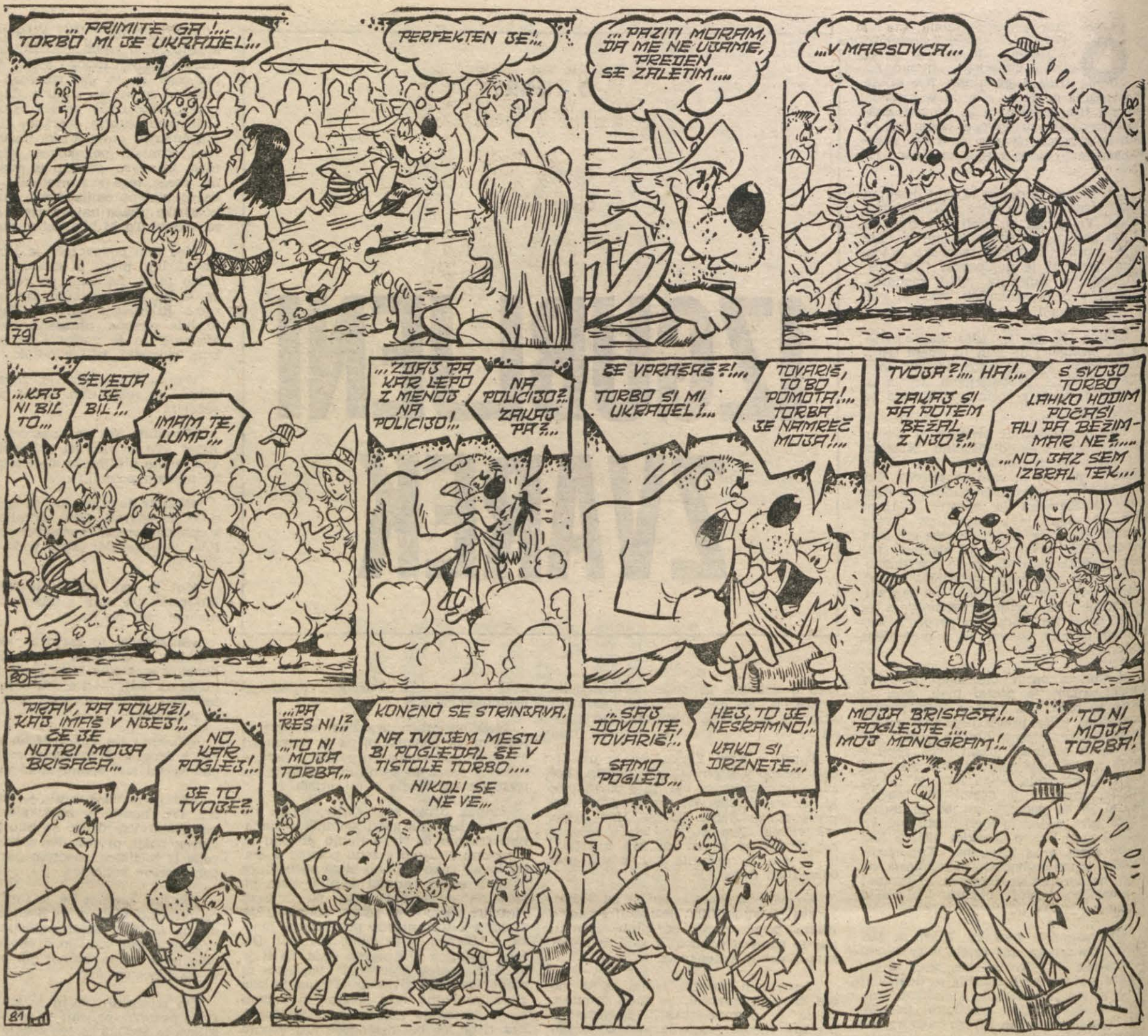
Con jo je z obema rokama zgrabil in dvignil.

»Novica je to,« je rekel, »da se bova poročila.«

»Koj me spustite, gospod,« je zaklicala ogorčeno, »sicer bom... Oh, Con, le kako si se skorajžil, da si mi to povedal?«

VAŠA MAJONEZA

ZVIJEZDA
majoneza



Z živahno hojo poklicnega obiskovalca kongresov je pohitel zvezdnik iz Texasa na govorniški oder v hamburškem avditoriju. Njegovo ime je Denton Arthur Cooley. Enainpetdesetletni srčni kirurg in »demon hitrosti« v operacijskih dvoranah je z dvaindvajsetimi uspešnimi presaditvami srca svetovni rekorder.

Njegovo predavanje pred strokovnjaki iz sedemindvajsetih držav na sedmem mednarodnem kirurškem kongresu je potrdilo to, kar so pred njim povedali že drugi, kritiko dosedanjih uspehov.

V ospredju tega kongresa sta bili dve temi: presaditve srca in razvoj umetnih srčnih črpalk. Oboje seveda kot skrajni poseg pri najhujših srčnih okvarah. Ugotovitve iz teh predavanj bi strnjene povedale naslednje:

● Stevilo srčnih presaditev je v zadnjem letu močno padlo. Se leta 1968, jih je bilo sto ena, lani le še sedemnajst. Kirurgi očitno odlagajo nove poizkuse, ker nimajo v rokah nobenega sredstva, s katerim bi lahko pospešili biološko prilagodljivost organizma za tujke v našem telesu.

● Razvoj umetnega srca, ki so ga doslej preizkušali na živalih, prepočasi napreduje, čeprav so v zadnjih letih tehniki in kirurgi skupaj rešili mnoga vprašanja pri izdelavi idealne umetne srčne črpalke. Predvidevajo, da bo morda šele v petih letih dokončno izdelan uporaben prototip črpalke, ki bi lahko nadomestila človekovo srce.

Od konca leta 1964, ko je južnoafriški zdravnik Christian Barnard uspel s prvo srčno presaditvijo, so bile transplantacije v središču kirurških posegov. Barnardovo pionirsko delo je zbudilo upanje, da bo mo v boju proti vse pogostejši smrti zaradi neozdravljivih srčnih obolenj v kratkem dosegli velike uspehe. Samo v ZDA umre vsako leto pol milijona ljudi zaradi srčnih obolenj, zato je povsem upravičeno reči, da so bolezni srca »bolezen stoletja«.

MODERNA MEDICINA

IŠČE SE ČRPALKA

Kongres v Hamburgu je povsem razgalil resnico, da so zdravniki v boju proti bolezni stoletja še vedno brez pravega učinkovitega orožja. Medtem ko so stopali na govorniški podij, je dnevni tisk po svetu pisal o novih neuspehih.

V kapskem mestu je umrl zobotehnik Adrian Herbert, 49-letni pacient profesorja Barnarda, ki mu je 25. julija vsadil obe pljučni krili in srce nekega črnca.

V Valparaisu v Čilu je preminil 24-letni Nelson Orellana, ki je skoraj tri leta živel s tujim srcem, več kot kdorkoli pred njim.

Kljub tem neuspehom zdravniki na kongresu v Hamburgu niso kazali pesimizma, prej bi lahko govorili o pridruženih samozavesti, in v tem smislu je tudi izzvenelo predavanje teksoškega Cooleya, ki je povedal, da je dvanajst bolnikov izmed 165, ki so jim presadili srce, živelo več

kot dve leti. Kljub njegovemu upanju se je kongres bolj naklonil k drugemu krilu kirurgov, ki so zagovarjali preostalo alternativo nadomestka za srce, črpalke iz oplamenitenega jekla in umetne mase.

Govornik v imenu skupine raziskovalcev, ki pod vodstvom berlinskega kirurga Bücherla razvijajo umetno srce, je v skopih obrisih razložil dosedanje uspehe. Za zdaj so še skromni. Ovce, ki so jim povežali ožile na črpalke, povprečno niso živele več kot pet ur, potem so poginile zaradi sprememb krvi, ki so nastale pri pretoku skozi črpalke.

Nekoliko boljše uspehe so dosegli ameriški znanstveniki, ki delajo v okviru od države podprtega programa »Umetno srce«. Ti sodelujejo s 75 podjetji, ki se ukvarjajo z vesoljskimi poletji, z gradnjo letal in elektroniko. Ustvarjalci umetnega srca so pri strokovnjakih izdelali nekaj

elementov srčne črpalke, ki so navdse uporabni. Predvsem gre za pogonski agregat črpalke in za regulator, ki uravnava moč črpalke pri različnih potrebah organizma.

Ze v začetku so pri teh razvojnih delih postavili nekaj osnovnih zahtev, ki jih bo vsako umetno srce moralo izpolnjevati. Po predstavah strokovnjakov ne bo smelo biti težje in večje od normalne srčne mišice (samo za primerjavo naj povemo, da je berlinski agregat za umetno srce velik za pol sobe). Stene črpalk morajo biti prevlečene s snovjo, ki preprečuje kakršnekoli spremembe krvi, na primer nastanek krvnih strdkov. In naposled naj bi bilo mogoče to črpalke vsaditi v bolnikovo telo, kjer bi bila popolnoma skrita in bi delovala leta in leta brez kakršnegakoli popravila.

Nekaj teh osnovnih zahtev so že izpolnili ameriški znanstveniki. Naredili so miniaturni pogonski sistem, ki dela na osnovi parnega stroja. Toplota izvor je ploščica radioaktivnega plutonija 238. To miniaturno centralo so preizkusili že na živalih, predvsem na pseh. Ker je majhna, bi jo bilo mogoče vsaditi v trebušno votlino srčnega bolnika in bi deset let nepretrgoma dajala potrebno energijo za pogon črpalke. Tudi miniaturni regulator se je že posrečil omenjenim raziskovalcem, gre za mikro računalnik, ki usklajuje srčni utrip in krvni tlak. Dela precej bolj natančno kot prvotno uporabljene elektronski možgani, za moža visoka naprava.

Prototipe umetne srčne črpalke so doslej preizkušali na teletih. Nekaj živali je preživelo s to napravo v telesu pet mesecev, vendar so po tem času vse poginile zaradi infekcije.

Kljub tem uspehom pa tudi ta skupina ameriških znanstvenikov ni najbolj optimistična in sodi, da bo preteklo še pet let do konca njihovih poizkusov. Do tedaj pa naj bi kirurgi imeli pri neozdravljivih srčnih bolnikih eno samo orožje: presaditve človekovega srca.

ŠESTERO LAŽI SPOLNIH PRIROČNIKOV (1)

NI KLITORIČNIH IN VAGINALNIH TIPOV ŽENSK • PRI ISKANJU
SPOLNE ZADOVOLJITVE NI PERVERZNOSTI • ZMOTNO JE MNE-
NJE, DA MORATA MOŠKI IN ŽENSKA HKRATI DOŽIVETI ORGAZEM

val pravico, da aktivno sodeluje v spolnem občevanju in da v njem uživa. Z medicinskega stališča je poudarjal važnost predigre, ki so jo njegovi predhodniki imeli za perverzno: opozarjal je na važnost spolnih variant, dotle opisanih le v razbrzdanih književnih delih.

Toda Van de Velde je ostal ujetnik legend, skupnih prosvetljenemu zdravniškemu krogu njegove dobe. Njegove zmote so v novih izdajah in plagiatih njegove knjige pobožno predajali iz roda v rod vse do današnjih dni.

Ena najbolj trdovratnih zmot je razločevanje med površinskim užitek in globljim užitek, razločevanje, ki nima nikakršne znanstvene osnove.

Dr. C., primarij na ginekološkem oddelku neke velike pariške bolnišnice: »Najnovejša zdravniške raziskave so privedle do spoznanja, da ni nikakršne razlike v fiziološkem odzivu telesa na tisto, čemur so nekaj rekli dvojna oblika užitka. In tega zakonci ne vedo. Kolikokrat se mi je zgodilo, da se mi je kaka ženska potožila, kakor da bi bila gobava: 'Jaz sem klitorijski tip, go spod doktor!' Druge pa so mi zmago slavno izjavile: 'Jaz pa sem vaginalni tip...'«

Kajti za Van de Velda in njegove posnemovalce je bil »površinski« užitek manjvreden in se ga je bilo skoraj tre-

ba sramovati. Cele kohorte žensk so si zavoljo tega nauka spraševale vest in si domišljale, da so bodisi žrtve narave, bodisi moža.

Poskusi, ki sta jih v laboratorijih opravila ameriška seksologa Masters in Johnson, bi jim morali za vedno odpreti oči. Američana sta namreč dokazala, da so fiziološki odzivi telesa pri orgazmu povsem enaki, ne glede na izvor in obliko draženja.

»Obstaja lahko mnogo razlik v intenzivnosti ali trajanju odziva pri orgazmu, pač odvisno od posameznika, a tudi pri posamezniku je odvisno od starosti in okolja,« pravita Masters in Johnson. »Toda ni mogoče govoriti o vaginalnem orgazmu in o klitoričnem.«

Spolni užitek — podobno kot narava — ne pozna skokov. Ni ga mogoče deliti v kategorije, temveč le v stopnje lestvice, na kateri so ob »normalnem« tudi precejšnja odstopanja.

2.

Večina priročnikov, ki v naših dneh krožijo med ljudmi, skuša prikrito namigniti, da je iskanje spolnega užitka ne le perverzno, temveč tudi škodljivo za zdravje, če ga zakonski par skuša iskati drugače, kot je »normalno«. To napako so delali že »seksologi« 19. stoletja.

Dr. B., zdravnik in psihoanalitik: »Ne vidim nič nezdravega v tem, če kak

par v svojih nenavadnih ljubezenskih navadah doseže svoje ravnovesje. Taki predsodki nimajo nikakršne zdravniške osnove. Ni govora o perverznosti. Pojavijo se težave, če je eden izmed partnerjev proti takemu občevanju. Toda to je stvar psihologije ali morale, ne pa fiziologije.

V teh delih tudi beremo, da je draženje brez vrhunca škodljivo za zdravje. To je smešno. Pač ima lahko vpliv na razpoloženje posameznika, ne pa na njegovo zdravje. Lahko pa trdimo, da ponovljeno, a neprostovoljno razočaranje lahko škodi duševnosti moškega ali ženske. Toda če moški in ženska v to razočaranje privolita, bodisi iz verskih, družinskih ali drugih razlogov, potem organsko ne more nobenemu škoditi.

Zaradi velikanskih razlik v značaju in potrebah posameznikov bi se avtorji teh priročnikov morali izogibati posploševanju in dokončnih sodb.

3.

Uživanje ženske je bilo spet priznано pred kakimi šestdesetimi leti, potem ko so ga v 19. stoletju zbrisali s seksualnih atlasov. Pionir te revolucije je bil angleški zdravnik Havelock Ellis. Njegovim predhodnikom — z redkimi izjemami — sta se surovost in egoizem moških zdela naravna. Čemu neki spodbujati pri ženski užitek, ki so ga imeli za nezdravega? Za Havelocka Ellisa, vnetega feministo, je bilo tako mišljenje mišljenje šimpanza. Uporabil je stotine strani, da je opisal primere, ko je mož svojo soprogo zaradi grobosti v poročni noči obsodil na do smrtne pridnosti.

Prvi si je upal zahtevati, da morajo moški pri ženski zbuditi željo. Toda večina avtorjev, ki so ga priznali za duhovnega očeta, je zašla v drugo skrajnost, kakor da bi hoteli popraviti krivico stoletij. Etape predigre opisujejo kot nekakšen tek čez ovire in zakoncem zabičujejo, da morajo skupaj prispeti na cilj. Zanie izven tega strogega vzorca hkratnih užikov ni pravega zadovoljstva. Pod njihovim vplivom so se rodovi zakoncev trudili, da bi dosegli to sinhronizacijo, ki so jo imeli za pečat uspešnega spolnega občevanja.

Raziskave modernih seksologov so to mišljenje ovrgle. Kaže, da je za nekatere zakonce bolje, če eden sledi drugemu. Solskega pravila ni.

Dr. C.: »Spet preveč posplošujejo: sicer pa ni poredko, da kaka ženska večkrat doseže vrhunec, medtem ko moški med tem doživi le en orgazem. Potemtakem je normalno, da ga prehitava, pozneje pa mu sledi. Toda za moškega in žensko je glavno, da občutita užitek. Kdaj z ozirom na partnerja... je pa čisto osebna zadeva.

Nesmiselno je trditi, da lahko zakonce le hkrati dosežeta pravo zadovoljstvo. Kar drži za nekatere, morda ne velja za druge. Vsek par mora najti svoj recept, ki mu najbolj ustreza, ne da bi si pri tem belil glavo, ali sledi, »normalno.«

NADALJEVANJE PRIHODNIČ

HELENA

TRI KAPLJICE

Star bom petnajst let. Pri samozadovoljevanju so mi iz penisa pritekale tri kapljice goste sivobe tekočine. Ne vem, ali sem bolan, ali pa je to posledica pubertete. Prosim, če mi lahko kmalu odgovorite, ker sem pošteno zaskrbljen!

JANEZ

Posebno med vnetimi braki moje rubrike najbrž niste, toča ker je zaskrbljenost za ljubo zdravje pri 15 letih huda reč, in ekr sem slučajno dobre volje, naj bo še enkrat (ampak to pot resnično zadnjič): Niste bolni, ampak se iz otroka počasi spremenjate v fanta, ki bo dekletom v veselje. Tiste tri kapljice (ki jih bo sčasoma vse več in več) pomenijo, da bo kmalu napočil čas, ko boste sposobni pridelovati nove majhne Janezke. Sposobni, pravim, kajti s vsakim praksi bo treba za vsak primer le še nekaj let potrpeti.

HELENA

Ko sta se moški in ženska v starih časih ljubila, sta si pošiljala cvetje, poljubčke, nežne besede, in sanjala sta o čarobnih objemih.

Danes, če hočeta v korak s časom, zavijeta v knjigarno in kupita eno tistih neštetihih knjžic z navodili za telesno ljubezen, podobnih priročnikom, ki jih dobi kupec ob prevzemu novega avtomobila in iz katerih zve, kako kaka reč deluje.

Kje najti pravi recept ljubezenskega užitka? V »Polnem zakonu« ali v »Prosojni ljubezni«? Ali pa bi bolj kazalo izbrati »Preprosti slovar spolne vzgoje« oziroma se prepustiti »Praktičnemu vodniku po svetu spolnosti«? Ta rožnata knjižna plima zavzema čedalje več polic v naših knjigarnah in knjižnicah.

In ker sodobni človek rad verjame, da si je vse on izmislil, je brž pripravljen uvrstiti spolne priročnike hkrati z raketami in plastičnimi snovmi med proizvode moderne dobe. Pa še zdaleč ni tako! Ni treba segati nazaj do Kamasutre; prvo delce o »sodobni« spolni vzgoji so izdali leta 1717 v Londonu pod naslovom »Onanija, strašni greh«, ki dovolj zgovorno izpoveduje njegovo vsebino.

Ta bestseller 18. stoletja je doživel 80 izdaj. Potem je neki Samuel Tissot, švicarski zdravnik, skušal prepričati Evropo, da spolno pretiravanje pelje k behavosti in prezgodnji oslabelosti. V naslednjem stoletju so se pojavile knjižnice, katerih nauki so taki da danes kar strmimo. Francoski zdravnik Lallemand, denimo, je pridigal, da nočne islasti vodijo moške do impotence, imbecilnosti in smrti. Dr. William Acton, Anglež, pa je recimo pisal, da normalne ženske ne občutijo ne želje ne užitka itd.

Ze v prvih začetkih so spolni priročniki pozabljali na objektivnost in so bili predvsem podoba predsodkov in spolne ideologije takratne dobe. Dela, ki izhajajo danes, vsekar ne vsebujejo — izjeme so redke — naukov, ob katerih bi se smejali. Toda so resnično vodniki, ki jim ne moremo ničesar očitati? Zvečine niso. Bodisi zavoljo premajhne informiranosti, bodisi premalo bistrega uma piscev te knjižice še vedno pod gesli avantgarde razširjajo zastarele ideje.

Francoski raziskovalci so v najpogostejših spolnih priročnikih našega časa s pomočjo seksologov in specialistov za psihologijo zakoncev v njih odkrili šest »glavnih laži«.

1.

Prvi priročnik, ki se je otresel viktorijanskih predsodkov, je leta 1926 izdal nizozemski ginekolog Theodor Van de Velde. Njegov »Polni zakon« so po vsem svetu natisnili v nekaj sto tisoč izvodih. Od dobe fokstrotta do časov rocka so nešteti mladi zakonci v njem iskali odgovor na vprašanja, ki so jih mučila.

V času izida so bile zasluge tega dela ogromne. Predvsem je ženski prizna-

In prišla je ljubezen. Ve, ica, vroča, »prava ljubezen«. Z mnogo veličastne spolnosti in z mnogo prav tako imenitnih uric pravega, pristnega prijateljstva, skupnih interesov. Lahko bi rekla, da sem našla idealnega moškega zase in tudi moj moški mi je dal vedeti, da se še nikoli ni z nobeno žensko ujema tako dobro kot z menoj. To, da je 18 let razlike v starosti, se pri tem sploh ne opaziti.

Nikoli nisva načrtovala poroke, saj zakonsko življenje obema smrdi do neba. Načrtovala pa sva nekakšno bohemsko življenje v dvoje. Ne da bi mu o tem karkoli spregovorila, je sam kmalu začel govoriti o tem, da se bo ločil.

Tedaj me to ni posebno skrbelo. Stara sem bila 26 let, vse življenje je bilo še pred menoj, nikamor se mi ni mudilo. Naj v miru opravi, sem si rekla. Tudi zato nisem prigajala, ker je imel otrok šele tri leta in ker vem, da je moj moški na sina izredno navezan.

Za najino zvezo je žena kmalu izvedela. Moj moški mi je svoje domače razmere sicer vselej skrbno skrival, toda očito je, da ima doma že dolgo pravi pek. Žena ne izbira sredstev, da bi ga obdržala pri sebi. Tudi meni je dala to nekajkrat že precej brutalno vedeti. Toda to me ne skrbi.

Ves čas sem molčala in čakala. Zda, po sedmih letih ljubezni in pričakovanja, pa je nekega dne prišel k meni in mi odkrito povedal, da se ne bo ločil.

Eden glavnih razlogov za to je dejstvo, da je žena stara že skoro 40 let brez poklica in nezaposlena. S tem, da bi se ločila, bi se silovito zamajalo njegovo materialno stanje in s tem tudi standard otroka, ki bi ob ločitvi seveda ostal njej.

Pri tem me ima moj moški še vedno resnično rad. To ni le moja tolažba in utvara. Poleg tega je njegova odločitev resnično logična in celo nekoliko humana, čeprav po drugi strani res, da diši po strahopetnosti in metanju puške v koruzo.

Tako stojim pred neznosnim vprašanjem: Kaj naj storim? Naj ga pustim? Zvenelo bo banalno, toda prepričana sem, da kljub svojim relativno mladim eotm ne bom nikoli več našla človeka, ki bi bil mojemu človeku vsaj nekoliko enakovreden, da ne govorim o tem, da ga imam še vedno tudi zelo rada. Naj hodim še naprej z njim? Naj mu bom še deset, petnajst let priležnica, potem pa čakam, da se me bo polagoma naveličal in odvrge? Do otrok mi ni, v tem pogledu nisem na trnih. Gre pa mi za status, razumete? Ponosna ženska sem in dejstvo, da mi je najbrž usojeno vse življenje živeti v senca, me spravlja v blaznost. Nočem biti nikomur priležnica. Kaj menite vi?

SASA

Premišljam katera ženska je pravzaprav priležnica? Vsaka, ki živi s poročenim moškim? Nekateri res menijo tako. Toda

ZAUPAJ SE MI

MOJ BANALNI PRIMER

Zgodba bo najbrž zvenela kot poceni in oguljena ljubezenska limonada. Pa je vseeno zelo resnična, zelo boleča in morda mi bo potem, ko se vam bom, neznaniki, izkašljala, malo lažje pri sreju.

Pred nekaj leti sem se zaljubila v starejšega poročnega moškega. Sama sem bila pri tem že dve leti ločena (po moži krivdi) in brez otrok, moj moški pa je živel v ponesrečenem zakonu s poroko »na musa«.

Vzela sta se, ko je bila žena v sedmem mesecu nosečnosti, do petega meseca mu je svoje stanje skrbno skrivala.

Tako je živel svoj zakon apatično, naveličano, s številnimi občasnimi skoki čez plot. Otrok, sina ima, je danes star deset let.

Potem je spoznal mene. Srečala sva se v družbi, zavila sama v lokal, poklepetala, ugotovila drug za drugega, da sva prijetha sogovornika, in se poslovlila. Prišlo je drugo srečanje, in tretje, vse bolj pogosto sva tičala skupaj in se menila o tisoč rečeh. Močno naju je vezalo tudi razočaranje v zakonih in ljubezni.

OTROCI RIŠEJO

V oktobru bo minilo četrto stoletje, odkar je bil ustanovljen mednarodni sklad za pomoč otrokom pri organizaciji Združenih narodov, znan kot UNICEF.

Z ozirom na značaj in pomen te specializirane organizacije OZN seveda smemo pričakovati, da bodo številne poštne uprave njen jubilej prav gotovo počastile z izdajo spominskih znamk. Kot prva je za to že poskrbela poljska pošta. Kakor vidite na naši reprodukciji, gre za serijo osmih znamk, izdelanih na osnovi otroških risb. Iz uradnih podatkov poljske pošte povzemamo, da nihče izmed avtorjev teh risb ni starejši od 12 let, vsi so člani umetniškega krožka pri mladinski Palači



kulture v Varšavi; risbe, ki so bile uporabljene kot motivna osnova za znamke, pa so bile razstavljene na številnih mednarodnih razstavah in tam bile deležne tudi visokih priznanj.

Ob navedeni izdaji se torej vnovič srečujemo z avtorji otroki kot likovni rešitev za poštne znamke. Primer sicer še zdaleč ni prvi, edini ali izjemen. Že dobro desetletje nazaj razne poštne uprave ob primernih priložnostih izdajajo znamke, izoblikovane na osnovi otroških risb. Znane so npr. kanadske in avstralske »božične znamke«, da sploh ne govorimo o raznih švicarskih, sovjetskih in drugih znamkah, izdelanih na osnovi otroških risb, ki so jih solarji narisali bodisi v okviru rednega pouka risanja, bodisi so bili k temu spodbujeni z raznimi natečaji. Za kanadske božične znamke npr. vemo, da so otroci narisali več kot 10.000 risb — osnutkov, ki niso izpričali le njihove domišljije in razgledanosti, ampak jih je vsaj polovica presejala raven, kot bi jo smeli pričakovati pri desetletnih otrokih. Da pa otroci lahko, če so k temu spodbujeni in če dobijo ustrezne napotke, lahko izdelajo tudi zelo zahtevne risbe, ki so hkrati tudi efektne rešitve za znamke, lahko vidimo tudi na tunizijski znamki (glej reprodukcijo), izdani v počastitev lanskega dneva znamke.

Očitno torej je, da so znamke po motivih otroških risb praviloma sad načrtnega dela z mladimi, njihovega pravočasnega in pravičnega usmerjanja tudi na to področje likovnega dela. Pri nas žal ni tako. Že nekaj let nazaj ob Tednu otroka sicer tudi izdajamo po eno znamko, izdelano na osnovi otroških risb. Po kakšnih merilih in kriterijih se JPTT odloči za dokončni izbor mo-



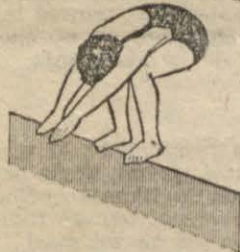
tiva ter kako na sploh pride do otroških risb ne vemo. Prav gotovo pa se najbrž nikjer na svetu ne more primeriti to, kar se je npr. lani pri nas, ko je bila za motiv znamke ob Tednu otroka izbrana risba-čestitka, s katero je učenka iz Sremskih Karlovcev izrazila najboljše želje ob prvem maju osebno generalnemu direktorju JPTT in preko njega vsem PTT delavcem Jugoslavije... Tako vsaj smo lahko prebrali v uradnem obvestilu o izidu te znamke. Zato ne bo presenetilo, če bo letošnja naša znamka spet izbrana na podoben način, ki nedvomno negira in podcenjuje odgovorno in naporno delo likovnih pedagogov po vsej naši državi, spodbuja pa k odločitvam po sliki najmanjšega odpora.

MILAN GOVEKAR

NAUČIMO SE PLAVATI (3)

Včasih so otroke naučili najprej prsni slog plavanja, ker pri njem ni treba potopiti obraza pod vodo. Toda učenje pravičnega prsnega plavanja zahteva kar precej truda. Važno je, da leži telo čim bolj plosko ob površini vode. Rame naj bodo v isti ravnini z gladino, noge nekoliko nižje. Petič naj se skoraj dotikajo gladine.

Gibe nog je treba pokazati in se jih učiti najprej na suhem. Na začetku sta nogi zravnanji, peti sta skupaj, glečnja upognjena. Nato nogi skrcimo. Ko se kolena upogneta, se obrneta navzven. Odriv, pri katerem prideta stopali spet skupaj, je krožen gib. Otroku recite, naj skrči noge tako kot žaba, dokler ne prideta v podoben položaj, kot ga imata letalski krili. Gibanje nog ne sme biti odsekano.



Dobro je, če otrok najprej vadi gib nog doma na stolu pred zrcalom in nato na robu bazena. V vodi naj vadi tako, da se z rokama drži za plavajoč predmet.

Zamah rok se začne, ko sta iztegnjeni v vodoravnem položaju tik pod vodno gladino. Roki naj bosta skupaj, prsti stisnjeni, člani nekoliko usločeni in obrnjeni navzdol. Odrinemo se tako, da naredimo zamah navzdol in navzven do položaja kakih 30 centimetrov pod vodo in malo vstran od linije ramen. Nato se gibljeta roki navznoter, dokler ne prideta skupaj pod prsni. Sedaj sunemo naprej in navzgor.

Posebno pozornost zahteva usklajitev gibov rok in nog. Zamah z rokama naredimo medtem, ko krčimo noge, da bi se z njimi odrinili. Ko roki potisnemo navzdol in vstran, se dvigne glava, tako da lahko vdihnemo skozi usta. Vedno moramo paziti, da z nogama brčnemo nazaj in ne navzdol. Obe nogi delata ves čas iste gibe. Gibanje rok in nog je treba delati ritmično.

Ko se otrok nauči plavati, bo verjetno hotel tudi skakati. Najprej se prepričajte, ali je voda dovolj globoka. Začetniku bo delala največ preglavic voda, ki mu bo uhaljala v nos. To nevšečnost odpravimo, če močno pihnemo skozi nos, ko potopimo

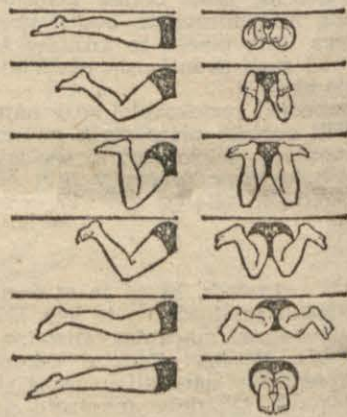
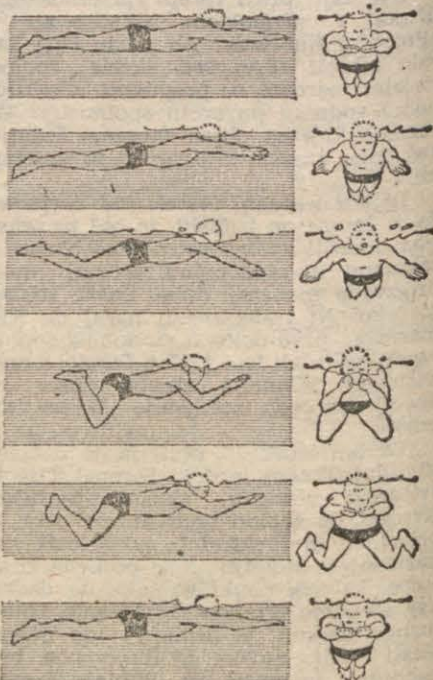


glavo pod vodo. Do osnovnega skoka na glavo vodijo tri stopnje:

1. Sedimo na robu bazena medtem ko nam noge visijo čez rob. Med razširjenima kolcnoma se poženemo v vodo, pri čemer roki stegnemo nad glavo in sklenemo palca. Glavo moramo upogniti med roke, da ne bi padli ploskoma na trebuh.

2. Na robu bazena poklekamo na eno koleno. S prsti druge noge se opremo ob rob, da nam ne bi spodrsnilo. Predstavljajte si, da delate z rokama v vodo odprtino, skozi katero bo šlo telo.

3. Osnovni skok naredimo iz stoječega položaja na robu bazena. Prsti na nogah so upognjeni čez rob. Kolena so rahlo upognjena, telo sklonjeno naprej in roki vzravnani.



VES SVET ZA MIZO

KANIBALSKA KUHINJA

Kanibali dandanes nastopajo bolj ali manj samo še v filmih o Tarzanu, sicer pa zasledimo le še redka ljudozerska plemena v osrčju Afrike in Oceanije.

Proti koncu prejšnjega stoletja je misionar oče Allaire zapisal naslednjo izjavo poglavarja črnega plemena Bondjo: »Belčevo meso, posebno pa meso belega poglavarja, je izredno okusno, če je pripravljeno z bananami, vendar pa mora biti brez kože.«

Še nekaj let pred tem, ko je to napisal misionar, so bile tržnice v Brazzavillu (Kongo) bogato založene s človeškim mesom, tako nekako kot pri nas z govedino in bravino.

Med kanibalskimi plemeni Konga so znani Bateteli, ki pojedjo svoje starše ob prvih znakih onemoglosti. Fanj napravijo gostijo na kraju pokopa samega. Pripadniki plemena Bondjo sužnje najprej spita, potem pa jih vržejo v lonec. Pahučni pojedjo v boju ubite sovražnike z namenom, da si pridobijo njihove vrline.

Vsekakor gre pri kanibalizmu tudi za animistične običaje, pri katerih prevladuje mnenje, da se človekova moč podvoji (da

ima »dve življenja«), če požreš v boju ali drugače ubitega človeka. Predvsem gre pri tem za določene dele človeškega telesa (jetra, srce).

Ali je belčevo meso res tako vabeče za kanibale?

Raziskovalec Roger Charvelot trdi, da ne. »Meso prebivalcev Oceanije je najbolj cenjeno, medtem ko je Evropejec neokusen za kanibale.« pravi ta strokovnjak, »meso rumenokožcev pa zaudarja po žaltavem olju.« Torej: Evropejcu se med kanibali ni treba bati za svoja jetra.

Splošno znano je, da ima človeško meso sladkoben okus. Poznavalci in kanibali pravijo, da ima okus po banani, drugi spet trdijo, da ima okus po teletini ali svinjini... Nedvomno njihovih trditvev ne bomo šli preverjat.

Prav tako ne bomo preverjali kanibalskega jedilnika à la carte. Baje so za kanibalskega gastronomo najokusnejši naslednji deli človeškega telesa: dlani, rebra, zadnji del, zgornji del stegen... brrr!

Nekateri poznavalci kanibalske kuhinje omenjajo kot največjo poslastico »človeško pečenko na ražnju« Pa — dober tek.

PROBLEMSKI SAH

II. MEDNARODNI MEMORIALNI
PROBLEMSKI TURNIR

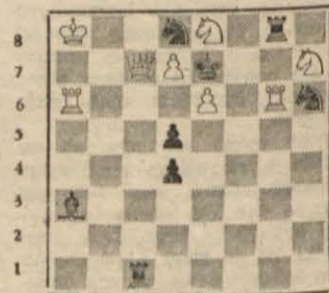
»Drago MAKUC — Janez MODER 1974«

IZID NATECAJA DVOPOTEZNIKOV

III. pohvala

Imants KISIS
Priekull — SSSR

a b c d e f g h



Mat v dveh potezah

Beli: Ka8, Dc7, Ta6, Tg6, Se8, Sh7, Pd7, e6 (8)

Črni: Ke7, Tc1, Tg3, La3, Sd8, Sh6, Pd4, d5 (8)

a) diagram
b) b.Tg6 na e2
Rešitvi: Ra) 1. Se6! (2. Sd5: mat)
1. S—+ (Se6+, Te5)
2. d8D (/A/, d8S /B/, Dd6) mat.
Tpa) 1. Sd6? Oa) 1. ... Tc7!
Rb) 1. Sd6! (2. Se8 mat)
1. ... S—+ (Se6+, Ld6; Ke6)
2. d8S (/B/, d8D /A/, Dd6; Te2) mat.
Tpb) 1. Sd6? Ob) 1. ... Tg5!

Komentar glavnega sodnika skupine dr. Save ZLATA iz Zagreba, mednarodnega problemskega sodnika FIDE: »Zanimiva naloga s spreminjenimi promocijami istega belega kmeča in damo in skakača v Ra) oz. v skakača in damo in Rb) na obrambne poteze črnega a šah!«
(Nadaljevanje prihodnje)

Evi:

za vrt
jesen
in
zimo
so

Karizanti
Rancobski
jopiči
velika
mooda

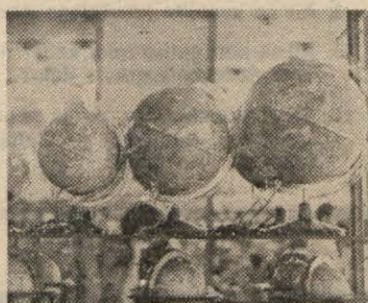
Eva



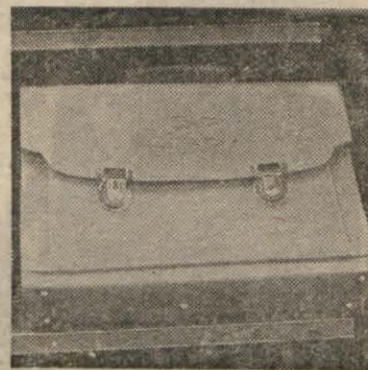
LJUBLJANSKE
TRGOVINE



79 do 89 dinarjev: V prodajalni ALPINA v »Slaviji« smo fotografirali tele čedne, sodobne in udobne otroške čevlje iz semiša, ki bodo kot nalašč za šolarje, še preden pritisne zimski mraz. Izdelal jih je »Ciciban — Jadran«.



108 do 346.50 dinarjev: v »MLADINSKI KNJIGI« v Konzorciju prodajajo zanimivo novost: globuse, ki skrivajo v notranjosti žarnico in so podnevi globusi, ponoči pa nadvse dekorativne luči.



110.20 dinarjev: Solska torba za mlajše šolarje, ki smo jo slikali pri NAMI, je živo oranžne varovalne barve z drobnimi mačjimi očesi na patentnih zapirah. Toplo jo priporočamo vsem tistim šolarjev, ki morajo v šolo in domov po prometni cesti, mimo avtomobilov.



135 dinarjev: Posodi s kuhalnikom in podstavkom, ki je prav dekorativne živo rdeče barve, se reče »fondue«. Postavimo jo pred gosta na mizo, kadar želimo pred njim jed pogreti ali do konca pripraviti. Model, ki je pred vami, je naprodaj v »malih« METALKI ob Titovi cesti, uvozili pa so ga iz Hongkonga.

IZBOR PO PRESOJI
UREDNIŠTVA

PROF. VLADISLAV JAGODIČ: SPOZNAVAJMO JEZIKE SVETA

JEZIK GURMANČE



Jezik gurmanče govori Binumba (v ednini Bimba), ki prebivajo v severnih delih Toga, Gane, in Dahomeja in v jugovzhodnem delu Zgornje Volte. Zanje se govorniki literaturi v evropskih jezikih je v strokovni literaturi v evropskih jezikih bolj uveljavilo ime Gurma, kot jih običajno imenujemo sosednji narodi. Včasih uporabljamo v literaturi besedo gurma tudi za oznako jezika. Ta jezik spada v gursko družino jezikov, o kateri smo že govorili v sestavku o gurenskem jeziku.

Binumba so v 13. stoletju ustanovili na področju med Belo Volto in Nigrom svojo državo, ki se je obdržala nekaj stoletij. Dokončno so jo uničili francoski kolonialisti leta 1895.

Gurmanče govori več kot 700.000 ljudi. Največ jih je v Togu, okoli 300.000, v Zgornji Volti 190.000 in v Gani 200.000, nekaj pa jih je tudi v Dahomeju.

Pismenost je še malo razvita. Pišejo v latinici. Dolge samoglasnike označujejo s podvojitvijo. Delitev samoglasnikov na dolge in kratke je za razumevanje tega jezika zelo pomembna, ker je v njem precej besed, ki se razlikujejo samo po tem, npr.: yaama — sol in yama — žolč, o yeedi ku tagu — slekel si je obleko in: o yedi ku tagu — nadel si je obleko, i muuli — riž in muuli — zadnjica.

Precej pomemben je tudi ton. Ločimo tri tone: visoki, srednji in nizki. Visoki ton označujemo z ostrivcem, (ó bário — poglavar), za srednji ton ni potrebno označevanje (o taamo — konj), za nizki ton pa uporabljamo posamezne besede, npr.: nlé — dva, nlé — eden, o kpá — ubil je, o kpa — zardel je, o kpá — hranil je, o ba — doblil je, o bá — padel je. Pri spregatvi ima ton večkrat slovnčni po-

men: o da — kupi; o dá — kupil je; o biuda — joka, o buuda — jokal je. Poleg teh treh glavnih tonov sta še dva padajoča tona, ki pa ju pri pisanju Binumba običajno ne označujejo.

Značilnost jezika je delitev samostalnikov na razrede — skupine. Razredov je osem. V prvega spadajo samostalniki, prevzeti iz tujih jezikov, samostalniki, narejeni iz glagolov, če pomenijo človeka, opravljajočega dejanje, ki ga izraža glagol itd. Oblikovna pokazatelj prvega razreda sta v ednini: zaimek pokazatelj o (tega postavimo pred samostalnik) in pripona razreda —o: lo (to pripnemo samostalniku zadaj): o nilo — človek. Za množino sta pokazatelj bi in pripona —ba: bi niba — ljudi e.

V drugem razred grede samostalniki, ki pomenijo živali. Zaimek pokazatelj za ednino je o in za množino i, pripona za ednino je —o in za množino —i: o sangbanlo — pes, i sangbanli — psi; o lumo — slon, i luomi — sloni.

V tretjem razred so samostalniki, ki pomenijo drevesa (razen nekaterih), hrano, majhne predmete in samostalniki, narejeni iz glagolov, če pomenijo glagolsko dejanje. Zaimek pokazatelj v ednini: bu, o množini: i, pripona v ednini —bu, v množini —di: bu tibu — drevo i tiidi — drevesa; bu kankambu — figovec, i kankandi — figovec; bu numbu — oko, i nuni — oči.

V četrtem razred so imena krajev, nekaterih živali, delov telesa itd. Pokazatelj za ednino je ku in za množino ti, pripona za ednino je —gu in za množino —di: ku tugu — trebuh, ti tugdi — trebuh; ku gbangu — koža, ti gbandi — kože. Samo v množini ne merimo po eničah, in pa v mnogi abstraktni samostal-

niki: ti siadi — med, ti kuri — železo, ti yombi — seženstvo.

V petem razred je precejšnja raznovrstnost. Pokazatelj ednine u in množine i, pripona ednine je —u in množine —i: u mianu — nos, i miani — nosovi; u mu — ogenj, i mui — ognji; tudi mnogi abstraktni samostalniki, običajno brez množine: u yabmu — veličina, u kpaalu — kašelj, u nuulu — vonj. Samo v množini pa so imena zrn: i bi — zrna, i nge-sezam.

V šestem razred so predvsem majhni predmeti, sadeži, deli telesa, zrna itd. Pokazatelj za ednino je li in za množino a, pripona za ednino —li in za množino —a: li pali — srce, a pala — srca, li binli — leto, a bina — leta, li yali — sekira, a yala — sekire.

Sedmi razred vsebuje predvsem samostalnike, ki pomenijo otroka, in pomanjševalne samostalnike. Pokazatelj v ednini je ke in v množini mu, pripona v ednini —ga v množini —u: ke biga — otrok, mu bimu — otroci; ke yalga — sekirica, mu yalmu — sekirice.

V osmem razred so samostalniki, ki pomenijo tekočine, snovi itd. Pokazatelj za ednino je mi in pripona —ma. Množine ni: Mi nyima — voda, mi soama — kri, mi yoma — moka, mi gurmantyema — jezik gurmanče, mi pwuma — cvetka.

Številki do deset: nlé, nlé, nta, nna, nmu, nluoma, nlele, nni, nya, ka piga. 11 — piga ni yendo, 12 — pige m bwombi lie, 13 — pige m bwombi ta, 14 — pige m bwombi na, 20 — ka pi lie, 30 — ka pi ta, 40 — ka pi na, 50 — ka pi mu, 60 — ka pi luoba, 70 — ka pi lele, 80 — ka pini, 90 — ka pi ya, 100 — kobga, 200 — kob lie, 1000 turli.

Za konec še tale izrek: Namo ya dyuni tani, o bid'o luoli. — Če škorpjon pika kamen, trati svoj strup.

PSIHOTEST:

ALI IMATE DOBRE ŽIVCE?

Sodobni človek živi v neprestani živčni napetosti. Te trditve ni treba posebej dokazovati, saj doživljamo tempo življenja vsi na svoji koži. Kako je z vašimi živci — ali so dovolj močni za napore vsakdanjega življenja ali ne — vam bo pokazal današnji psihotest. Na vsako vprašanje odgovorite z DA ali NE

- | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| 1. Ali ste zadovoljni z delom, ki ga opravljate? | — | — | 12. Ali ste na koncu svojega dela prav tako aktivni kot tedaj, ko ste ga začeli? | — | — |
| 2. Ali ohranite v zapletenem položaju pregled nad stvarmi? | — | — | 13. Ali se na splošno ne bojite težav, ampak so vam priložnost, da se na njih preizkusite? | — | — |
| 3. Ali opravite vse svoje dolžnosti takoj, brez odlašanja? | — | — | 14. Ali lahko dalj časa opravljate isti posel, ne da bi se vam priskutili? | — | — |
| 4. Ali vas neuspehi spodbudijo k boljšemu delu? | — | — | 15. Se vam zdi, da imate manj skrbi kot drugi ljudje? | — | — |
| 5. Ali lahko delate kdaj tudi za dva? | — | — | 16. Ali sodite med ljudi, ki se do svojih ciljev dokopljejo z lastnimi napori in ne slučajno? | — | — |
| 6. Ali ste vedno prepričani v svoja stališča? | — | — | 17. Ali vas močno ovira ropot pri delu? | — | — |
| 7. Ali vam gre delo hitreje in bolje od rok, če ste v časovni stiski? | — | — | 18. Ali povzročijo daljši odmori med delom, da izgubite pravi ritem? | — | — |
| 8. Ali ohranite duševni mir tudi v kočljivih položajih? | — | — | 19. Ali sodite med ljudi, ki se ustrašijo, če dobijo bolj odgovorno delo? | — | — |
| 9. Ali se veselite jutrišnjega dne? | — | — | 20. Ali vas lahek prehlad prav nič ne ovira pri delu? | — | — |
| 10. Ali se vam potijo roke, kadar morate opraviti kako duševno naporno delo? | — | — | | | |
| 11. Ali si vzamete čas, da se pogovorite s prijatelji o njihovih problemih tudi tedaj, kadar se vam mudi? | — | — | | | |

REZULTATI PSIHOTESTA

Seštejte, kolikokrat ste odgovorili z DA. Če je teh odgovorov 14 ali več, potem se vam ni treba bati za svoje živce in uravnovešenost. Če pa ste z DA odgovorili le desetkrat ali še manjkrat, morate računati s svojo manjšo odpornostjo in dokajšnjo labilnostjo živčnega sistema. V tem primeru ne bi bilo napak, če bi se posvetovali s svojim zdravnikom ali kakim psihologom.

REŠITEV KVIZA:

RAZISKOVALCI - PIONIRJI

Toliko pravih odgovorov pa še ne. Sicer je bil kviz v prejšnji številki res lahek in domala vsi ste napisali pravilne rešitve, ki so morale biti takele:

- A — 4 (Marie Curie — laboratorij)
- B — 2 (Charles Lindbergh — letalo)
- C — 5 (Neil Armstrong — Apollo 10)
- D — 3 (Christian Barnard — srce)
- E — 1 (Thor Heyerdahl — splav Ra)

Za rešitev so zadoščale pravilne kombinacije črke in številke, podatke smo dodali samo zaradi pojasnila.

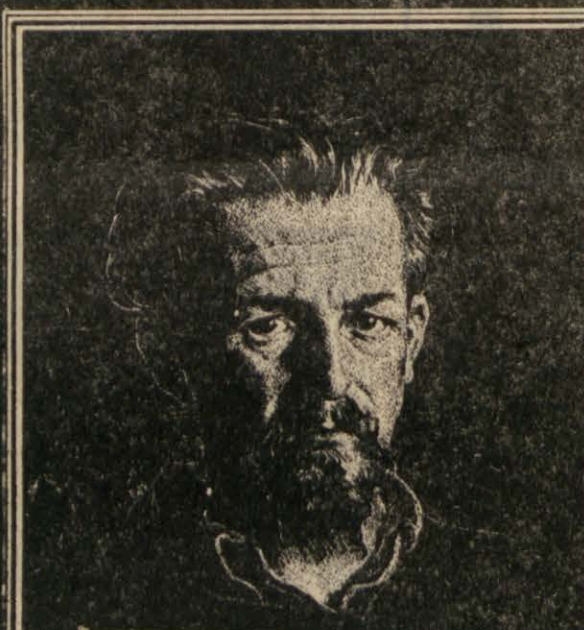
Žreb je izmed velikega števila pravih rešitev določil za nagrado naslednje: Prvo nagrado (500 din) bo dobila Stanislava Tavčar, Soseska Ložnica 30, 63310 Zalec

Druga nagrada (200 din) bo odpotovala na dom Franca Strmoleta, 61295 Ivančna gorica 84


Tretja nagrada (150 din) bo šla na naslov: Franka Morato, Garibaldijeva 8, 64330 Piran

Četrta nagrada (100 din) je žreb prisodil Ivanu Kacbeku, Krekova 11, 62000 Maribor

Peta nagrada (50 din) pa bo ostala v Ljubljani in jo bo dobila Darja Čelešnik, Klunova 12, 61000 Ljubljana.



TT	VEČINA PRI GLASOVANJU	ORKESTRALNA GLASBA	BOŽJA ŽABICA	VRHŃJA PLOŠČA NA KORITU	PRIŽNICA	IGOR STRAVINSKI	TUJ IZRAZ ZA SMUČI	ZDRAVILNO V PLOŠČICI				
PISEC Z NRAVNO TENDENCO												
OKRASEK V ARABSKEM SLOGU						ISAK BABELJ						
						SPROSTITUTEV		4047 m ²				
ČESKA VLADARSKA DRUŽINA							IMETNIK GLASBILO NA STRUNE					
PODZEMNI HODNIK				GL. MESTO DEPART. CALVADOS	ELEKTR. PREVODNIK							
PRIPADNIK EVROPSKEGA OTOŠKEGA NARODA					10 del			ORODJE ŽANJIC				
PREVEJANKA SNEŽNA GRUDA					TROPSKA PAPIGA			REKA V EGIPTU NAPOLI				
					II. POLARNI RAZISKOV.							
SLAP BRZICA	KLAMFA, PENJACA	MASČOBNA KISLINA	DRANJE	UJEVIČ	BILJARDNA PALICA ZNAMKA PR. STROJEV	1 JAVKANJE		DELOVNA OBLEKA IZ ENEGA KOSA	ZVEZA, ZDRUŽENJE "ELLE"			
PIHALNI INSTRUMENT						SLOV. HAR. OSV. SVET PRICANJE		JASA V GOZDU TIP SREDNJE SOLE	SESTAVIL: A. KUKEC			
SKAND. DRBIZ			POREDNOST, NERODNOST					RAVNOTEŽJE RIMSKI HIŠNI BOG	PRIJETEN VONJ	SLAVNA FR. ALPINISTKA SMRT. PON. NA CO-DJU	KRILO POSLOPJA	
OBSTOJ, OBSTANEK			SEVERNI JELEN S ŠIROKIMI ROGOVI	OCVIRK ANTON IRIDIJ		MILICA BANKOVEC ZA 5 ENOT			MIROVNA POGODBA MATERIIJA			
OSNOVA MNOGIH BARVIL					SABESO NADARJEHOST				NASILJE, TIRANIJA			
		ZORENJE, DOZOREVANJE							GOJITELJ ŽIVALI PISAR			
		ASSOCIATED PRESS BOLG. M. IME		POLSVILENA TKANINA REKA POZABLJENJA					SLAVNOSTNA OBLEKA	MEDMET GRŠKI BOG VOJNE		
UMETNA VOJNA POT				JEZERO V SZ GOZDNA ZVER					KARAMBOL TRČENJE	IGLAVEC GRŠKA BOGINJA NESREČE		STAR SLOVAN
ROMAIN ROLLAND			REKA V KAVKAZIJU TELOVAJNO DRUŠTVO			GRŠKO PODZEMLJE GIOVANNI PALESTRINA						
RADIOAKT. KEMIČNI ELEMENT (AI)												
GOZDNO MLADIČJE						ZIVICA, ZORIZ						
						POKANJE ORAČJA V OGNJU						



REŠITEV IZ PREJSNJE ŠTEVILKE:

VODORAVNO: SKOPOST KOBILCA EPIKTET LIRA NATIS
 LES ETA DERIVACIJA TANKER CELEBES RJAVINA ANEKS
 STOPA ANEMIJA MARTA PERORISBA ANALIZA TOR
 ANALEKTA SR NM BARI KOLESAR PRIBA DAVOS AR
 TT APOPLEKSIIJA KP JASTOG ATRIJ RADAR
 CENTEZIM KORALNJAKI KOR TEGOBA ANA MADRID
 IBAR BIRETA RB LINDOLEJ LEKARNA TREVIRA JANTAR



— Imam čisto svežo in zanimivo novico zate: GORI!



— Poslušaj zdaj! Ti meri na desnega, jaz pa bom na levega!



— Vprašal sem, koliko udarcev zmorete na minuto in ne na mesec!



— Draga, po večerji lahko greva gledat film o Frankensteinu, če pa želiš, lahko greva namesto tega k tvoji mami.



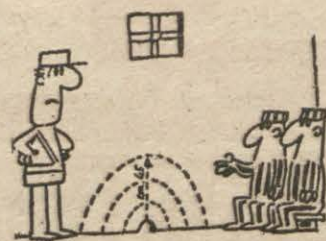
— Vode! Vode!



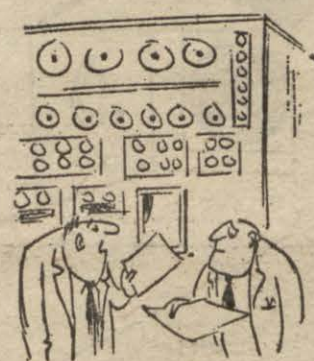
— Ko je umrl, mi je bil dolžan delati še ves mesec, pa mi bo zdaj takole odslužil!



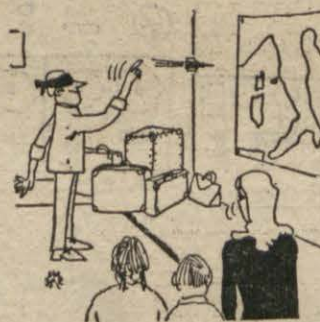
— Ne vem kaj je huje — nafta ali detergenti?!



— Ne razburjajte se! Saj le načrtujete!



— Še en bel list? Najbrž ima danes prost dan.



— Bil bi že čas, da bi pogruntal kakšno bolj resno metodo za odločanje, kam na dopust!



Kupec v trgovini hoče sedem enakih spodnjih hlač. »In zakaj ravno sedem?« je radovedna prodajalka. »Čisto preprosto! Ene za v ponedeljek, druge za v torek, tretje za v sredo... teden ima pač sedem dni«, razloži kupec.

Pol ure pozneje pride drugi kupec in zahteva dvanajst spodnjih hlač. Radovedna prodajalka spet vpraša: »Zakaj pa ravno dvanajst?« In možakar razloži: »Čisto preprosto! Ene za januar, druge za februar, tretje za marec...«

TET

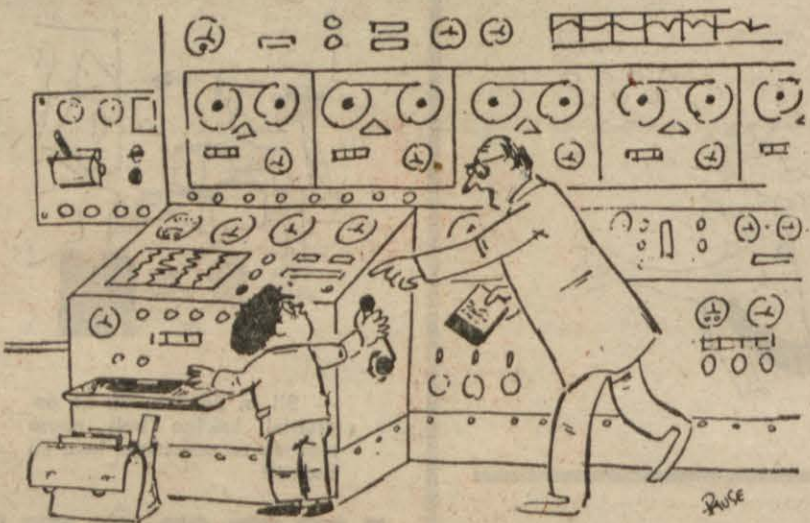
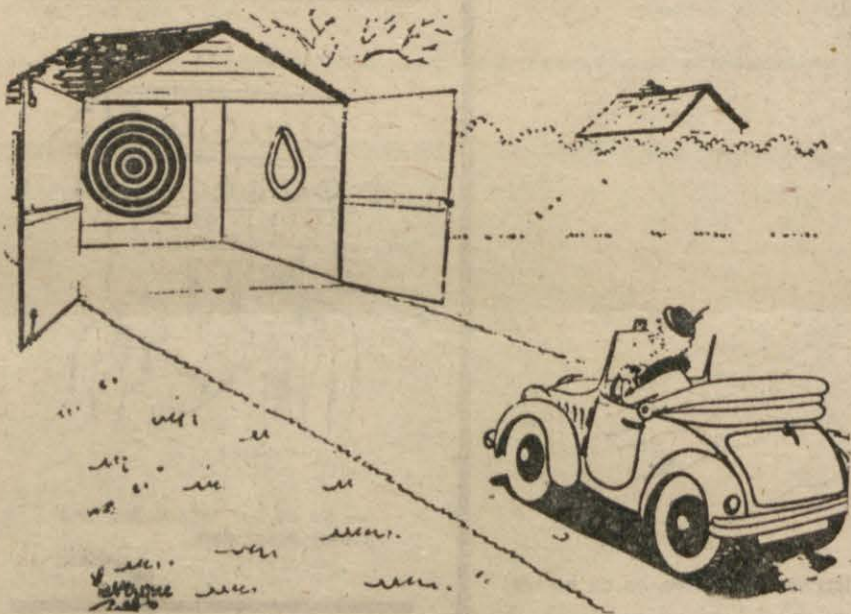
TEDENSKA TRIBUNA



— Ko bi bil le moj mož tu, on ve vse o motorju...



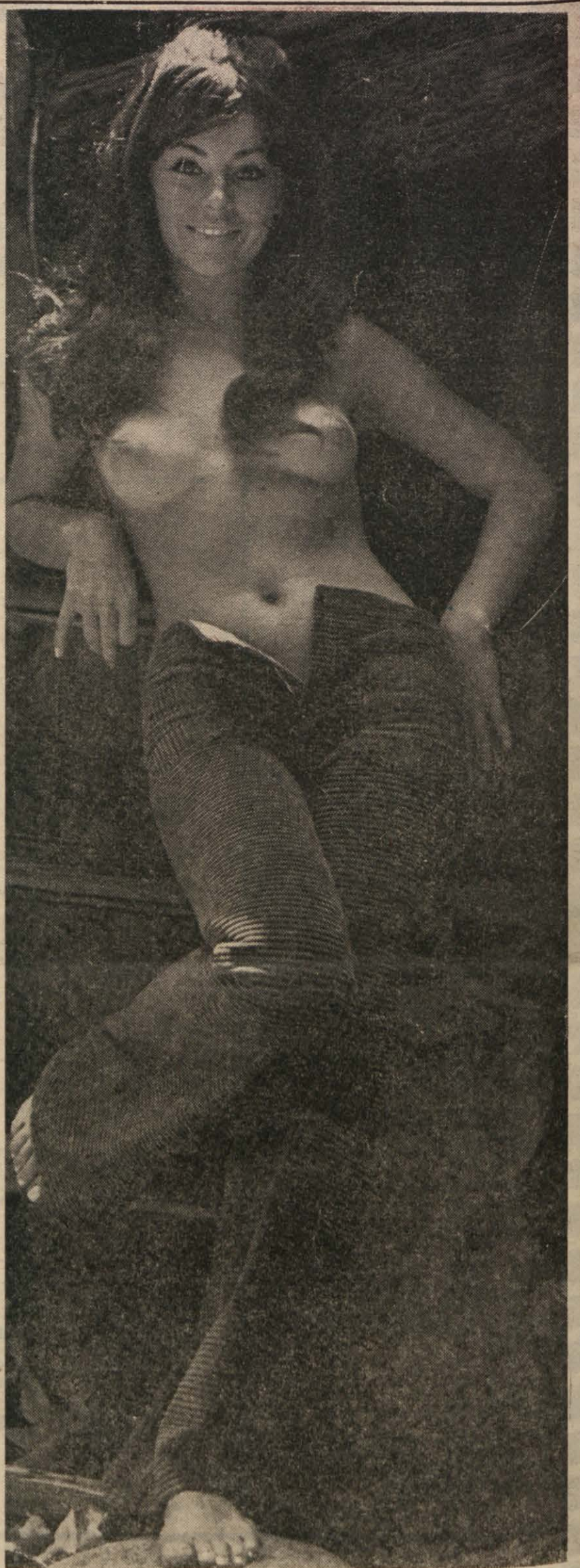
— Usmilite se me!



— Ne, ne, domačo nalogo boš delal pa sami!



— Le kdo je rekel, da je kraval!



PREJ PREZREŠ LUKNJO V ZNAČAJU KOT LUKNJO V HLAČAH
(Angleški pregovor)

HIGIENSKA
PAPIRNA KONFEKCIJA

Taloma

Sladkogorska
SLADKI VRH

ŽE ŐE
karlovn

eloksirani okov
gradbeni okov in potrebšćine
žebliji za gradbeništvo